

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ (28-9-480 π.Χ.)

ΒΙΒΛΙΟ Νο. 8

Σειρά: Ελληνική Ιστορία - Βιβλίο 8
«Η ναυμαχία της Σαλαμίνας 480 π.Χ.»

Πάνος Χαρ. Μανιατόπουλος - Ιδιωτική Έκδοση – 2021

Πηγή: <https://greekworldhistory.blogspot.com/>

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

- 1. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΓΕΝΙΚΑ**
- 2. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ**
- 3. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ**
- 4. Η ΙΩΝΙΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΗ**
- 5. ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΠΡΙΝ ΤΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ**
- 6. Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΟΥ ΞΕΡΞΗ**
- 7. ΟΙ ΠΕΡΣΕΣ ΣΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ**
- 8. ΟΙ ΧΡΗΣΜΟΙ ΚΑΙ Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ**
- 9. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΟΛΟΣ ΣΤΗ ΣΑΛΑΜΙΝΑ**
- 10. ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ**
- 11. ΠΡΕΛΟΥΔΙΟ**
- 12. ΟΙ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ**
- 13. ΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ**
- 14. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΑΥΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ**
- 15. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΙΗΡΗΣ**
- 16. ΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**
- 17. ΓΙΑΤΙ ΕΠΕΛΕΓΗ Η ΣΑΛΑΜΙΝΑ**

18. Ο ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

19. ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

20. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΗ

21. ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ

22. ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ ΣΤΟΛΟΙ

23. ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

24. ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

25. ΟΔΕΥΟΝΤΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ

26. ΤΟ ΥΨΙΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΜΑΧΗΣ

27. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ

28. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΗΘΟΣ

29. Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΞΕΚΙΝΑ

30. Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΑΥΜΑΧΙΑΣ

31. ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΚΑΤΑΤΡΟΠΩΝΟΥΝ ΤΟΥΣ
ΦΟΙΝΙΚΕΣ

32. ΜΕΤΑ ΤΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ

33. Η ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

34. ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ

35. Η ΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ

36. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

37. ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

38. ΧΑΡΤΕΣ

39. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ

(28-9-480 π.Χ.)

1. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΓΕΝΙΚΑ

Σημαντικότατο σταθμό στην Αρχαία Ελληνική και Παγκόσμια Ιστορία αποτελούν οι αγώνες των Ελλήνων εναντίον των Περσών για την προάσπιση της ελευθερίας τους. Οι λαμπρές νίκες κατά των εκάστοτε εισβολέων επέτρεψαν στο Ελληνικό έθνος να περάσει από την εφηβική ηλικία στην ωριμότητα, ν' αποκτήσει συνείδηση της δύναμης του και να δημιουργήσει τον κλασικό πολιτισμό του οποίου οι αρχές και τα ιδεώδη αποτέλεσαν τα θεμέλια του σημερινού Ευρωπαϊκού πολιτισμού, επειδή ακριβώς οι αρχαίοι Έλληνες έζησαν και δημιούργησαν σε μια ελεύθερη κοινωνία...

Οι μεγάλοι αυτοί εθνικοί πόλεμοι είναι πόλεμοι καθαρά αμυντικοί, τους προκάλεσαν οι Πέρσες στην προσπάθεια τους να υποτάξουν τη Ν.Α Ευρώπη. Από την πλευρά της Ελληνικής ιστορίας τα Μηδικά, όπως καθιερώθηκε να ονομάζονται αυτές οι συγκρούσεις, είναι κυρίως οι τρεις Περσικές εκστρατείες:

Α) Του Μαρδόνιου στη Θράκη και τη Μακεδονία (492 π.Χ.)

Β) Του Δάτη και του Αρταφέρνη στο Αιγαίο και την Αττική (490 π.Χ.)

Γ) Του Ξέρξη στην Κεντρική Ελλάδα (480 - 479 π.Χ.).

Οι σημαντικότεροι σταθμοί της τρίτης αυτής εκστρατείας εναντίον της Ελλάδας ήταν η μάχη των Θερμοπυλών, η ναυμαχία του Αρτεμισίου, η ναυμαχία της Σαλαμίνας και η μάχη

των Πλαταιών.

Το φθινόπωρο του 480 π.Χ., στα στενά μεταξύ Σαλαμίνας και Αττικής, έλαβε χώρα μία από τις καθοριστικότερες ναυμαχίες της ιστορίας. Τα πλοία της συμμαχίας των Ελλήνων επικράτησαν της Περσικής αρμάδας και εξασφάλισαν την ανεξαρτησία των Ελληνικών πόλεων. Οι συνέπειες αυτής της μάχης είναι ανυπολόγιστες για τον δυτικό πολιτισμό. Ο αρχαίος Ελληνικός πολιτισμός που κυοφορούνταν επί πολλούς αιώνες στο νοτιότερο άκρο της χερσονήσου του Αίμου, έμελλε να γεννηθεί και να θεριέψει μέσα από τη σύγκρουσή του με τη μεγαλύτερη Αυτοκρατορία του τότε γνωστού κόσμου, την Περσική.

Οι Περσικοί Πόλεμοι, όπως ονομάστηκε αυτή η κοσμοϊστορικής σημασίας σύγκρουση των Ελλήνων με τους Πέρσες, ξεκίνησαν την εποχή της επανάστασης της Ιωνίας το 499 π.Χ. και έληξαν με την καταστροφή της στρατιάς του Μαρδόνιου στις Πλαταιές, το 479 π.Χ. Όμως, η πιο αποφασιστική από όλες τις ενδιάμεσες αναμετρήσεις των δύο αντιπάλων κατά τη διάρκεια των Περσικών Πολέμων ήταν η ναυμαχία στα στενά της Σαλαμίνας. Η Ελληνική ναυτική νίκη στα νερά της Σαλαμίνας το 480 π.Χ. και οι χερσαίες μάχες που ακολούθησαν ολοκλήρωσαν την ήττα των Περσών που είχε αρχίσει στον Μαραθώνα μια δεκαετία νωρίτερα. Η νίκη εξασφάλισε την ανεξαρτησία των Ελληνικών πόλεων - κρατών, η οποία πρόσφερε τόσο το περιβάλλον όσο και τη στρατιωτική ισχύ στον Μέγα Αλέξανδρο για να δημιουργήσει την τεράστια Αυτοκρατορία του έναν αιώνα αργότερα. Αυτή η Αυτοκρατορία επέβαλε την κυριαρχία της Ελληνικής φιλοσοφίας στον Δυτικό πολιτισμό κατά τους επόμενους αιώνες.

Παρά την ήττα τους από τους Έλληνες στον Μαραθώνα το 490 π.Χ., οι Πέρσες διατηρούσαν πάντα έναν τρομερό στρατό και ένα ναυτικό που ήλεγχε τις θαλάσσιες οδούς. Ο Δαρείος Α', που είχε ηττηθεί στον Μαραθώνα, σκόπευε να αρχίσει άλλη μια επίθεση εναντίον της Ελλάδας, αλλά πρώτα έπρεπε να καταστείλει μια επανάσταση στην Αίγυπτο. Πέθανε όμως πριν γίνει αυτό, το 486 π.Χ. Ο γιος του Ξέρξης πήρε τη θέση του και σύντομα απέδειξε τις πολεμικές ικανότητες του νικώντας τους Αιγυπτίους επαναστάτες.

Ύστερα στράφηκε κατά της Ελλάδας για να εκδικηθεί την ήττα

του πατέρα του και να επεκτείνει τα όρια της Περσικής Αυτοκρατορίας προς δυσμάς. Στη δεκαετία που ακολούθησε τη νίκη στον Μαραθώνα, οι Έλληνες ταλανίζονταν από εσωτερικές διαμάχες. Όταν ωστόσο έφθασαν οι ειδήσεις ότι ο Ξέρξης είχε ξεκινήσει εναντίον τους με στρατό που ίσως ξεπερνούσε το 1.000.000 άνδρες και τα 1.200 πλοία, οι νότιες Ελληνικές πόλεις - κράτη της Αθήνας, της Σπάρτης και των Κυκλάδων συνενώθηκαν για να αντιμετωπίσουν τους εισβολείς.

Οι βόρειες περιοχές, που ήταν πολύ δύσκολο να αντισταθούν και βρίσκονταν στον δρόμο του προελαύνοντος Περσικού στρατού, έδειξαν απροθυμία να μετάσχουν στη συμμαχία. Σε μια προσπάθεια να εξασφαλίσει την υποστήριξη των βόρειων περιοχών, η νότια συμμαχία έστειλε έναν μικρό στρατό από Σπαρτιάτες για να υπερασπιστούν το πέρασμα των Θερμοπυλών. Πριν αρχίσει η μάχη οι περισσότεροι Σπαρτιάτες γύρισαν πίσω, αφήνοντας μόνο 300 άνδρες και 1.000 Βοιωτούς συμμάχους για να κρατήσουν το πέρασμα. Εκείνοι το έκαναν με τόση γενναιότητα, ώστε σκοτώθηκαν όλοι.

Μολονότι όμως άφησαν ένα αιώνιο παράδειγμα ικανότητας και ανδρείας, η μάχη τους είχε ελάχιστη ή και καθόλου επίδραση στη σύγκρουση που ακολούθησε. Από τις Θερμοπύλες οι Πέρσες συνέχισαν την πορεία τους νοτίως προς την Αθήνα, παραλλήλως προς την ακτογραμμή. Το ναυτικό ακολουθούσε κατά μήκος των παραλίων μεταφέροντας εφόδια για την τεράστια χερσαία δύναμη. Ορισμένες περιγραφές, κυρίως Ελλήνων που επιδίωξαν να μεγιστοποιήσουν την αξία της επακόλουθης νίκης τους, υπολογίζουν τον όγκο του Περσικού στρατού σε 2.000.000 άτομα κάποια μάλιστα φτάνει στα 5.000.000.

Ακόμη όμως και αν υπολογίσουμε το βοηθητικό προσωπικό και τους συνοδούς της εκστρατείας, αυτοί οι αριθμοί είναι εξαιρετικά υπερβολικοί, αφού ούτε ο Περσικός πληθυσμός ούτε το σύστημα ανεφοδιασμού εκείνης της εποχής μπορούσαν να αντέξουν έναν τόσο μεγάλο στρατό. Στην πραγματικότητα, οι Περσικές χερσαίες δυνάμεις πιθανότατα να έφθαναν τα 200.000 άτομα. Ανεξαρτήτως του ακριβούς αριθμού των Περσών, οι Έλληνες αντιλήφθηκαν ότι δεν μπορούσαν να αντισταθούν σε μια τόσο μεγάλη δύναμη.

Ο ηγέτης τους, ο Αθηναίος Θεμιστοκλής, σκέφτηκε ότι η

μοναδική ελπίδα νίκης βρισκόταν στη θάλασσα. Αν νικούσαν τον Περσικό στόλο, ο εχθρικός στρατός θα υποχωρούσε από έλλειψη εφοδίων. Παρά τις ανησυχίες ορισμένων υφισταμένων του, ο Θεμιστοκλής έπεισε τους συμμάχους του να εγκαταλείψουν την Ελληνική ενδοχώρα και να μεταβούν στη γειτονική Σαλαμίνα. Εκεί θα παρέτασαν το ενωμένο ναυτικό τους κατά του Περσικού στόλου.

Ο Ξέρξης μπήκε στην Αθήνα και νίκησε γρήγορα τη μικρή Ελληνική φρουρά που είχε μείνει εκεί για να υπερασπιστεί την Ακρόπολη. Ενώ οι Πέρσες λεηλατούσαν και έκαιγαν την πόλη, ο Θεμιστοκλής έστειλε αγγελιαφόρους που υποκρίθηκαν ότι ήταν λιποτάκτες για να πουν στον Ξέρξη ότι οι Έλληνες ήταν διχασμένοι από εσωτερικές διαμάχες και ετοιμάζονταν να φύγουν με τα πλοία τους. Ο Πέρσης ηγέτης αποφάσισε να αναλάβει μια επίθεση για να καταστρέψει τα Ελληνικά σκάφη πριν προλάβουν να απομακρυνθούν. Ο Ξέρξης έστησε το στρατόπεδο του στην ξηρά και τοποθέτησε έναν χρυσό θρόνο σε μια πλαγιά του Αιγάλεω που έβλεπε προς τα νερά της Σαλαμίνας, από όπου θα μπορούσε να παρακολουθήσει την επικείμενη νίκη του. Το πρωί της 23

Σεπτεμβρίου 480 π.Χ. κάθισε στον θρόνο και έδωσε διαταγή να επιτεθούν τα πλοία του. Το Περσικό ναυτικό, που είχε μειωθεί σε 1.000 πλοία λόγω μιας πρόσφατης θύελλας, εξακολουθούσε να υπερέχει του Ελληνικού σε αναλογία τρία προς ένα. Ωστόσο, οι 370 Ελληνικές τριήρεις, με την τριπλή σειρά κουπιών, ήταν ταχύτερες και μεγαλύτερες από τα εχθρικά πλοία.

Οι Έλληνες είχαν επίσης το πλεονέκτημα ότι γνώριζαν πολύ καλά τα νερά στα οποία γινόταν η σύγκρουση. Ακόμη πιο σημαντικό ήταν το γεγονός ότι κάθε Έλληνας ναυτικός και στρατιώτης ήξερε πολύ καλά ότι μόνο ο ίδιος και οι συμπολεμιστές του βρίσκονταν ανάμεσα στις οικογένειες τους και στον Περσικό στρατό. Η ύπαρξη της Ελλάδας κρεμόταν από τα χέρια τους. Οι Πέρσες πλησίασαν με τον ημικυκλικό σχηματισμό τους, που ήταν χαρακτηριστικός εκείνης της εποχής.

Τα Ελληνικοί πλοία εμβόλισαν τα εχθρικά και τα ακινητοποίησαν με άρπαγες, έτσι ώστε να μπορέσει το πεζικό να περάσει σε αυτά και να εξουδετερώσει τα αντίπαλα πληρώματα. Μια μικρή Ελληνική δύναμη περίπου 30 πλοίων, που είχε μείνει σε εφεδρεία, χτύπησε τις περσικές πτέρυγες καθώς οι κύριες Ελληνικές δυνάμεις άρχισαν να αποκτούν την πρωτοβουλία των κινήσεων. Σε διάστημα οκτώ ωρών ο Ξέρξης είδε από τον θρόνο του το μισό σχεδόν ναυτικό του να καταλήγει στον βυθό της θάλασσας. Οι Ελληνικές απώλειες ήταν μόλις 40 πλοία. Για πρώτη φορά στην ιστορία μια ναυμαχία είχε κρίνει το αποτέλεσμα ενός πολέμου.

Με το μεγαλύτερο μέρος του ναυτικού του κατεστραμμένο και τα βοηθητικά σκάφη του απειλούμενα πλέον άμεσα, ο Ξέρξης δεν είχε άλλη επιλογή παρά να επιστρέφει στη Μικρά Ασία. Άφησε όμως πίσω του έναν στρατό 10.000 περίπου ανδρών για να κρατήσει την Ελληνική ενδοχώρα, αλλά μέχρι τον επόμενο Αύγουστο είχαν όλοι παραδοθεί στους Έλληνες. Το Περσικό ναυτικό παρέμεινε ισχυρό παρά την ήττα στη Σαλαμίνα. Ωστόσο, οι Έλληνες πήραν τη θέση των Περσών ως κυρίαρχη δύναμη στη Μεσόγειο.

Χρειάστηκε άλλος ένας αιώνας και πολλοί ακόμη εσωτερικοί πόλεμοι πριν ο Μέγας Αλέξανδρος ενώσει όλη την Ελλάδα και κατανικήσει την Περσική Αυτοκρατορία, αλλά ο ακρογωνιαίος λίθος της τελικής νίκης του είχε ήδη τεθεί. Η ναυμαχία της

Σαλαμίνας εγγυόταν πλέον τη διαρκή ανεξαρτησία της Ελλάδας και την πρόοδο ενός πολιτισμού και μιας φιλοσοφίας που θα επηρέαζε ολόκληρη την Ευρώπη και θα επεκτεινόταν τελικά μέχρι τη βόρεια Αμερική.

Αν ο Ξέρξης είχε νικήσει στη Σαλαμίνα, είναι αμφίβολο αν οι διχασμένοι Έλληνες θα κατάφερναν να ενωθούν εκ νέου για να διώξουν τους Πέρσες από την πατρίδα τους. Αν η Σαλαμίνα είχε διαφορετική κατάληξη, είναι πολύ πιθανόν ότι η Περσία -και όχι η Ελλάδα- θα είχε εξαπλώσει την επιρροή της στην Ευρώπη και στη Δύση.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Κύρια πηγή για τους Περσικούς πολέμους αποτελεί ο Έλληνας ιστορικός Ηρόδοτος. Ο Ηρόδοτος, γνωστός ως «Πατέρας της Ιστορίας», γεννήθηκε το 484 π.Χ. στην Αλικαρνασσό της Μικράς Ασίας, η οποία εκείνη την περίοδο βρισκόταν υπό Περσική κατοχή. Έγραψε το έργο «Ιστορίαι» γύρω στα 440 - 430 π.Χ, προσπαθώντας να ανακαλύψει τις πραγματικές αιτίες των Περσικών πολέμων, οι οποίοι ολοκληρώθηκαν το 450 π.Χ. Η μέθοδος του Ηροδότου αποτελούσε καινοτομία και σύμφωνα με μερικούς ιστορικούς, ο Ηρόδοτος έχει εφεύρει την ιστορία που ξέρουμε.

Κατά τον Παπαρρηγόπουλο: «Ο Ηρόδοτος είναι ο δημιουργός της αληθούς ιστορικής τέχνης...πρώτος ενόησεν ότι η ιστορία δεν είναι απλούς πραγμάτων κατάλογος, αλλά και η τεχνική των πραγμάτων τούτων συναρμολογία και η εξήγησις του χαρακτήρος αυτών». Κατά τον Τομ Χόλλαντ:

«Για πρώτη φορά, ένας ιστορικός αποφάσισε να αποκαλύψει τα αίτια ενός πολέμου, ο οποίος έληξε πρόσφατα, χωρίς να καταγράφει μύθους, αλλά αιτίες, τις οποίες θα μπορούσαμε να ελέγξουμε προσωπικά»

Ο Θουκυδίδης είχε αμφισβητήσει το έργο του Ηροδότου, καθώς

η προσωπική άποψη του τελευταίου εμφανιζόταν συχνά στο έργο του. Παρ' όλ' αυτά, ο Θουκυδίδης αποφάσισε να ξεκινήσει το έργο του εκεί όπου ο Ηρόδοτος σταμάτησε (στην πολιορκία της Σηστού) αλλά σταμάτησε την προσπάθεια, επειδή πίστευε ότι το έργο του Ηροδότου δεν χρειαζόταν επανεγγραφή ή διορθώσεις, γιατί ήταν ακριβές. Η αξιοπιστία του Ηροδότου έχει αμφισβητηθεί και από άλλους ιστορικούς.

Ο Πausανίας, στα Φωκικά, αναφέρεται στην περιγραφή του Ηροδότου για τη μάχη των Θερμοπυλών, όπου ο δεύτερος καταγράφει ότι οι Θηβαίοι παραδόθηκαν, όπως και 80

Μυκηναίοι. Ο Πλούταρχος, στο έργο Περί της Ηροδότου κακοήθειας (αν όντως το έγραψε αυτός), κατηγορεί τον Ηρόδοτο επειδή ο τελευταίος ζήτησε χρήματα από τους Θηβαίους, και επειδή δεν τα έλαβε, έγραψε ότι οι Θηβαίοι δείλιασαν και παραδόθηκαν. Οπωσδήποτε οι κατηγορίες που εκτοξεύει το σύγγραμμα αυτό κατά του Ηρόδοτου κάθε άλλο παρά σοβαρές είναι.

Την περίοδο της Αναγέννησης, παρά το γεγονός ότι οι άνθρωποι συνέχιζαν να διαβάζουν το έργο του Ηροδότου, ο ιστορικός είχε κακή φήμη. Παρ' όλ' αυτά, τα αρχαιολογικά ευρήματα επιβεβαίωσαν τα γραφόμενα του Ηροδότου και αποκατέστησαν τη φήμη και την αξιοπιστία του, ειδικά ως προς τα γεγονότα που εξέτασε αυτοπροσώπως. Οι σύγχρονοι ιστορικοί θεωρούν το έργο του αξιόπιστο, αλλά έχουν αμφιβολίες για τους αριθμούς των νεκρών και τις ημερομηνίες των μαχών.

Ο ιστορικός Διόδωρος Σικελιώτης έγραψε τον 1ο αιώνα π.Χ. τη Βιβλιοθήκη Ιστορική. Θεωρείται ότι ο Ηρόδοτος και ο Έφορος ο Κυμαίος αποτελούν τις πηγές του Διόδωρου. Η μάχη περιγράφεται με λιγότερες λεπτομέρειες από σειρά αρχαίων ιστορικών, όπως ο Πλούταρχος και ο Κτησίας, ενώ αποτελεί το θέμα των Περσών του Αισχύλου. Αρχαιολογικά ευρήματα, όπως η δελφική Στήλη των Όφεων, υποστηρίζουν τα αναφερόμενα από τον Ηρόδοτο.

3. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η Ελληνική πολιτική πολυδιάσπαση του 5ου αιώνα, που προκλήθηκε από την κατάρρευση του Μυκηναϊκού κόσμου, ευνοούσε γενικώς την άμυνα εναντίον επίθεσης. Μετά την κατάρρευση αυτή, διάφοροι Βασιλίσκοι και αριστοκράτες οργάνωσαν το πολίτευμα απομονωμένων περιοχών, ώστε να περιχαρακώσουν την εξουσία τους με τη μορφή των τοπικών τυραννίδων και δημοκρατιών.

Ενισχυτικός παράγων αυτής της κατάστασης ήταν και τα

«διεθνοποιημένα» λατρευτικά κέντρα. Τα πανελλήνια ιερά και τα αντίστοιχα δρώμενα κέρδιζαν σημαντικά από αυτή την πολιτική κατάτμηση. Δεν υπήρχε πολιτική αρχή που να τα ελέγχει και να τα φορολογεί. Με τις τοπικές θεότητες να αποκτούν πανελλήνια εμβέλεια, οι δουλειές των ιερών αυξήθηκαν και οι Δελφοί βρίσκονταν πολλαπλά κερδισμένοι. Εκτός από το οικονομικό όφελος των προσφορών και τη θρησκευτική εξουσία, κέρδιζαν (όπως και άλλα μαντεία) σε πολιτικά οφέλη.

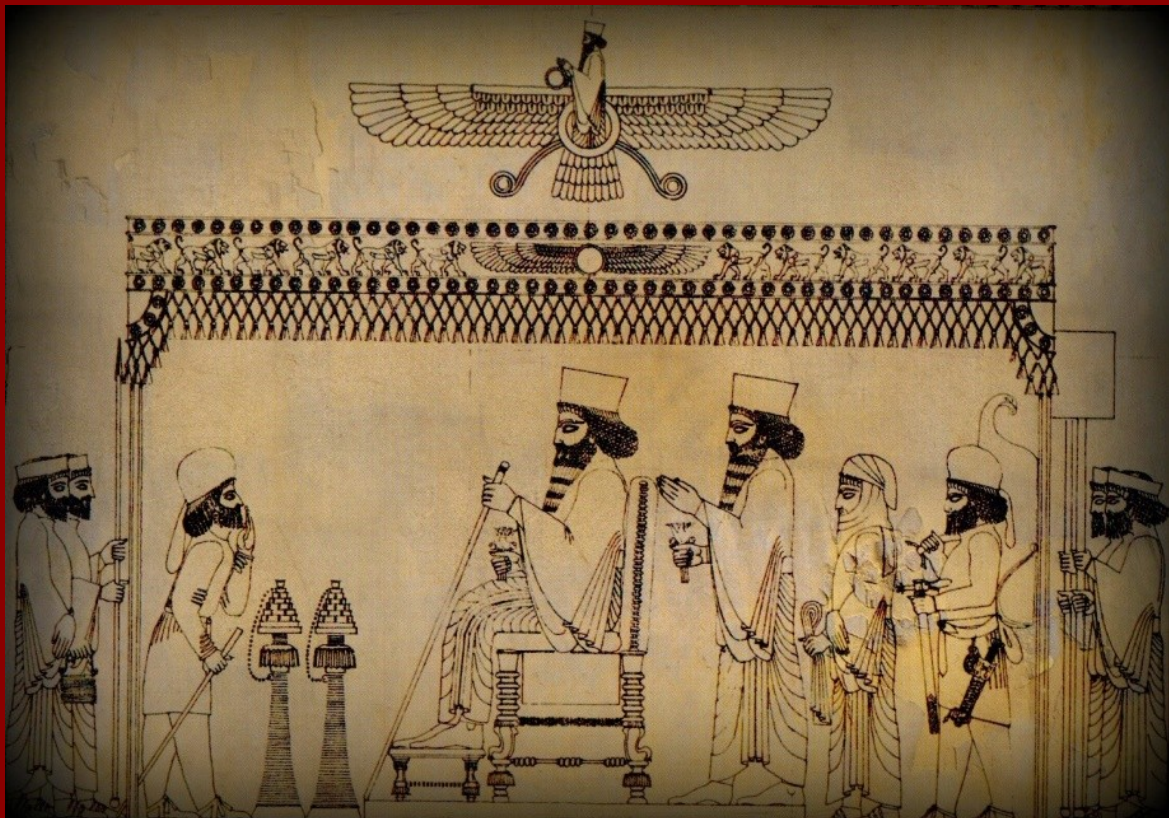
Αυτή η πολιτική κατάτμηση έδωσε στον Ελληνισμό τεράστιες αντοχές στις εξωτερικές επιθέσεις που γίνονται από διάφορα μέτωπα. Η απουσία ενιαίας διοίκησης δεν επιτρέπει να δοθεί προτεραιότητα σε κάποιο μέτωπο, με αποτέλεσμα εχθρικές παραπλανήσεις και ελιγμοί να μην εξασθενούν ένα μέτωπο σημαντικά. Αυτό σημαίνει ότι, από τη στιγμή που στο πεδίο της μάχης μπορούν να επικρατήσουν, οι Έλληνες κερδίζουν τους αμυντικούς πολέμους.

Η Αθήνα και η Ερέτρια υποστήριξαν τους Ίωνες στον αγώνα τους κατά των Περσών (499 - 494 π.Χ). Σύμφωνα με τους ιστορικούς, ο Δαρείος ήταν σφετεριστής, και πέρασε τα περισσότερα χρόνια της ζωής του στους πολέμους εναντίον των εξεγερμένων υποτελών του. Η εξέγερση αυτή απείλησε τη σταθερότητα της Αυτοκρατορίας του Δαρείου, γι' αυτό και ορκίστηκε να εκδικηθεί όσες πόλεις συμμετείχαν - έβλεπε επίσης την ευκαιρία να επεκταθεί στη Δύση. Το 492 π.Χ, οι Πέρσες, με αρχηγό τον Μαρδόνιο, ανακατέλαβαν τη Θράκη και ανάγκασαν τους Μακεδόνες να συμμαχήσουν μαζί τους. Το 491 π.Χ, ο Δαρείος απαίτησε την παράδοση όλων των Ελληνικών πόλεων. Πολλές από αυτές παραδόθηκαν (ο Ηρόδοτος αναφέρεται στην παράδοση των Αιγινήτων, που μετέπειτα κατηγορήθηκαν από τους Σπαρτιάτες για προδοσία). Οι Αθηναίοι και οι Σπαρτιάτες αρνήθηκαν να παραδοθούν στους Πέρσες. Τότε, το 490 π.Χ, ο Δαρείος ξεκίνησε νέα εκστρατεία, με αρχηγούς τον Δάτη και τον Αρταφέρνη, οι οποίοι κατάφεραν να καταλάβουν τη Νάξο, τις Κυκλάδες και την Ερέτρια. Αλλά, η επέκτασή τους σταμάτησε και αναγκάστηκαν να επιστρέψουν στην Ασία χάρη στη νίκη των Αθηναίων και των Πλαταιέων στον Μαραθώνα.

Ο Δαρείος άρχισε να συγκεντρώνει μεγάλο στρατό για να επιτεθεί ξανά στην Ελλάδα, αλλά τα σχέδια του αναβλήθηκαν

λόγω της εξέγερσης στην Αίγυπτο. Ένα χρόνο μετά ο Δαρείος πέθανε και στον θρόνο ανέβηκε ο γιος του Ξέρξης Α'. Ο Ξέρξης ανακατέλαβε την Αίγυπτο και άρχισε ξανά τις προετοιμασίες για εισβολή στην Ελλάδα. Καθώς η εισβολή θα ήταν μεγάλης κλίμακας, ο Ξέρξης χρειαζόταν πολύ χρόνο για συγκεντρώσει στρατό και υλικά αγαθά.

Αποφάσισε ότι ο Ελλήσποντος έπρεπε να γεφυρωθεί για να επιτρέψει στον στρατό του να περάσει στην Ευρώπη, και ότι ένα κανάλι πρέπει να ανοιχθεί στον ισθμό του Όρους Άθως. Η πραγματοποίηση αυτών των στόχων ήταν πάρα πολύ δύσκολη, όπως είναι και για τα σύγχρονα κράτη. Στις αρχές του 480 π.Χ, οι ετοιμασίες τελείωσαν, και ο στρατός που συγκέντρωσε ο Ξέρξης στις Σάρδεις βάδισε στην Ευρώπη, περνώντας από τον Ελλήσποντο δια μέσου δύο τεχνητών γεφυρών.

Στα μέσα της δεκαετίας του 480 π.Χ, οι Αθηναίοι ξεκίνησαν τις προετοιμασίες για πιθανό πόλεμο κατά των Περσών. Το 482 π.Χ, ο Θεμιστοκλής έπεισε τους Αθηναίους να δημιουργήσουν ένα στόλο από τριήρεις, λέγοντας τους ότι πρόκειται να επιτεθεί στην Αίγινα. Ωστόσο, οι Αθηναίοι δεν κατείχαν τον απαραίτητο αριθμό στρατιωτών για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τους

Πέρσες (συνεπώς, χρειάζονταν μια συμμαχία από Ελληνικές πόλεις - κράτη). Το 481 π.Χ, ο Ξέρξης έστειλε πρεσβευτές σε όλες τις Ελληνικές πόλεις - κράτη, με εξαίρεση την Αθήνα και τη Σπάρτη, ζητώντας γη και ύδωρ.

Η Σπάρτη και Αθήνα έλαβαν την υποστήριξη μερικών Ελληνικών πόλεων, και το ίδιο έτος, στην Κόρινθο, συγκλήθηκε συνέδριο, όπου και δημιουργήθηκε η Ελληνική συμμαχία. Το κάθε μέλος της συμμαχίας είχε την δυνατότητα να στέλνει αγγελιαφόρους στις υπόλοιπες πόλεις - μέλη, ζητώντας στρατό για αμυντικούς σκοπούς. Σύμφωνα με τους σύγχρονους ιστορικούς, αυτό αποτελεί αξιοσημείωτο, καθώς οι εμφύλιες συρράξεις μεταξύ των Ελλήνων, εκείνη την περίοδο, συνεχίζονταν.

Το 480 π.Χ, συγκλήθηκε νέο συνέδριο. Μια αντιπροσωπεία από τη Θεσσαλία πρότεινε στους Έλληνες να σταματήσουν τον Ξέρξη στα Στενά των Τεμπών. Ωστόσο, οι Πέρσες έμαθαν από τον Αλέξανδρο Α' της Μακεδονίας ότι η κοιλάδα θα μπορούσε να παρακαμφθεί μέσω του Περάσματος του Σαρανταπόρου, και λόγω του μεγαλύτερου μεγέθους του Περσικού στρατού, οι Έλληνες οπισθοχώρησαν. Λίγο αργότερα, έμαθαν ότι ο Ξέρξης διέσχισε τον Ελλήσποντο.

Οι Έλληνες αποφάσισαν να κλείσουν το στενό πέρασμα των Θερμοπυλών, από όπου ο Ξέρξης θα αναγκαζόταν να περάσει για να φτάσει στη Νότια Ελλάδα και όπου οι Πέρσες δεν θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν την αριθμητική υπεροχή τους. Παράλληλα, οι Αθηναίοι θα αντιμετώπιζαν τον Περσικό στόλο στο Αρτεμίσιο. Ωστόσο, οι πόλεις της Πελοποννήσου, σε περίπτωση αποτυχίας του σχεδίου, σχεδίαζαν να υπερασπιστούν τον Ισθμό της Κορίνθου, ενώ οι γυναίκες και τα παιδιά των Αθηναίων θα έφευγαν μαζικά στην Τροιζήνα. Στις Θερμοπύλες, οι Έλληνες αντιστάθηκαν κατά των Περσών για τρεις ημέρες, πριν περικυκλωθούν από τους τελευταίους, λόγω της προδοσίας του Εφιάλτη. Οι Σπαρτιάτες και οι Θεσπιείς παρέμειναν στο πεδίο της μάχης, ενώ οι υπόλοιποι σύμμαχοι αποχώρησαν. Η ναυμαχία του Αρτεμισίου, σε αυτό το σημείο, βρισκόταν σε αδιέξοδο (ωστόσο, όταν έγινε γνωστό το αποτέλεσμα της μάχης των Θερμοπυλών, οι Αθηναίοι υποχώρησαν).

4. Η ΙΩΝΙΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΗ

Με την εξέγερση των Ελλήνων της Ιωνίας κατά της Περσικής κυριαρχίας το 500 ή 499 π.Χ., αρχίζει μια νέα εποχή. Η Περσική Αυτοκρατορία αντιμετωπίζει για πρώτη φορά την αντίσταση ενός λαού από ξηρά και θάλασσα, που θα εξουδετερωθεί μετά από αγώνες 5 χρόνων. Η εξέγερση των Ιώνων δεν είχε μόνον οικονομικά αίτια και ατομικά κίνητρα, αλλά και ηθικές αρχές, πειθαρχία και προγραμματισμό. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι βαθύτερες αιτίες της εξέγερσης των Ιώνων οφείλονταν στην πολιτική που εφαρμόζε η Περσία στους Έλληνες της Μ. Ασίας. Οι Πέρσες σε όλες τις κατακτημένες Ελληνικές πόλεις είχαν εγκαταστήσει Έλληνες κυβερνήτες, αφοσιωμένους στον Πέρση βασιλιά και οι οποίοι υποστηρίζονταν από τους Πέρσες Σατράπες. Όμως, αυτοί είχαν γίνει για τους Έλληνες των πόλεων αυτών τύραννοι, που δέσμευαν την αυτονομία τους. Παρόλο που το εμπόριο της Ιωνίας είχε υποστεί οικονομικές απώλειες και υπεύθυνοι γι' αυτό θεωρούνταν οι Πέρσες, όμως, για την εξέγερση των Ιώνων αποφασιστικός παράγοντας ήταν τα πολιτικά κίνητρα και ο περιορισμός της αυτονομίας των πόλεων.

Μόνον ένας Έλληνας θα μπορούσε να καταλάβει τι ακριβώς σήμαινε το γεγονός ότι η ζωή του δεν ρυθμίζεται από την εκκλησία του δήμου, αλλά από τους σατράπες ή τον Πέρση βασιλιά. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, αφορμή για την Ιωνική εξέγερση θεωρήθηκαν τα προσωπικά κίνητρα του τυράννου της Μιλήτου Αρισταγόρα. Όμως, ο τύραννος αυτός και ο Πέρσης σατράπης δεν κατόρθωσαν να υποτάξουν τη Νάξο και γι' αυτό έπεσαν στη δυσμένεια του Πέρση βασιλιά. Στη φάση αυτή, ο Αρισταγόρας έκρινε ότι δεν έπρεπε να εναντιωθεί στη γενική διάθεση των Ιώνων απέναντι στους Πέρσες, που ήταν πλατιά διαδεδομένη στα ευρύτερα κοινωνικά στρώματα.

Με την αποπομπή των τυράννων και των Περσικών φρουρών, ο σκοπός της εξέγερσης δεν ολοκληρώθηκε. Εδώ φάνηκε η πολιτική αδυναμία των Ιώνων, επειδή δεν υπήρχε ούτε ενιαία διοίκηση ούτε συντονισμένη δράση. Βασική σημασία για τους

Ίωνες είχε η βοήθεια των Ελλήνων της κυρίως Ελλάδας. Η Σπάρτη, λόγω της επικείμενης σύγκρουσης με το Άργος και κυρίως λόγω της πολιτικής της, που αποστρεφόταν τις υπερπόντιες επιχειρήσεις, αρνήθηκε να στείλει βοήθεια στην Ιωνία, ενώ η Αθήνα, εξαιτίας της ρευστότητας στα εσωτερικά πολιτικά πράγματα, έδειξε αδράνεια και έστειλε μόνο 20 πλοία, στα οποία προστέθηκαν και 5 από την Ερέτρια.

Οι Σάρδεις πυρπολήθηκαν από τους Ίωνες, όμως στην Έφεσο υπέστησαν την πρώτη τους ήττα. Η καταστροφή των Σάρδεων εξήγειρε τους υπόδουλους λαούς της Μ. Ασίας, χωρίς όμως τελικό αποτέλεσμα. Η Μίλητος καταλήφθηκε βίαια το 494 π.Χ. και οι Μιλήσιοι εξορίστηκαν. Η Χίος και η Λέσβος υποδουλώθηκαν και πόλεις στην Προποντίδα καταστράφηκαν. Ακολούθησε η εκστρατεία του Μαρδόνιου στη Θράκη και τη Μακεδονία για την παλινόρθωση της Περσικής κυριαρχίας στην περιοχή. Όμως το πεζικό των Περσών υπέστη σημαντικές ζημιές από τον άγριο ντόπιο πληθυσμό της Θράκης κι ο στόλος καταστράφηκε στον Άθω.

5. ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΠΡΙΝ ΤΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ

Μετά την κατάληψη του στενού των Θερμοπυλών απ' τους Πέρσες και την λήξη της Ναυμαχίας του Αρτεμισίου χωρίς αποφασιστικό αποτέλεσμα, ο Ελληνικός στόλος εγκατέλειψε την θαλάσσια περιοχή στα Βόρεια της Εύβοιας κατευθυνόμενος προς τις ακτές της Αττικής και έτσι άνοιξε ο δρόμος για την κατάκτηση ολόκληρης της Κεντρικής Ελλάδας από τον στρατό του Ξέρξη. Σ' αυτή την περίπτωση ο ρόλος του Θεμιστοκλή υπήρξε οπωσδήποτε αποφασιστικός.

Κατόρθωσε να πείσει τους Αθηναίους να εκκενώσουν την Αττική με την προστασία του Ελληνικού στόλου ο οποίος αγκυροβόλησε στη Σαλαμίνα για να προστατεύσει αυτήν την

επιχείρηση. Η συμμετοχή της κυρίως Ελλάδας στην εξέγερση των Ιώνων ήταν μηδαμινή. Η εκλογή του Θεμιστοκλή, ως άρχοντα το 493 π.Χ., δείχνει τη στροφή της κοινής γνώμης στην Αθήνα κατά των Περσών. Έτσι, ο Θεμιστοκλής άρχισε να οργανώνει πολεμικό λιμάνι και νεώσοικους στον όρμο του Πειραιά. Ο Φιλαΐδης Μιλτιάδης, όμως, που γύρισε από τη Θράκη, βάζει τον Θεμιστοκλή στο περιθώριο.

Μόνο μετά από 10 χρόνια μπόρεσε ο Θεμιστοκλής να βρεθεί και πάλι στην εξουσία. Τότε, η κυρίαρχη δύναμη στην Ελλάδα ήταν η Σπάρτη, η οποία ήταν αρχηγός της Πελοποννησιακής Συμμαχίας, στην οποία δεν συμμετείχε η Αθήνα. Η πολιτική του Δαρείου Α' προς τους Έλληνες, από το 500 π.Χ. και μετά, εμφανίζει όλα τα χαρακτηριστικά που είναι τυπικά και για τη μεταγενέστερη εποχή. Μέσα από στενές προσωπικές σχέσεις με ανθρώπους της αριστοκρατίας, ο Δαρείος προσπαθεί να προετοιμάσει το έδαφος για τη βαθμιαία πολιτική διείσδυση στην Ελλάδα.

Ο Πέρσης βασιλιάς εισάγει στους κύκλους της αριστοκρατίας μερικούς Έλληνες ευγενείς, όπως τον Μετίοχο, γιο του νεότερου Μιλτιάδη, και τον εξόριστο Σπαρτιάτη βασιλιά Δημάρατο και τους δωρίζει κτήματα. Ιδιαίτερους δεσμούς είχαν καλλιεργήσει οι Πέρσες με τους Θεσσαλούς και το Μαντείο των Δελφών. Η Περσική εκστρατεία οργανώθηκε το καλοκαίρι του 490 π.Χ. υπό τις διαταγές του Δάτη και του Αρταφέρνη, με στόχο την τιμωρία της Ερέτριας και της Αθήνας, λόγω της συμπαράστασής τους στην Ιωνική εξέγερση.

Όμως, αυτό ήταν μια δικαιολογία για την Περσική κυριαρχία επί της Ελλάδας. Η Σπάρτη έπρεπε να απομονωθεί και οι υπόλοιπες πόλεις να γίνουν μικρά αδύναμα κρατίδια. Είναι γνωστά τα γεγονότα της μάχης του Μαραθώνα και η νίκη των Αθηναίων με ηγέτη τον Μιλτιάδη. Η νίκη στον Μαραθώνα κατά των Περσών ανύψωσε το ηθικό όλων των Ελλήνων, ενίσχυσε την αυτοπεποίθησή τους και τους ένωσε εθνικά ως Έλληνες. Οι πληροφορίες για τους τεράστιους εξοπλισμούς των Περσών μετά την ήττα στον Μαραθώνα, έκανε τους Αθηναίους να σκεφτούν τη ναυπήγηση αξιόμαχου στόλου.

Τότε ακριβώς χρειάστηκε, για την επάνδρωση των καινούργιων πλοίων, να επιστρατευθούν και θήτες, δηλαδή ακτήμονες γεωργοί ή εργάτες, με αποτέλεσμα βέβαια να τους χορηγηθούν

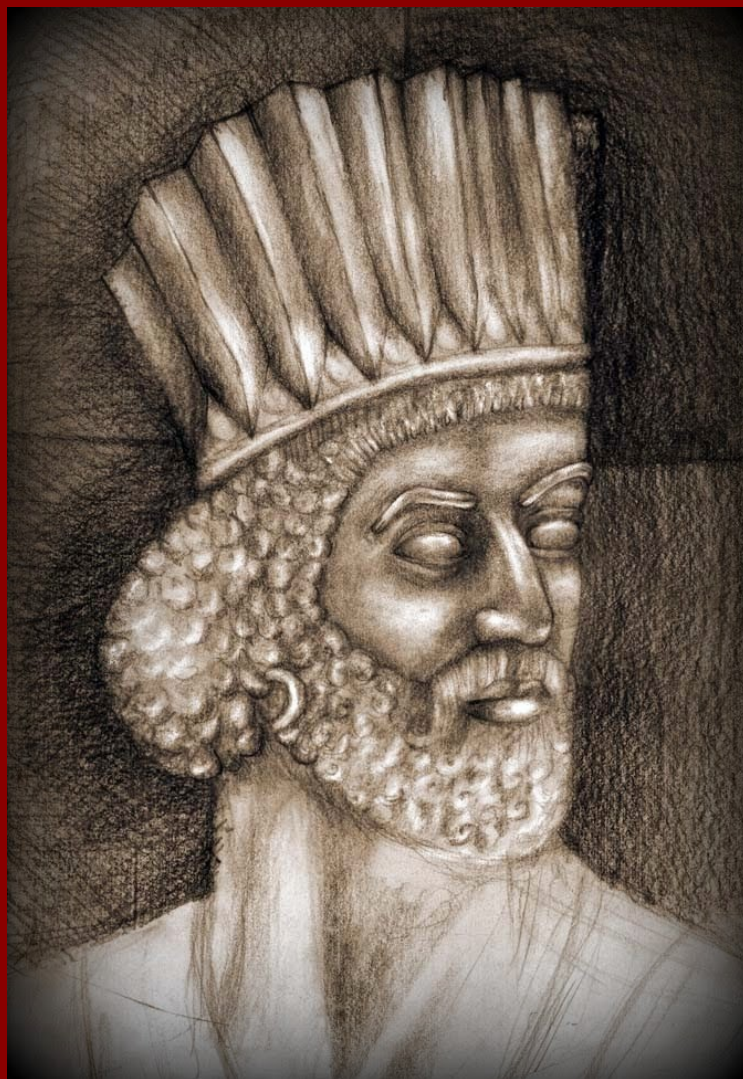
πλήρη πολιτικά δικαιώματα, τα οποία είχαν και οι άλλες τάξεις. Για τη χρηματοδότηση του ναυτικού προγράμματος του Θεμιστοκλή, που άρχισε να εφαρμόζεται το 482 π.Χ., χρησιμοποιήθηκαν, μετά από πρόταση του ίδιου, τα κρατικά ορυχεία αργύρου του Λαυρίου, τα οποία είχαν αξιοποιηθεί σημαντικά. Για τον εξοπλισμό υποχρεώθηκαν να συνεισφέρουν και οι πλουσιότεροι Αθηναίοι.

Έτσι η Αθήνα έγινε η πρώτη ναυτική δύναμη της Ελλάδας και το επίτευγμα αυτό ανήκει στον Θεμιστοκλή. Ο στόλος της Αθήνας εμφανίζεται τώρα σαν ένας παράγοντας ισοδύναμος προς το πεζικό της Πελοποννησιακής Συμμαχίας, του οποίου τον πυρήνα αποτελούσαν Σπαρτιάτες οπλίτες. Έτσι προβάλλουν τώρα οι δυο μεγάλες δυνάμεις στην Ελλάδα: η Αθήνα και η Σπάρτη. Οι προετοιμασίες του Ξέρξη για την εισβολή στην Ελλάδα άρχισαν από το 483 π.Χ. και ξεπέρασαν ως προς την έκτασή τους κάθε προηγούμενο.

Η Αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών βρισκόταν στη μεγαλύτερη ακμή της. Ο Ξέρξης σχεδίαζε έναν κατακτητικό πόλεμο μεγάλης κλίμακας. Οι πολεμικοί στόχοι της εισβολής του Ξέρξη στην Ελλάδα εξακολουθούν να μην είναι σαφείς. Το σίγουρο είναι ότι η εκστρατεία του διεξήχθη με πολύ περισσότερα μέσα και μεγαλύτερη δαπάνη από ό,τι εκείνη του πατέρα του Δαρείου, το 490 π.Χ. Δεν είναι σαφές, αν αυτή η επιχείρηση είχε σαν στόχο να κατακτήσει μόνον τους Έλληνες ή ολόκληρη την Ευρώπη. Τελευταία, εικάζεται ότι στόχος του ήταν τόσο η υποταγή της Ελλάδας όσο και η προσάρτηση στην Περσική Αυτοκρατορία όλων των δυτικών περιοχών στον ευρύτερο Μεσογειακό χώρο. Τα σχέδια όμως του Ξέρξη ματαίωσε οριστικά η ήττα του στη Σαλαμίνα. Είναι φανερό το τι θα συνέβαινε, αν πετύχαινε το σχέδιό του για την Ελλάδα και τον Ευρωπαϊκό πολιτισμό γενικότερα, αφού μετά τους Περσικούς πολέμους ακολούθησαν τα μεγάλα επιτεύγματα του Χρυσού Αιώνα του Περικλή.

6. Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΟΥ ΞΕΡΞΗ

Ο βασιλεύς των βασιλέων (Shahanshah) της αχανούς Περσικής Αυτοκρατορίας, ο Ξέρξης, συγκέντρωσε έναν τεράστιο στρατό και εισέβαλε στην Ελλάδα. Της εισβολής του Ξέρξη είχαν προηγηθεί δύο αποτυχημένες απόπειρες επιβολής της Περσικής κυριαρχίας στην Ελλάδα. Το 492 π.Χ. ο στόλος που οδηγούσε ο Μαρδόνιος καταστράφηκε από θύελλα στο ακρωτήριο του Αθω, ενώ το 490 π.Χ. το στράτευμα που οδηγούσαν οι Δάτις και Αρταφέρνης συνετρίβη στο Μαραθώνα από τους Αθηναίους και τους Πλαταιείς.

Η εκστρατεία του Ξέρξη ξεκίνησε το 480 π.Χ., μετά από τέσσερα χρόνια προετοιμασίας. Το μεγαλύτερο στράτευμα που είχε δει

μέχρι τότε ο κόσμος, επιβιβασμένο σε 1.200 πολεμικά και πολύ περισσότερα μεταγωγικά πλοία, ξεκίνησε από τη Μικρά Ασία και μέσω του Ελλήσποντου εισήλθε στην Ευρώπη. Οι πληθυσμοί από τη Θράκη έως και τη Θεσσαλία αναγκάστηκαν να υποταχτούν στον Πέρση ηγεμόνα, αλλά κάποιες πόλεις της νότιας Ελλάδας, κυρίως η Σπάρτη και η Αθήνα, ήταν αποφασισμένες να αντισταθούν.

Οι Σπαρτιάτες και οι Αθηναίοι αποφάσισαν να ακολουθήσουν μία κοινή γραμμή άμυνας στη στεριά και τη θάλασσα, στις Θερμοπύλες και στο Αρτεμίσιο. Η κατάρρευση της άμυνας στις Θερμοπύλες κατέστησε περιττή τη συνέχιση της προσπάθειας στο Αρτεμίσιο. Έτσι, μετά από σκληρές αναμετρήσεις με τον Περσικό στόλο, ο Ελληνικός στόλος απαγκιστρώθηκε από την αμυντική θέση του και κατέπλευσε στο Σαρωνικό, την ώρα που οι Αθηναίοι εκκένωναν την πόλη τους και κατέφευγαν στη Σαλαμίνα και την Τροιζήνα.

Με την άφιξη του Περσικού στρατού και στόλου στα εδάφη και στα παράλια της Αττικής, οι Έλληνες βρέθηκαν μπροστά σε ένα τρομερό δίλημμα. Η από ξηράς άμυνα θα επικεντρωνόταν αναγκαστικά στο μοναδικό σημείο που προσφερόταν για κάτι τέτοιο, τον ισθμό της Κορίνθου. Όμως πού θα δινόταν η θαλάσσια μάχη; Στα στενά της Σαλαμίνας, όπως υποστήριζαν Αθηναίοι, Μεγαρείς και Αιγινήτες, ή στα ανοιχτά του ισθμού, όπως επιθυμούσαν οι Πελοποννήσιοι;

7. ΟΙ ΠΕΡΣΕΣ ΣΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ

Η Σαλαμίνα, το μικρό νησί του Σαρωνικού, έμελλε να περάσει στην ιστορία σαν το παγκόσμιο ορόσημο της ελευθερίας και της δημοκρατίας. Γιατί είναι γεγονός ότι η νίκη των Ελλήνων στη ναυμαχία της Σαλαμίνας έδωσε άλλη τροπή στην πορεία της ανθρωπότητας. Είχε ήδη προηγηθεί η αμφίρροπη αναμέτρηση των δύο στόλων στο Αρτεμίσιο και η μάχη των Θερμοπυλών. Όταν ο Αθηναίος Αβρώνυχος ο γιος του Λυσικλέους, που παρακολουθούσε τις χερσαίες επιχειρήσεις, ανακοίνωσε τον

θάνατο του Λεωνίδα και την πτώση των Θερμοπυλών. Ο Ελληνικός στόλος, μετά από απόφαση των αρχηγών του, υποχώρησε προς το Νότο. Πέρασε τη Χαλκίδα, περιέπλευσε το Σούνιο και το Φάληρο και αγκυροβόλησε στη Σαλαμίνα. Πρώτοι έπλεαν οι Κορίνθιοι και τελευταίοι οι Αθηναίοι, ενώ ο Θεμιστοκλής δεν παρέλειψε γράφοντας μηνύματα στους βράχους της παραλίας, να προτρέπει τους Έλληνες του Περσικού στόλου να αυτομολήσουν. Ο Περσικός στρατός, μια - δυο μέρες μετά τη μάχη των Θερμοπυλών, επιχείρησε να εκμεταλλευτεί τη νίκη του. Ο στόλος λεηλάτησε την Εύβοια και ο στρατός, καθώς κατευθυνόταν προς το Νότο, λεηλάτησε πόλεις και χωριά. Οι Μαλείς και οι Οπούντιοι Λοκροί υποτάσσονται, οι Φωκείς καταφεύγουν στη χώρα των Οζολών Λοκρών και τον Παρνασσό, στις Άβες πυρπολείται ο ναός του Απόλλωνα, οι Δελφοί και το Ιερατείο, όπως και οι Βοιωτικές πόλεις μηδίζουν, οι Πλαταιές και οι Θεσπιές ισοπεδώνονται. Εννέα μόλις μέρες μετά το Αρτεμίσιο και τις Θερμοπύλες, ο στόλος των Περσών αγκυροβολεί στο Φάληρο. Έρημη και ανυπεράσπιστα η Αττική παραδίνεται στη μανία των εισβολέων.

8. ΟΙ ΧΡΗΣΜΟΙ ΚΑΙ Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Σύμφωνα με πληροφορίες που διέσωσε ο Πλούταρχος, ο Θεμιστοκλής πείθει τους Αθηναίους να εγκαταλείψουν την πόλη με την προστασία του Αθηναϊκού ναυτικού. Για να τους πείσει μάλιστα, επιστράτευσε θεϊκά σημάδια και μαντείες, την ερμηνεία των οποίων προσάρμοζε στη στρατηγική του. Όταν οι ιερείς της Αθήνας ανέφεραν ότι ο οικουρός όφιος εξαφανίστηκε κι οι προσφορές έμειναν άθικτες, ο Θεμιστοκλής τόνισε ότι η θεά εγκατέλειψε την πόλη, δείχνοντας έτσι το δρόμο προς τη θάλασσα.

Παρόμοια ερμηνεία έδωσε και στο χρησμό των Δελφών. Ο Ηρόδοτος δυο φορές αναφέρει το χρησμό από το μαντείο. Την πρώτη, πριν το συνέδριο της Κορίνθου και τη δεύτερη, μετά την

εκκένωση της Αθήνας. Ο πρώτος χρησμός δεν ήταν καθόλου ενθαρρυντικός. Προέβλεπε καταστροφή και όλεθρο της πόλης. Μετά από πρόταση του Τίμωνα του γιου του Ανδρόβουλου, οι Αθηναίοι πέτυχαν και δεύτερο χρησμό, η ερμηνεία του οποίου προκάλεσε πολλές συζητήσεις.

Μερικοί από τους πιο ηλικιωμένους υποστήριξαν ότι το ξύλινο τείχος που ανέφερε ο χρησμός ήταν ο ξύλινος φράκτης της Ακρόπολης και ότι αυτό θα προστάτευε την πόλη. Άλλοι, μεταξύ των οποίων ο Θεμιστοκλής, επέμεναν ότι τα ξύλινα τείχη ήταν τα πλοία και ότι η προσφώνηση «Θεία Σαλαμής» υποδήλωνε τη νίκη των Ελλήνων. Είναι σαφές ότι υπάρχει σαφής αντίφαση ανάμεσα στον Πλούταρχο και τον Ηρόδοτο σχετικά με τον χρησμό. Ο πρώτος τον τοποθετεί πριν τη ναυμαχία, ενώ ο δεύτερος πριν από το συνέδριο της Κορίνθου και τον αναφέρει με αφορμή την εκκένωση της Αθήνας.

Πάντως και τα δύο κείμενα των χρησμών φέρουν τα χαρακτηριστικά κειμένων που έχουν κατασκευαστεί εκ των υστέρων. Πιθανή ίσως είναι και η άποψη ότι ο ίδιος ο Θεμιστοκλής κατασκεύασε τους δύο χρησμούς, για να πετύχει το ψήφισμα εκκένωσης της πόλης. Σύμφωνα με το ψήφισμα των στρατηγών, που αναφέρει ο Ηρόδοτος, κάθε Αθηναίος έπρεπε «όπως μπορεί, να σώζει τα παιδιά, τις γυναίκες και τους δούλους».

Σύμφωνα με τον Πλούταρχο, το ψήφισμα οφείλεται στον Θεμιστοκλή που πρότεινε «να εμπιστευθούν την πόλη στην Αθηνά, να επιβιβαστούν στις τριήρεις όλοι οι στρατεύσιμοι και καθένας να σώζει, όπως μπορεί, τα παιδιά του, τις γυναίκες και τους δούλους». Το ψήφισμα, γνωστό από την αρχαιότητα, βρέθηκε το 1952 στην Τροιζήνα, χαραγμένο σε μαρμάρινη πλάκα. Οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι ανήκει στα τέλη του 4ου ή στις αρχές του 3ου αιώνα π.Χ.

Συνεπώς, αν το κείμενο είναι γνήσιο, πράγμα που κι αυτό αμφισβητείται, θα πρέπει να θεωρηθεί αντίγραφο του αρχικού ή σύμφωνα με μια τρίτη εκδοχή, ο αρχικός πυρήνας να έχει υποστεί διαδοχικές αλλοιώσεις. Πάντως είναι γεγονός ότι η διαδικασία εκκένωσης της πόλης, βασικά, οφείλεται στον Θεμιστοκλή. Στην κρίσιμη εκείνη στιγμή, σημαντικός ήταν και ο ρόλος του Άρειου Πάγου. Μοίρασε σε κάθε Αθηναίο πολίτη 8 δραχμές, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, για να αντιμετωπίσει τα

προβλήματά του.

Αντίθετα ο Πλούταρχος, ακολουθώντας τον Κλείδημο, υποστηρίζει ότι η διανομή των χρημάτων ήταν έργο του Θεμιστοκλή. Ο Πλούταρχος ακόμα περιγράφει με τρόπο εντυπωσιακό το θέαμα μιας πόλης που έφευγε. Οι οικογένειες κατευθύνονταν προς τα νησιά, ενώ οι στρατεύσιμοι, απτόητοι στους θρήνους των συγγενών, περνούσαν απέναντι στη Σαλαμίνα, για να επανδρώσουν τα πλοία και να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες.

Οι περίπου 500 υπερασπιστές, που δέχθηκαν τη στενή ερμηνεία του χρησμού και παρέμειναν πάνω στην Ακρόπολη, προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τις εχθρικές επιθέσεις, αλλά έπεσαν μέχρι ενός. Το ιερό λεηλατήθηκε και πυρπολήθηκε, επειδή στο μεταξύ ο κύριος όγκος του περσικού στρατού είχε φτάσει μέχρι την Ακρόπολη. Ο Ξέρξης θεώρησε ότι, με την κατάκτηση της Αθήνας και την πυρπόληση των ιερών και της Ακρόπολης, είχε πάρει και με το παραπάνω εκδίκηση για την ήττα του πατέρα του στον Μαραθώνα.

9. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΟΛΟΣ ΣΤΗ ΣΑΛΑΜΙΝΑ

Στα μέσα Σεπτεμβρίου του 480 π.Χ., ο Ξέρξης ήταν κύριος όλης της Ελλάδας, από τον Ελλήσποντο μέχρι τη Σαλαμίνα. Ο θρίαμβός του φαινόταν αναμφισβήτητος. Έστειλε μάλιστα αγγελιαφόρο στην Περσία για να αναγγείλει τα κατορθώματά του στον θείο του Αρτάβανο, που ανησυχούσε για τη δράση των Περσών στην Ελλάδα. Όσο κι αν ο θρίαμβος αυτός φαινόταν οριστικός, δεν ήταν απαλλαγμένος από αδύνατα σημεία και σοβαρούς κινδύνους.

Ο Ξέρξης είχε βέβαια εκπορθήσει τα στενά των Θερμοπυλών, όχι όμως με ιδιαίτερη ευκολία και κυρίως δεν είχε αντιμετωπίσει τους χιλιάδες Έλληνες που τον περίμεναν οχυρωμένοι στις ορεινές διαβάσεις των Μεγάρων, αν ήθελε να προχωρήσει προς τον Ισθμό. Και αν στις Θερμοπύλες η κυκλωτική κίνηση των Περσών είχε πετύχει, αυτό δεν ήταν εύκολο να γίνει στον Ισθμό

με ακέραιο και αβλαβή τον Ελληνικό στόλο στη Σαλαμίνα. Σ' αυτό συμφωνούσαν όλοι οι Πέρσες ηγεμόνες, εκτός από την Αρτεμισία, τη βασίλισσα της Αλικαρνασσού, που προσπάθησε να αποτρέψει τον Ξέρξη από τη ναυμαχία.

Δεν ήταν λοιπόν καθόλου ανεξήγητο που ο Περσικός στόλος, όταν ήρθε η στιγμή της προέλασης προς τον Ισθμό, διάλεξε τη Σαλαμίνα για να ναυμαχήσει, κυρίως, γιατί η καταστροφή του Ελληνικού στόλου και η κατάκτηση της Σαλαμίνας θα άνοιγε το δρόμο προς τον Ισθμό. Το πιο πιθανό όμως είναι ότι οι Πέρσες ήθελαν να αιφνιδιάσουν τους Έλληνες και να τους νικήσουν. Από την άλλη μεριά, ο Θεμιστοκλής είχε κατανοήσει πολύ τα πλεονεκτήματα που εξασφάλιζε η αμυντική γραμμή της Σαλαμίνας. Το νησί ήταν το μόνο ελεύθερο τμήμα του Αθηναϊκού κράτους κι αποτελούσε ιδεώδη βάση του Αθηναϊκού στόλου. Επιπλέον, η στενότητα του κόλπου στην ουσία εξίσωνε τις δυνάμεις Ελλήνων και Περσών.

10. ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Από τη διήγηση του Ηροδότου βλέπουμε τις δυσκολίες που συνάντησε ο Θεμιστοκλής για να πετύχει το σχέδιό του. Στην πρώτη συνάντηση των Ελλήνων αρχηγών, η γνώμη των περισσοτέρων ήταν ότι έπρεπε να εγκαταλείψουν τη Σαλαμίνα και να ναυμαχήσουν στον Ισθμό. Αν έχαναν τη μάχη της Σαλαμίνας θα αποκλείονταν στο νησί, χωρίς βοήθεια. Αντίθετα στον Ισθμό, θα μπορούσαν να καταφύγουν στους δικούς τους. Το πρώτο αυτό συνέδριο των Ελλήνων, και ενώ ο Ξέρξης πυρπολούσε την Αττική, δεν φαίνεται να έλαβε απόφαση. Αλλά ο Θεμιστοκλής επανήλθε, όπως γράφει ο Ηρόδοτος, μετά από πρόταση του Αθηναίου Μνησίφилου. Πέτυχε να μεταπείσει τον Ευρυβιάδη, τον ηγέτη των Λακεδαιμονίων, να συγκαλέσει νέα συνεδρίαση. Εκεί, ο Θεμιστοκλής ανέπτυξε τους λόγους που επέβαλλαν τη σύγκρουση στη Σαλαμίνα. Η αντίθεση των άλλων αρχηγών υπήρξε οξεία και ιδιαίτερα ο Κορίνθιος Αδείμαντας

ζήτησε να μην τεθεί σε ψηφοφορία η πρόταση ενός άντρα χωρίς πατρίδα.

Ήρεμος ο Θεμιστοκλής έδωσε την απάντηση: ότι όποιος διαθέτει 200 πλοία έχει και γη και πατρίδα και απείλησε να μεταναστεύσουν οι Αθηναίοι στη Σίρη της Ν. Ιταλίας, αν δεν γινόταν η ναυμαχία στη Σαλαμίνα. Πολλές από τις αναφορές του Ηρόδοτου και κυρίως του Πλούταρχου για τον αριθμό των συνεδριάσεων, τις προστριβές με άλλους ναυάρχους, τον πανικό μπροστά στο πλήθος των Περσικών πλοίων, φαίνεται να ανήκουν σ' ένα κύκλο μεταγενέστερων διηγήσεων που σκιαγραφούν την προσωπικότητα του Θεμιστοκλή, αλλά δεν αποκαλύπτουν την αλήθεια.

Ακόμα κι η γνωστή διήγηση κατά την οποία στη βιαιότητα του Ευρυβιάδη ο Θεμιστοκλής αντέταξε τη γνωστή φράση «Πάταξον μεν, άκουσον δε», φαίνεται να ανήκει στο χώρο της φαντασίας των μεταγενέστερων ιστορικών. Εκείνο πάντως που αποτελεί γεγονός είναι ότι ο Θεμιστοκλής, επειδή φοβήθηκε τις αντιδράσεις των Πελοποννησίων, αποφάσισε από μόνος του να επισπεύσει τη σύγκρουση. Έστειλε κρυφά τον δούλο του Σίκινο, παιδαγωγό των παιδιών του, στο Περσικό στρατόπεδο. Αυτός είπε στους Πέρσες στρατηγούς ότι ο κύριός του, αφοσιωμένος στον Μεγάλο Βασιλιά, τον προτρέπει να επιτεθεί κατά των Ελλήνων: «Μπορείς να πιάσεις ολόκληρο τον ελληνικό στόλο, αν επιτεθείς τώρα αμέσως». Σε επιστολή που μετέφερε ο δούλος, ο Θεμιστοκλής γράφει ότι οι Έλληνες είχαν αποφασίσει να αποχωρήσουν από τη Σαλαμίνα, με την κάλυψη του σκοταδιού, την επόμενη νύχτα και ότι ελάχιστα θα αντιστέκονταν λόγω των διχογνωμιών τους και έτσι θα κέρδιζε τη νίκη.

Ο Παπαρρηγόπουλος επισημαίνει ότι «το τέχνασμα ήταν χαρακτηριστικό του άντρα, που επιδίωκε την εκτέλεση των αποφάσεών του με κάθε τρόπο, είτε αγαθό είτε πονηρό. Ο Θεμιστοκλής φέρθηκε εδώ με τρόπο πολύ επικίνδυνο, ώστε από τρίχα κρεμόταν να αναδειχθεί ή σωτήρας ή προδότης της πατρίδας του». Ο Ξέρξης το θεωρεί μεγάλη ευκαιρία, ενώ άλλωστε είχε εμπειρία από προδότες. Ο Εφιάλτης είχε εμφανιστεί στις Θερμοπύλες, και τώρα ο Θεμιστοκλής. Πεισμένος για την αταξία του Ελληνικού ναυτικού, ο Ξέρξης αποφάσισε ότι είναι η κατάλληλη στιγμή να χτυπήσει. Στέλνει τον Περσικό στόλο ενάντια στον Ελληνικό, στα πολύ περιορισμένα νερά γύρω από τη Σαλαμίνα. Ήταν αυτό ακριβώς για το οποίο ο Θεμιστοκλής ήλπιζε.

11. ΠΡΕΛΟΥΔΙΟ

Ο Θεμιστοκλής, μετά την ήττα στις Θερμοπύλες, προσπάθησε να πείσει τους Αθηναίους να εγκαταλείψουν την πόλη τους, καθώς προέβλεψε την καταστροφή της. Οι Αθηναίοι έφυγαν από την πόλη και πήγαν στη Σαλαμίνα, στην Αίγινα και στην Τροιζήνα. Ο Θεμιστοκλής κατάφερε να πείσει τους Αθηναίους, επικαλούμενος τον χρησμό της Πυθίας, ο οποίος έλεγε ότι οι Αθηναίοι θα σωθούν σε ξύλινα τείχη, δηλαδή στις τριήρεις, όπως το ερμήνευσε ο Θεμιστοκλής. Όσοι άνδρες ήταν σε θέση να πολεμήσουν μπήκαν στις τριήρεις, ενώ στην Αθήνα έμειναν λίγοι γέροι και άρρωστοι.

Ο στόλος των Ελλήνων κατευθύνθηκε στη Σαλαμίνα, με σκοπό να βοηθήσει την εκκένωση της Αττικής. Ο Θεμιστοκλής, παράλληλα, έστειλε επιγραφές στους Ίωνες να μην πολεμήσουν κατά των Ελλήνων:

"ἄνδρες Ἴωνες, οὐ ποιεέτε δίκαια ἐπὶ τοὺς πατέρας στρατευόμενοι καὶ τὴν Ἑλλάδα καταδουλούμενοι. ἀλλὰ μάλιστα μὲν πρὸς ἡμέων γίνεσθε· εἰ δὲ ὑμῖν ἐστὶ τοῦτο μὴ δυνατὸν ποιῆσαι, ὑμεῖς δὲ ἔτι καὶ νῦν ἐκ τοῦ μέσου ἡμῖν ἔξεσθε καὶ αὐτοῖ καὶ τῶν Καρῶν δέεσθε τὰ αὐτὰ ὑμῖν ποιεῖν. εἰ δὲ μηδέτερον τούτων οἶόν τε γίνεσθαι, ἀλλ' ὑπ' ἀναγκαίης μέζονος κατέζευχθε ἢ ὥστε ἀπίστασθαι, ὑμεῖς δὲ ἐν τῷ ἔργῳ, ἔπεᾶν συμμίσγωμεν, ἐθελοκακέετε μεμνημένοι ὅτι ἀπ' ἡμέων γεγόνατε καὶ ὅτι ἀρχῆθεν ἢ ἔχθρη πρὸς τὸν βάρβαρον ἀπ' ὑμέων ἡμῖν γέγονε."

Μετά τη νίκη τους στις Θερμοπύλες, οι Πέρσες κατέστρεψαν τη Βοιωτία, τις Πλαταιές και τις Θεσπιές, ενώ αργότερα κινήθηκαν για να καταλάβουν την άδεια Αθήνα. Στη Σαλαμίνα, ο Σπαρτιάτης ναύαρχος Ευρυβιάδης και οι υπόλοιποι Πελοποννήσιοι επέμεναν να προστατεύσουν τον Ισθμό της Κορίνθου, καταστρέφοντας τον μοναδικό δρόμο που οδηγούσε εκεί και χτίζοντας τείχος γύρω από αυτό. Ο Θεμιστοκλής, από την άλλη, επέμενε ότι ο ελληνικός στόλος έπρεπε να μείνει στη Σαλαμίνα για να πολεμήσει. Στο συμβούλιο που συγκλήθηκε πριν τη ναυμαχία, ο Θεμιστοκλής διέκοπτε συνέχεια τον ναύαρχο των Κορινθίων, Αδείμαντο. Ο Ευρυβιάδης, τότε, του είπε ότι αυτούς που ξεκινούν πριν το

σύνθημα τους ραπίζουν, ενώ ο Θεμιστοκλής του απάντησε ότι αυτοί που ξεκινούν πολύ μετά το σύνθημα δεν παίρνουν ποτέ βραβείο. Ο Ευρυβιάδης προσπάθησε να χτυπήσει τον Θεμιστοκλή, ο οποίος απέφυγε το χτύπημα και είπε την γνωστή φράση πάταξον μέν, άκουσον δέ. Τότε ο Ευρυβιάδης ηρέμησε. Ο Αδείμαντος πίστευε ότι ο Ελληνικός στόλος έπρεπε να σταματήσει τους Πέρσες στον Ισθμό της Κορίνθου.

Ο Θεμιστοκλής θύμισε στους συμμάχους τη ναυμαχία του Αρτεμισίου λέγοντας ότι η ναυμαχία σε κλειστό χώρο θα λειτουργούσε προς όφελος τους. Ο Αδείμαντος όμως αποκάλεσε απάτριν τον Θεμιστοκλή, επειδή ο Ξέρξης είχε κάψει την Αθήνα. Οργισμένος, ο Θεμιστοκλής δήλωσε ότι οι Αθηναίοι είχαν την πατρίδα τους στις 200 τριήρεις που έφεραν στη

Σαλαμίνα, προειδοποιώντας τους Έλληνες ότι οι Αθηναίοι μπορούσαν να μεταβούν στην Ιταλία, όπου θα έβρισκαν καλύτερη πατρίδα και οι Έλληνες θα θυμηθούν τα λόγια του γιατί θα μείνουν χωρίς στόλο.

Ο Ευρυβιάδης υποχώρησε αλλά οι άλλοι στρατηγοί, βλέποντας την Αθήνα να καίγεται και τον εχθρικό στόλο να βρίσκεται στο Φάληρο, ετοιμάζονταν να πλεύσουν στον Ισθμό της Κορίνθου. Τη νύχτα, ο Θεμιστοκλής έστειλε στο Περσικό στρατόπεδο τον Σίκιννο, για να πει στους Πέρσες ότι μερικοί Έλληνες σκόπευαν να φύγουν από τη Σαλαμίνα και ότι ήταν η καλύτερη ευκαιρία για να τους περικυκλώσουν και να τους καταστρέψουν. Ο Θεμιστοκλής ζήτησε επίσης από τον Σίκιννο να πει στον Ξέρξη ότι οι Πέρσες θα επικρατούσαν στον πόλεμο, όχι οι Έλληνες.

12. ΟΙ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Κι ενώ η συζήτηση συνεχιζόταν, γύρω στα μεσάνυχτα εμφανίζεται στο Θεμιστοκλή ο μεγάλος πολιτικός του αντίπαλος, ο Αριστείδης, που είχε γυρίσει από την εξορία, για να προσφέρει τις υπηρεσίες του στην πατρίδα. Είπε λοιπόν στο Θεμιστοκλή ότι καθώς ερχόταν από την Αίγινα είχε δει τις κινήσεις των Περσών με τις οποίες στην ουσία είχαν εγκλωβίσει τους Έλληνες στο στενό της Σαλαμίνας. Την πληροφορία επιβεβαίωνε λίγο αργότερα ο Παναίτιος, γιος του Σωσιμένους, πλοίαρχος της Τηνιακής τριήρους που αυτομόλησε στους Έλληνες.

Πράγματι ο Περσικός στόλος αθόρυβα εκμεταλλεύτηκε το σκοτάδι (η σελήνη θα έβγαινε στις 2 μετά τα μεσάνυχτα) και μπήκε στο στενό της Σαλαμίνας. Ταυτόχρονα, επίλεκτο άγημα του Περσικού στρατού αποβιβαζόταν στην Ψυττάλεια, σύμφωνα με τη διήγηση του Ηρόδοτου, για να μαζέψει τους Πέρσες ναυαγούς και να εξοντώσει τους Έλληνες. Ισχυρή ναυτική δύναμη έπαιρνε θέση κοντά στην Κέα (ακρωτήριο Κέραμος), για να εμποδίσει τη φυγή των Ελλήνων. Ακολούθησε ο κύριος όγκος του Περσικού στόλου. Προηγούνταν τα Φοινικικά σκάφη

και μετά τα πλοία άλλων εθνικοτήτων με αρχηγό των Αχαιμενίδη.

Την αυγή οι Φοίνικες είχαν φτάσει στην είσοδο του κόλπου της Ελευσίνας, ενώ η οπισθοφυλακή των Κάρων δεν είχε ακόμα μπει στο στενό. Σχηματίστηκε λοιπόν η Περσική παράταξη σ' ένα μέτωπο 5 - 6 χιλιομέτρων, ενώ ο στρατός είχε στρατοπεδεύσει στη ξηρά, μεταξύ της σημερινής Δραπετσώνας και του Περάματος, για να βοηθήσει τον στόλο. Το δεξιό άκρο της Περσικής παράταξης σκόπευε να εγκλωβίσει τους Έλληνες στα Αμπελάκια και να εμποδίσει τη φυγή τους προς τα Μέγαρα. Σιγά - σιγά, ο στόλος έστρεψε το μέτωπό του προς τα αριστερά και πήρε σχηματισμό μάχης.

Ταυτόχρονα, Περσική μοίρα, σύμφωνα με πληροφορία του Εφόρου που διέσωσε ο Διόδωρος, καταλάμβανε το στενό ανάμεσα στη Σαλαμίνα και τα Μέγαρα. Το ίδιο ακριβώς αναφέρει και ο Αισχύλος στο έργο του «Πέρσες». Έτσι, ο Ελληνικός στόλος είχε περικυκλωθεί στο στενό της Σαλαμίνας. Η είσοδος του Περσικού στόλου στο στενό της Σαλαμίνας σήμαινε ότι οι ελιγμοί του είχαν πετύχει. Είχε όμως τελείως χαθεί το στοιχείο του αιφνιδιασμού, επειδή οι Έλληνες είχαν ήδη πληροφορηθεί τις κινήσεις των Περσών από τον Αριστείδη και τον Παναίτιο. Ο Ελληνικός στόλος εγκαταλείπει το αγκυροβόλιο των Αμπελακίων και αρχίζει να παρατάσσεται σε μέτωπο 3 χιλιομέτρων με στηρίγματά του την Κυνόσουρα και το νησάκι του Αγίου Γεωργίου. Έτσι απέφευγε την υπερφαλάγγιση των άκρων του και υποχρέωνε τον εχθρό, λόγω της στενότητας του χώρου, να τον αντιμετωπίσει με ίσο αριθμό πλοίων. Η ώρα λοιπόν της σύγκρουσης έφτασε. Ήμέρωνε η 28η ή 29η Σεπτεμβρίου 480 π.Χ.

13. ΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Για τη δύναμη του Περσικού στόλου οι πηγές μας δίνουν διάφορες πληροφορίες, ασφαλώς υπερβολικές στο σύνολο τους, όχι όμως και τελείως αντιφατικές. Ο Αισχύλος στους "Πέρσες" αναφέρει ότι ο εχθρός διέθετε 1.207 πλοία, αριθμό τον οποίο δίνει και ο Ηρόδοτος για τον στόλο όμως που συγκεντρώθηκε στην αρχή της εκστρατείας.

Επειδή όμως μεταξύ αυτού του χρονικού σημείου και της Ναυμαχίας της Σαλαμίνας οι Πέρσες είχαν για διάφορους λόγους απώλειες της τάξεως των 670 περίπου πλοίων, οι οποίες αναπληρώθηκαν μόνο με 125 νέα, οι δυνάμεις που παρέταξαν στη Σαλαμίνα ήταν περίπου 670 πλοία. Εάν όμως αφαιρέσουμε τα Περσικά πλοία που περιπολούσαν στην άλλη άκρη της Σαλαμίνας πριν από τη Ναυμαχία τότε η υπεροχή του Περσικού στόλου πρέπει να ήταν 2:1.

Ο Ελληνικός στόλος που αγωνίσθηκε στη Σαλαμίνα υπολογίζεται από τον Ηρόδοτο σε 378 τριήρεις, αν και το άθροισμα των πλοίων που ο ίδιος αναφέρει ανέρχεται μόνο σε 366 τριήρεις. Απ' αυτές οι Αθηναίοι πρόσφεραν 200, οι Κορίνθιοι 40, οι Αιγινήτες 30, οι Μεγαρείς 20, οι Λακεδαιμόνιοι 16, οι Σικυώνιοι 15, οι Επιδαύριοι 10, οι Αμβρακιώτες 7, οι Ερετριείς 7, οι Τροιζήνιοι 5, οι Νάξιοι 4, οι Ερμίονες 3, οι Λευκάδιοι 3, οι Κείοι 2, οι στυρείς 2, οι Κυθνίοι 1 και οι Κροτωνιάτες επίσης 1.

Η ιστορική έρευνα δυσκολεύεται ακόμα και σήμερα να προσδιορίσει με ακρίβεια τις ναυτικές δυνάμεις των Ελλήνων και των Περσών. Ο λόγος είναι οι υπερβολικοί αριθμοί που δίνουν οι αρχαίοι συγγραφείς. Αναμφισβήτητη η αναμέτρηση και στη ναυμαχία της Σαλαμίνας ήταν άνιση, όπως και σε όλες τις άλλες συγκρούσεις. Ο Αισχύλος αποτελεί την πιο αρχαία πηγή των πληροφοριών μας, επειδή πήρε μέρος στη ναυμαχία και συνεπώς ήταν αυτόπτης μάρτυρας όλων των γεγονότων. Στην τραγωδία του «Πέρσες» (472 π.Χ.) ανεβάζει τη δύναμη του Περσικού στόλου στα 1.207 πλοία, από τα οποία 207 ήταν ταχύπλοα. Τον ίδιο αριθμό αναφέρει και ο Ηρόδοτος, αλλά για το σύνολο του Περσικού στόλου που συγκεντρώθηκε στο Δορίσκο της Θράκης. Επειδή και οι μεταγενέστεροι συγγραφείς

δίνουν τον ίδιο σχεδόν αριθμό πλοίων, υποθέτουμε ή ότι όλοι πήραν από την ίδια πηγή ή ότι η βασική πηγή ήταν ο Αισχύλος. Ο Ηρόδοτος στη δύναμη των 1.207 πλοίων προσθέτει και άλλα 3.000 φορτηγά, τα οποία προσδιορίζει ως τριακοντόρους (με 30 κουπιά), πεντηκοντόρους (με 50 κουπιά), κερκούρους (ελαφρά πλοιάρια) και πλοία ιππαγωγά (μετέφεραν άλογα). Τον κύριο όγκο του Περσικού στόλου κάλυπταν τα Περσικά, τα Φοινικικά και τα Συριακά πλοία. Αλλά και άλλοι λαοί είχαν υποχρεωθεί να στείλουν μεγάλο αριθμό πλοίων με τα πληρώματά τους. Οι Κύπριοι, οι κάτοικοι της Κιλικίας, της Λυκίας, του Ελλησπόντου, της Παμφυλίας, οι Αιγύπτιοι, οι Κάρες, οι Δωριείς και οι Ίωνες της Ασίας δημιουργούσαν ένα τεράστιο μωσαϊκό της Περσικής ναυτικής δύναμης.

Ο Ηρόδοτος αναφέρει λεπτομερώς τόσο τον αριθμό των πλοίων, που έστειλε κάθε λαός, όσο και τα πληρώματα και τον οπλισμό τους. Όμως, ο τεράστιος όγκος του στόλου κι ο μεγάλος αριθμός των πληρωμάτων τους χαρακτηρίζονται από τη σύγχρονη ιστορική έρευνα ως υπερβολικά εξογκωμένοι. Ένας υπολογισμός των ναυτών μαζί με τους κωπηλάτες, τους ανεβάζει στον απίθανο αριθμό των 541.610 αντρών. Άλλοι τόσοι άντρες μη μάχιμοι υπηρετούσαν ως βοηθητικοί στο στόλο. Συνεπώς, το σύνολο των αντρών που υπηρετούσαν στον

περσικό στόλο έπρεπε να ξεπερνάει το 1.000.000, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Ηρόδοτου.

Αυτές ήταν άραγε οι ναυτικές δυνάμεις του Ξέρξη, που πήραν μέρος στη ναυμαχία της Σαλαμίνας; Η απάντηση είναι αβέβαιη. Οι αριθμοί που αναφέρει ο Ηρόδοτος αφορούν το στόλο που ήταν αγκυροβολημένος στο Δορίσκο, ο οποίος όμως είχε απώλειες, αφού βυθίστηκαν 647 πλοία (ή κατά άλλους 670), άλλα από θύελλες κι άλλα στη ναυμαχία στο Αρτεμίσιο. Αν και ο Ηρόδοτος υποστηρίζει ότι οι απώλειες αυτές αναπληρώθηκαν με νέα πλοία, όσα πλοία αναφέρει ρητά δεν υπερβαίνουν τα 125. Όποια και να είναι η αλήθεια, μια τέτοια δύναμη θα είχε να αντιμετωπίσει, εκτός από τα άλλα, και τεράστιο πρόβλημα επισιτισμού.

Αυτό είναι ένα γενικότερο θέμα που αφορά την αξιοπιστία του Ηρόδοτου. Από παλιά ο Παπαρρηγόπουλος, αλλά και σύγχρονοι ιστορικοί αναρωτιούνται: Πώς θα μπορούσε μια τέτοια ναυτική δύναμη και χερσαία δύναμη, που θα ξεπερνούσε συνολικά τους 5.000.000 άντρες, να λύσει το επισιτιστικό της πρόβλημα; Γι' αυτό, όπως έχει εκτιμηθεί ότι ο Περσικός στρατός ήταν λίγο παραπάνω από τους 300.000 άντρες, έτσι και οι εκτιμήσεις για το στόλο είναι ανάλογες. Ο Beloch υπολογίζει τον περσικό στόλο στα 500 - 600 πλοία, ενώ ο Bury στα 800.

Γνωρίζουμε από περιγραφές, ότι τα βασικά χαρακτηριστικά που διαφοροποιούσαν τις Περσικές και τις Φοινικικές τριήρεις από τις Ελληνικές, ήταν ότι οι πρώτες είχαν ψηλές πρύμνες και καταστρώματα και επιπλέον οι Περσικές είχαν καλυμμένο το κατάστρωμα για λόγους ασφάλειας των αντρών. Όμως αυτά τα γνωρίσματα ήταν και τα βασικά τους μειονεκτήματα, γιατί το μεγάλο ύψος συντελούσε στον εύκολο κλυδωνισμό τους από τον άνεμο και τα κύματα, ενώ τα υλικά για την κάλυψη του καταστρώματος αύξαναν το βάρος και μείωναν την ταχύτητα και την ευελιξία τους.

Οι κυβερνήτες του Περσικού στόλου ήταν Πέρσες αξιωματικοί, που προέρχονταν κυρίως από την τάξη των ιππέων. Ο Ηρόδοτος αναφέρει μόνον τα ονόματα των γενικών αρχηγών, που ενεργούσαν ύστερα από διαταγή του Ξέρξη. Τα πληρώματα του στόλου εξάλλου δεν διακρίνονταν ούτε για την αγωνιστική τους διάθεση ούτε και για την πειθαρχία. Γι' αυτό και οι γενικοί αρχηγοί - διοικητές, ο Αριαβίγνης και Αχαιμένης, γιοι του

Δαρείου, ο Πρηξάσπης, γιος του Ασπαθίνη και ο Μεγάβαζος, γιος του Μεγαβάτη, είχαν ενισχύσει τα πληρώματα με πεζοναύτες που είχαν διπλή αποστολή: να πολεμούν τον αντίπαλο και να καταστέλλουν ενδεχόμενες ανταρσίες των ναυτών.

14. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΑΥΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ

Πριν από τους Περσικούς Πολέμους οι Έλληνες δεν είχαν μεγάλη εμπειρία στις ναυμαχίες. Βεβαίως, ήταν επιδέξιοι ναυτικοί και διέθεταν πολλά πλοία και ανάλογη ναυτική δεξιότητα για να καλύπτουν τις ανάγκες της επικοινωνίας της ενδοχώρας με τα νησιά, ωστόσο μέχρι τις αρχές του 5ου αιώνα η ναυτική παράδοση στην Ελλάδα ήταν κυρίως "ειρηνικής" φύσεως. Ωστόσο, λίγες δεκαετίες πριν από τα Περσικά, νέες τακτικές ναυτικού πολέμου εμφανίστηκαν στον Ελλαδικό χώρο. Μέχρι την εμφάνιση αυτών των νέων μεθόδων, η κύρια τακτική θαλάσσιας σύγκρουσης ήταν η αγκίστρωση του αντίπαλου πλοίου, η έφοδος οπλισμένων ανδρών στο εχθρικό σκάφος και η μάχη σώμα με σώμα για την κατάληψη του πλοίου. Ο εμβολισμός εφαρμοζόταν μόνο σποραδικά και κυρίως με στόχο τα κουπιά του αντίπαλου πλοίου, τα οποία "σάρωνε" ώστε αυτό να μην μπορεί να πλεύσει αυτοδύναμα και άρα να γίνει εύκολος στόχος για την έφοδο.

Ωστόσο από ένα σημείο και μετά - άγνωστο πότε ακριβώς - ο εμβολισμός άρχισε να παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στις ναυμαχίες. Τα πλοία της εποχής εξοπλίστηκαν με χάλκινα έμβολα, δημιουργήθηκε και τελειοποιήθηκε η πεντηκόντορος, "εφευρέθηκε" και άρχισε να τελειοποιείται η πιο αξιόμαχη τριήρης και γενικά ξεκίνησε εκείνη την εποχή η μακρά ναυτική παράδοση των Ελλήνων που θα τους καθιστούσε τους ικανότερους και πιο ξακουστούς ναυτικούς του αρχαίου κόσμου. Η πρώτη εφαρμογή "προχωρημένων" τακτικών θαλάσσιας μάχης από Έλληνες τεκμηριώνεται στη ναυμαχία της Λάδης το 494 π.Χ., όταν οι Ίωνες απέτυχαν να επικρατήσουν του πανίσχυρου Περσικού στόλου. Παρόλα αυτά, η εκτεταμένη χρήση του εμβολισμού και οι, περιορισμένες έστω, προσπάθειες εφαρμογής εξελιγμένων τακτικών, όπως του διέκπλου, έδειχναν ότι το μέλλον ανήκε στους Έλληνες ναυτικούς. Ο διέκπλος ως τακτική στις ναυμαχίες ήταν γνωστός ήδη αρκετά χρόνια πριν από τα Μηδικά στη μητροπολιτική Ελλάδα.

Εχει ενδιαφέρον να παραθέσουμε περισσότερα στοιχεία γι' αυτόν, καθώς είναι η βασική τακτική που, σύμφωνα με την πλειονότητα των σύγχρονων ιστορικών, χρησιμοποίησαν οι Έλληνες ενάντια στους Πέρσες στη Σαλαμίνα. Αυτός ο

"θανάσιμος χορός, περίπλοκος όσο το μπαλέτο", όπως χαρακτηρίζει τον διέκπλου ο ιστορικός Μπάρι Στράους, αξιοποιούσε όλα τα πλεονεκτήματα της τριήρους: χαμηλό ύψος και κέντρο βάρους, σχετικά μεγάλο βάρος, ικανή ταχύτητα και άριστα εκπαιδευμένα πληρώματα.

Ειδικά η δεξιότητα των κωπηλατών ήταν στοιχείο καθοριστικής σημασίας, διότι ο διέκπλους ήταν ένας ελιγμός ακριβείας που απαιτούσε τον άψογο συντονισμό τους και την ταχύτατη προσαρμογή στις κινήσεις του αντιπάλου. Σύμφωνα λοιπόν με τις σύγχρονες εκτιμήσεις, ο Έλληνας τριήραρχος οδηγούσε το πλοίο του στο κενό μεταξύ δύο πλοίων του εχθρού με τη μέγιστη δυνατή ταχύτητα. Συνήθως, τα δύο εκατέρωθεν εχθρικά πλοία αδυνατούσαν να "παρακολουθήσουν" αυτήν την κίνηση και έμεναν με εκτεθειμένα τα πλευρά τους.

Αυτά έβαζε στόχο η τριήρης με το έμβολό της. Αν αποτύγχανε στον κύριο στόχο της, προσπαθούσε να σαρώσει τα κουπιά του αντιπάλου. Αυτή η λοξή ή παράλληλη προς το άλλο πλοίο κίνηση, που "τσάκιζε" τα κουπιά του, ήταν ένας ελιγμός μεγάλης ακριβείας και η εφαρμογή του απαιτούσε εξαιρετικό συντονισμό των κωπηλατών και του πηδαλιούχου. Οι κωπηλάτες, αφού είχαν δώσει πλήρη ταχύτητα στο σκάφος, έπρεπε την κατάλληλη στιγμή να σηκώσουν / σύρουν τα κουπιά τους, ώστε να σαρωθούν αυτά του αντιπάλου χωρίς να προκληθούν ζημιές στα δικά τους.

Ενα άλλο ζήτημα τακτικής, που έπαιζε σπουδαίο ρόλο στη μάχη, ήταν τα αγήματα "επιβατών", δηλαδή πεζοναυτών. Αναφέραμε την κρατούσα άποψη ότι την εποχή των Μηδικών τα Ελληνικά πλοία ήταν βαρύτερα από τα Περσικά. Αυτό ίσως να μην είναι απόλυτα ακριβές για το σύνολο των πλοίων, ωστόσο φαίνεται ότι οι Ελληνικές τριήρεις ήταν βαρύτερες από τις αντίστοιχες Φοινικικές, Αιγυπτιακές και Ιωνικές που είχαν ενταχθεί στο Περσικό ναυτικό και αποτελούσαν τον κορμό του. Γνωρίζουμε ότι τα Φοινικικά πλοία είχαν μεγαλύτερο ύψος από τα Ελληνικά, κάτι που τα καθιστούσε πιο ικανά στα μακρινά ταξίδια αλλά και πιο ευπαθή στους πλάγιους ανέμους. Αυτό, όπως θα δούμε, θα είχε μοιραίες συνέπειες στη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Παρόλα αυτά, θα πρέπει να έχουμε κατά νου ότι ο Θουκυδίδης και ο Πλούταρχος παραδίδουν ότι οι τριήρεις που κατασκεύασαν οι Αθηναίοι κατόπιν της επιμονής του

Θεμιστοκλή ήταν ταχείς και ευέλικτες, με χαμηλό ύψος και "στενό" κατάστρωμα.

Καθώς γνωρίζουμε ότι οι Πέρσες (που εκτιμούσαν λιγότερο τον εμβολισμό και περισσότερο την τακτική της εφόδου) μετέφεραν πολλά άτομα επί των πλοίων τους (έως και 40, όπως παραδίδουν οι αρχαίες πηγές), θα πρέπει να υποθέσουμε ότι και οι Έλληνες είχαν επανδρώσει τα δικά τους πλοία με περισσότερους από 10 έως 18 άνδρες, που ήταν η τυπική δύναμη για τον Αθηναϊκό στόλο. Βεβαίως, οι Έλληνες δεν χρησιμοποίησαν εκτενώς την τακτική της εφόδου στη Σαλαμίνα. Η συντριπτική πλειονότητα των εχθρικών απωλειών ήταν βυθισμένα και όχι αιχμαλωτισμένα πλοία, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις που εφαρμόζεται η έφοδος.

Άλλωστε το πολυπληθές των Περσικών αγημάτων αποθάρρυνε τους Έλληνες από το να εφαρμόσουν μια τέτοια τακτική. Στη Σαλαμίνα το λόγο είχαν τα έμβολα των Ελληνικών πλοίων, που έπεφταν με ορμή και τσάκιζαν την καρίνα των Περσικών, για να αποσυρθούν στη συνέχεια και να συνεχίσουν το καταστροφικό έργο τους με το επόμενο πλοίο. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι Πέρσες δεν χρησιμοποιούσαν τον εμβολισμό, αφού ήταν και γι' αυτούς (Φοίνικες, Ίωνες, Αιγύπτιους, Κυπριώτες) η βασική τακτική στις ναυμαχίες. Ωστόσο, η Ελληνική τριήρης αποδείχτηκε ανώτερη.

15. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΙΗΡΗΣ

Τα πλοία που κέρδισαν τον πόλεμο για τους Έλληνες ήταν οι τριήρεις. Για περισσότερο από 400 χρόνια η τριήρης και οι διάφορες παραλλαγές της που σχεδιάστηκαν στα κατοπινά χρόνια, κυριάρχησαν απόλυτα στα νερά της Μεσογείου. Ταχύ, ευέλικτο και στιβαρό, χαμηλού ύψους, με τρεις σειρές κουπιών σε κάθε πλευρά και στοιχειώδη ιστοφορία, η τριήρης ήταν το ιδανικό πλοίο για το Αιγαίο.

τριήρους στον Πολυκράτη και τους ναυπηγούς του, αφού είναι γνωστό ότι ο τύραννος της Σάμου διέθετε αρχικά έναν στόλο πεντηκοντόρων.

Στην άποψη όσων υποστηρίζουν ότι η τριήρης είναι εφεύρεση του 6ου αιώνα δεν συνηγορούν ορισμένα αρχαιολογικά ευρήματα, όπως ένα θραύσμα από Αττικό αγγείο που χρονολογείται από τις τελευταίες δεκαετίες του 8ου αιώνα, το οποίο παρουσιάζει ένα πλοίο που μοιάζει εντυπωσιακά με τριήρη. Πάντως, οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς επιμένουν ότι η τριήρης είναι πολύ παλιότερο πλοίο. Ο Ηρόδοτος αναφέρει τους δύο στόλους τριήρων που διέθετε ο Φαραώ της Αιγύπτου Νεκώ, ο οποίος βασίλεψε στα τέλη του 7ου και τις αρχές του 6ου αιώνα.

Μάλιστα είχε ιδιαίτερα στενές σχέσεις με τους Έλληνες και ιδιαίτερα τους Κορίνθιους, απ' όπου υποστηρίζει ο Θουκυδίδης ότι κατάγεται ο συγκεκριμένος τύπος πλοίου. Η τριήρης εμφανίστηκε ως απάντηση στο ερώτημα του πώς είναι δυνατό να δημιουργηθεί ένα ταχύτερο και αποτελεσματικότερο εμβολοφόρο πλοίο. Πριν από την τριήρη, η διήρης είχε επίσης κινηθεί προς την ίδια κατεύθυνση, ωστόσο ουδέποτε χρησιμοποιήθηκε τόσο ευρέως όσο η τριήρης.

Η σχεδίαση της πεντηκοντόρου, που έφθανε σε μήκος έως και τα 37 - 38 μέτρα και είχε 50 κουπιά, από 25 σε κάθε πλευρά, είχε φτάσει σε οριακό σημείο: περαιτέρω αύξηση του μήκους του πλοίου θα το καθιστούσε αναποτελεσματικό σε κλειστές ναυμαχίες, οι οποίες ήταν συνήθως το είδος των θαλάσσιων συγκρούσεων στον αρχαίο ναυτικό πόλεμο. Η τριήρης μπορούσε να χωρέσει 170 κωπηλάτες σε ένα σκάφος περίπου στο μέγεθος της πεντηκοντόρου. Εξασφάλισε έτσι πολύ μεγαλύτερη ταχύτητα και ευελιξία πλεύσης. Οι κωπηλάτες κάθονταν σε τρεις σειρές και ήταν σχεδόν σε άμεση επαφή ο ένας με τον άλλο.

Οι κωπηλάτες της άνω σειράς λέγονταν θρανίτες, της μεσαίας ζυγίτες και της κατώτερης θαλαμίτες. Σύμφωνα με παλιότερους ερευνητές, τα κουπιά των τριών σειρών διέφεραν σημαντικά σε μήκος. Όμως η σχετικά πρόσφατη ανακατασκευή μιας αρχαίας τριήρους απέδειξε ότι αυτό δεν είναι ακριβές, αφού η "Ολυμπιάς" (όπως ονομάστηκε το πλοίο) κατόρθωσε με ισομήκη κουπιά να φθάσει την ταχύτητα των 10 κόμβων. Πέραν

των κωπηλατών η τριήρης είχε και πλήρωμα περίπου 20 ατόμων και μία δύναμη "πεζοναυτών" που συνήθως ήταν - στην περίπτωση των Αθηναίων, τουλάχιστον - δέκα άτομα.

16. ΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Στην τεράστια ναυτική δύναμη του Ξέρξη, οι Έλληνες αντιπαρέταξαν τις δικές τους ναυτικές δυνάμεις. Ο Αισχύλος προσδιορίζει τον αριθμό των Ελληνικών πλοίων σε 310 τριήρεις. Αν και η συγκέντρωση των Ελληνικών δυνάμεων ήταν σημαντική, οι τριήρεις αυτές δεν αποτελούσαν το σύνολο του Ελληνικού στόλου. Πιστεύεται ότι αρκετές πόλεις είχαν κρατήσει εφεδρείες για την ενδεχόμενη άμυνά τους.

Πάντως ο ενωμένος Ελληνικός στόλος που πήρε μέρος στη ναυμαχία της Σαλαμίνας ήταν μεγαλύτερος από αυτόν που αγωνίστηκε στο Αρτεμίσιο, σύμφωνα με πληροφορίες του Ηρόδοτου. Δηλαδή, ενώ στο Αρτεμίσιο υπήρχαν 271 τριήρεις, από τις οποίες οι 127 ήταν Αθηναϊκές, στη Σαλαμίνα αγωνίστηκαν 378 τριήρεις, αν και το άθροισμα των πλοίων, που αναφέρει ο Ηρόδοτος ότι έστειλαν οι Ελληνικές πόλεις, ανέρχεται σε 366 πολεμικά πλοία και σε 7 πεντηκοντόρους.

Από τις τριήρεις αυτές η Αθήνα συμμετείχε με 180, η Χαλκίδα με 20, η Κόρινθος με 40, η Αίγινα με 30, τα Μέγαρα με 20, η Σπάρτη με 16, η Σικυώνα (στο σημερινό Κιάτο) με 15, η Επίδαυρος με 10, η Αμβρακία με 7, όπως και η Ερέτρια, η Τροιζήνα με 5, η Ερμιόνη με 3, όπως και η Λευκάδα, η Κέα (Τζιά) με 2, όπως και τα Στύρα της Εύβοιας, η Κύθνος με 1 τριήρη, ενώ η Νάξος με 4. Είναι τα 4 πλοία που εξαναγκάστηκαν να στείλουν οι κάτοικοι της Νάξου για να ενισχύσουν τον Περσικό στόλο, και τα οποία αυτομόλησαν στους Έλληνες στη Σαλαμίνα.

Θα πρέπει να προστεθούν επίσης άλλες δύο τριήρεις, μια από τη Λήμνο και μία από την Τήνο. Έτσι το σύνολο των Ελληνικών δυνάμεων, κατά τον Ηρόδοτο, ήταν 380 τριήρεις, 70 περισσότερες από όσες αναφέρει ο Αισχύλος. Ίσως όμως ο Αισχύλος να βρίσκεται πιο κοντά στην αλήθεια. Το πλήρωμα

κάθε τριήρους του Ελληνικού στόλου, αλλά και του Περσικού, απαρτιζόταν από 200 άτομα. Ειδικά για τα πληρώματα των Ελληνικών πλοίων γνωρίζουμε και τις επί μέρους ευθύνες ή αποστολές τους.

Έτσι, ο τριήραρχος είχε την ευθύνη της διοίκησης και της συντήρησης του πλοίου, ο κυβερνήτης ήταν υπεύθυνος για τη σωστή πορεία του πλοίου, ο πρωράτης ήταν ο αξιωματικός που βρισκόταν στην πλώρη, ο κελευστής ήταν ο αρχηγός των κωπηλατών και φώναζε τα παραγγέλματα, ο αυλητής ή τριήραυλος είχε αποστολή να κρατάει με τον αυλό το ρυθμό της κωπηλασίας. Οι 170 κωπηλάτες είχαν κατανεμηθεί σε τρεις σειρές, η μια πάνω από την άλλη, και κωπηλατούσαν διαδοχικά, χωρισμένοι σε ομάδες, για να αποφεύγεται η κούραση και να εξασφαλίζεται η συνεχής κίνηση. Τέλος, οι υπόλοιποι άντρες είχαν διάφορες εργασίες πάνω στο πλοίο, ενώ 14 από αυτούς ήταν οπλίτες πολεμιστές (πεζοναύτες). Οι Ελληνικές τριήρεις ήταν χαμηλές, με ρηχή καρίνα, γρήγορες και ευέλικτες, ενώ πλεονεκτούσαν και στη χρήση του εμβόλου, με το οποίο δημιουργούσαν ρήγματα στα πλευρά των εχθρικών πλοίων. Τα πλεονεκτήματα του Ελληνικού στόλου απέναντι στην Περσική δύναμη τα εκμεταλλεύτηκε ο Θεμιστοκλής, ο οποίος προσάρμοσε την

τακτική του στις συνθήκες του χώρου, στις καιρικές συνθήκες κατά το χρόνο της ναυμαχίας και στην τακτική των αντιπάλων του.

17. ΓΙΑΤΙ ΕΠΕΛΕΓΗ Η ΣΑΛΑΜΙΝΑ

Η κατάσταση όπως είχε εξελιχθεί ήταν απελπιστική για τους Έλληνες. Οι Ελληνικοί πληθυσμοί, από τη Θράκη έως την Αττική, είχαν αναγκαστεί να συνθηκολογήσουν με τον πανίσχυρο εχθρό προσφέροντας "Γη και Ύδωρ". Η εναλλακτική λύση ήταν να γίνουν πρόσφυγες ή να αντιμετωπίσουν το φάσμα του ολοκληρωτικού αφανισμού. Οι Πέρσες είχαν πλημμυρίσει την κυρίως Ελλάδα και η μόνη Ελληνική περιοχή που έμενε για να ολοκληρώσουν την κατάκτηση ήταν η Πελοπόννησος. Οι Πελοποννήσιοι είχαν οχυρωθεί στον ισθμό και περίμεναν τους Πέρσες για να δώσουν τον υπέρτατο αγώνα για την πατρίδα τους.

Στο μεταξύ ο λαός της Αθήνας, της μεγαλύτερης, χάρη στις άοκνες προσπάθειες του Θεμιστοκλή, ναυτικής δύναμης των Ελλήνων, είχε εκκενώσει την πόλη και είχε καταφύγει στην Τροιζήνα και τη Σαλαμίνα. Γνώριζαν ότι οι δυνάμεις του Μεγάλου Βασιλιά δεν θα έδειχναν επιείκεια σε εκείνους που τους πολέμησαν με τόσο πείσμα και πάθος. Η περίσταση ήταν κρίσιμη και το μέλλον του ελεύθερου Ελληνισμού βρισκόταν σε κίνδυνο. Στο σημείο αυτό η ιδιοφυΐα του Θεμιστοκλή είχε ξανά τον τελευταίο λόγο.

Ο δαιμόνιος Αθηναίος πολιτικός, που την εποχή εκείνη ήταν ο ουσιαστικός αρχηγός του Ελληνικού στόλου (παρότι την τυπική αρχηγία είχε ο Ευρυβιάδης) έδρασε αποφασιστικά. Ο Θεμιστοκλής επιθυμούσε να δώσει την κρίσιμη ναυμαχία στη Σαλαμίνα, την ώρα που οι υπόλοιποι επικεφαλής του στόλου, και ιδιαίτερα οι Πελοποννήσιοι, επιθυμούσαν διακαώς να πολεμήσουν υπό την "κάλυψη" του πεζικού τους, στα νερά δίπλα στον ισθμό της Κορίνθου. Επέμεναν όχι μόνο διότι ο ισθμός ήταν το "σημείο εισόδου" της Πελοποννήσου, αλλά και για τακτικούς και στρατηγικούς λόγους.

Πίστευαν ότι τυχόν μάχη εντός της περιοχής που έλεγχαν οι

ίδιοι και όχι οι Πέρσες (όπως συνέβαινε με την Αττική) θα είχε πολλά πλεονεκτήματα, τόσο κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας όσο και μετά. Ιδιαίτερα στην περίπτωση που θα έχαναν και θα αναγκάζονταν να υποχωρήσουν, η οχύρωση πίσω από τον ισθμό τούς προσέφερε τη δυνατότητα να διαφύγουν στην Πελοπόννησο. Ωστόσο την άποψη αυτή δεν συμμερίζονταν οι μη Πελοποννήσιοι σύμμαχοι και ιδιαίτερα οι Αθηναίοι, οι Αιγινήτες και οι Μεγαρείς.

Η Αθήνα είχε ήδη κατακτηθεί και δηωθεί από τις βαρβαρικές ορδές και ανάλογη τύχη περίμενε όσες πόλεις δεν είχαν προσφέρει "γη και ύδωρ" στον κατακτητή. Οι Πελοποννήσιοι - όπως είναι φυσικό - ενδιαφέρονταν πρωτίστως για τις δικές τους ιδιαίτερες πατρίδες, θεωρώντας ότι ο Ισθμός είναι η μοναδική θέση που επιτρέπει μακρόχρονη στατική άμυνα ενάντια στις πολυάριθμες ορδές του αντιπάλου. Ήταν πεπεισμένοι ότι απευθείας αντιπαράθεση με τη στρατιά του Μεγάλου Βασιλιά θα σήμαινε τον αφανισμό τους.

Βεβαίως, τα τακτικά πλεονεκτήματα αυτής της επιλογής ήταν αμφίβολα, ενώ αντίθετα αυτά της λύσης που πρότεινε ο Θεμιστοκλής ήταν σημαντικότερα, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Ο Θεμιστοκλής προσπάθησε να πείσει τους συμμάχους του για την ορθότητα της δικής του άποψης στο πρώτο συμβούλιο των ηγετών της συγκεντρωμένης ναυτικής δύναμης, αναπτύσσοντας κάθε δυνατό επιχείρημα και επιστρατεύοντας όλη τη δύναμη της πειθούς του, η οποία άλλωστε τον είχε βοηθήσει να ανελιχθεί στα ύπατα αξιώματα της Αθηναϊκής δημοκρατίας αν και ήταν ταπεινής καταγωγής.

Τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησε ο Θεμιστοκλής απευθύνονταν όχι στο θυμικό αλλά στη λογική. Απαρίθμησε τους λόγους για τους οποίους θα ήταν φρονιμότερο να δώσουν μάχη με τον υπέρτερο αριθμητικά και με ταχύτερα πλοία περσικό στόλο στα στενά της Σαλαμίνας και όχι στο ανοιχτό πέλαγος, στη θαλάσσια περιοχή του ισθμού. Τόνισε ότι τυχόν απώλεια της Σαλαμίνας, της Αίγινας και των Μεγάρων θα ήταν μοιραία για τον κοινό σκοπό και ότι αν υποχωρούσαν προς τον ισθμό, θα "τραβούσαν", μαζί με το στόλο, και το στρατό των Περσών, κάτι που μπορεί να απέβαινε μοιραίο για την τύχη ολόκληρου του Ελληνικού κόσμου.

Η ομιλία του Θεμιστοκλή μπροστά στο συμβούλιο των Ελλήνων έχει διασωθεί από τον Ηρόδοτο. Αξίζει λοιπόν να αφήσουμε τον ίδιο το Θεμιστοκλή να εξηγήσει γιατί ήταν αναγκαίο οι Έλληνες να ναυμαχήσουν στη Σαλαμίνα. Απευθυνόμενος λοιπόν στον Ευρυβιάδη, είπε:

"Στο χέρι σου σήμερα είναι να σώσεις την Ελλάδα, αν ακούσεις εμένα και μείνεις εδώ να ναυμαχήσεις και δεν σε πείσουν οι λόγοι εκείνων και επαναφέρεις τα πλοία στον Ισθμό. Άκουσε τα δύο σχέδια και σύγκρινέ τα. Αν δώσεις μάχη στον Ισθμό, θα ναυμαχήσεις σε ανοιχτό πέλαγος, που δεν μας συμφέρει, και θα χάσεις τη Σαλαμίνα, τα Μέγαρα και την Αίγινα, ακόμη και αν στα άλλα η τύχη μας ευνοήσει. Μαζί με το ναυτικό, θα ακολουθήσει ο στρατός των βαρβάρων και έτσι θα τους οδηγήσεις εσύ ο ίδιος κατά της Πελοποννήσου και θα εκθέσεις σε κίνδυνο ολόκληρη την Ελλάδα.

Αν όμως κάνεις αυτά που σου προτείνω, ιδού τα πλεονεκτήματα που θα έχεις: κατ' αρχάς, θα πολεμήσουμε σε μέρος στενό, με λίγα πλοία δικά μας απέναντι σε πολλά και, αν η έκβαση της μάχης είναι αυτή που φαίνεται πιθανή, θα κερδίσουμε λαμπρή νίκη. Διότι το να ναυμαχήσουμε σε στενό μέρος είναι υπέρ μας, ενώ είναι υπέρ εκείνων να ναυμαχήσουμε σε ανοιχτό."

Αλλά οι Πελοποννήσιοι δεν ήθελαν ούτε να ακούσουν τα

επιχειρήματα του Θεμιστοκλή και αποφάσισαν να αναχωρήσουν το επόμενο πρωί. Το δεύτερο συμβούλιο που έγινε αργά το ίδιο βράδυ κατόπιν επιμονής του Θεμιστοκλή, δεν έκανε τίποτε περισσότερο από το να ρίξει λάδι στη φωτιά της ενδοελληνικής διαμάχης.

Ο αρχηγός της Κορινθιακής μοίρας, Αδείμαντος, αντιδρώντας στη φορτική επιμονή του Θεμιστοκλή, τον πρόσβαλε αποκαλώντας τον "άπατρι", για να εισπράξει την οργισμένη απάντηση του Αθηναίου, που του υπενθύμισε ότι ο μισός Ελληνικός στόλος, σχεδόν 200 πλοία, ήταν η πατρίδα των Αθηναίων και ότι αν δεν καθόταν να συμπολεμήσει στη Σαλαμίνα, θα έπαιρνε τους συμπατριώτες του και με αυτόν το στόλο θα περνούσαν στην Ιταλία, όπου θα επανίδρυσαν την πόλη τους στα εδάφη της Σύριος.

Με αυτά τα λόγια ο Θεμιστοκλής εγκατέλειψε τα λογικά επιχειρήματα και έφτασε για μία ακόμη φορά στον ανοιχτό εκβιασμό, ώστε να πετύχει να παρθεί η απόφαση που επιθυμούσε. Το επιχείρημά του, πάντως, ήταν ιδιαίτερα πειστικό, αφού χωρίς τις 200 Αθηναϊκές τριήρεις και πεντηκόντορους που παρέτασσε η πόλη της Παλλάδας δεν νοείτο Ελληνικός στόλος. Κατά τη διάρκεια των μακρών αντιπαραθέσεων, ο Ευρυβιάδης εξοργίστηκε από την αυθάδεια και το θράσος του Θεμιστοκλή και σήκωσε το ραβδί του για να τον χτυπήσει. Ατάραχος ο Θεμιστοκλής τον κοίταξε κατάματα και του είπε: "πάταξον μεν, άκουσον δε".

Απρόθυμα οι Πελοποννήσιοι άρχισαν να δέχονται την προοπτική να ναυμαχήσουν στη Σαλαμίνα. Ωστόσο, ήταν βέβαιο ότι ο ενωμένος Ελληνικός στόλος θα διαλυόταν με την πρώτη ευκαιρία, λόγω των ισχυρότατων διαφωνιών που υπήρχαν στη συμμαχία. Αυτό το ενδεχόμενο ταλάνιζε τον Αθηναίο ηγέτη. Αφού συνεκλήθη και νέο συμβούλιο, στο οποίο όλα τα επιχειρήματα του Θεμιστοκλή στάθηκε αδύνατον να κάμψουν την αδιαλλαξία των Κορινθίων και των άλλων συμμάχων, ο Αθηναίος πολιτικός κατάλαβε ότι είχε έρθει η ώρα να αφήσει τα λόγια και να περάσει στη δράση.

Σε μία κίνηση ενδεικτική τόσο της ιδιοφυΐας όσο και του δαιμόνιου χαρακτήρα του, αποφάσισε να εκβιάσει τη συμμετοχή στη ναυμαχία του συνόλου της Ελληνικής δύναμης, στο σημείο που εκείνος είχε αποφασίσει ότι συνέφερε το συμμαχικό στόλο.

Για το σκοπό αυτόν έστειλε το δούλο του και παιδαγωγό των παιδιών του, Σίκκινο, ο οποίος μιλούσε Περσικά (σύμφωνα με τον Πλούταρχο, μάλιστα, ήταν Περσικής καταγωγής), να μεταφέρει ένα μήνυμα στον Πέρση βασιλέα.

Ο πανούργος Αθηναίος καθοδήγησε τον δούλο του να πει στον Ξέρξη ότι προτιμά να νικήσουν οι Πέρσες και ότι οι Έλληνες ήταν τρομοκρατημένοι από την ισχύ του Περσικού στόλου και σκόπευαν να δραπετεύσουν κατά τη διάρκεια της νύχτας από τη Σαλαμίνα για τον Ισθμό. Επρόκειτο για μια αριστοτεχνική κίνηση. Ο Ξέρξης, μην έχοντας λόγους να αμφιβάλλει για το ειλικρινές των προθέσεων του Θεμιστοκλή και έχοντας διαπιστώσει από πρώτο χέρι την επίδραση του τεράστιου όγκου των δυνάμεών του στο ηθικό των Ελλήνων, έπεσε στην παγίδα.

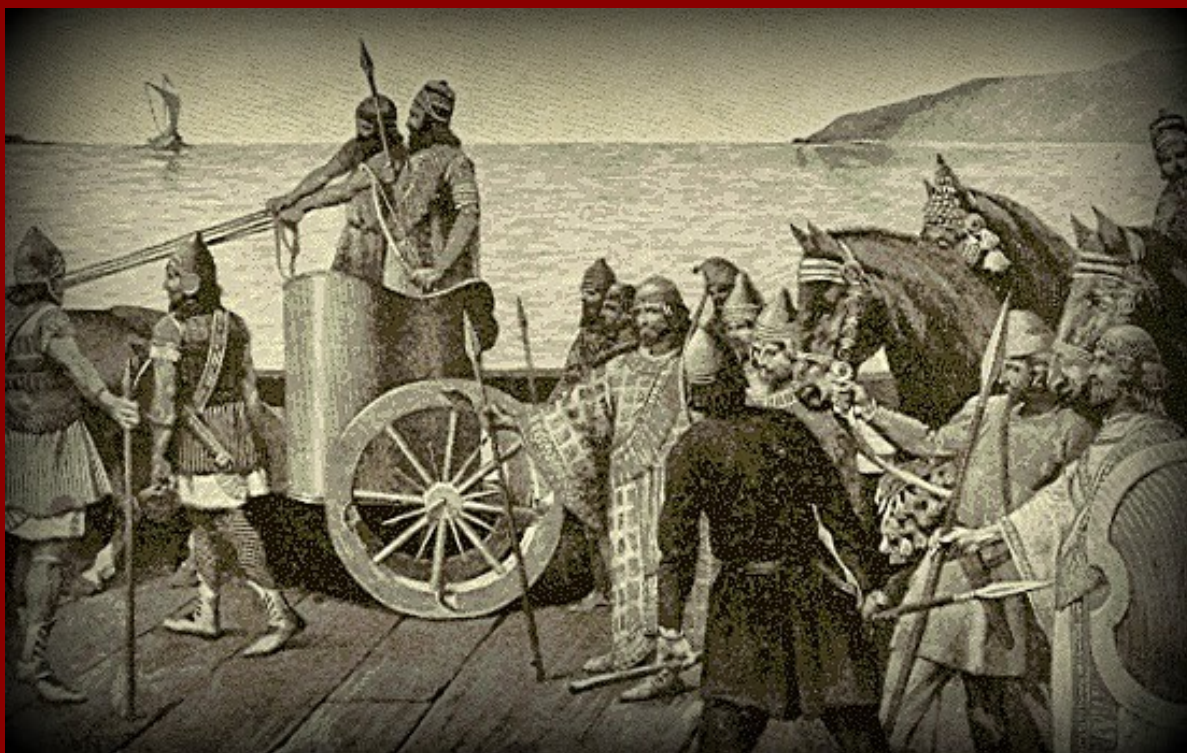
Ο στόλος του μόλις είχε καταπλεύσει στα αγκυροβόλια, αλλά διέταξε τα πλοία να ανοιχτούν ξανά στο πέλαγος, προκειμένου να αναχαιτίσουν τους Έλληνες καθώς αυτοί θα έφευγαν.

Επίσης, απέσπασε από τις δυνάμεις του ολόκληρη την Αιγυπτιακή μοίρα, η οποία αριθμούσε περί τα 200 πλοία, και τη διέταξε να περιπλεύσει τη Σαλαμίνα και να αποκόψει τη δίοδο διαφυγής των Ελλήνων.

Άδικα προσπάθησε η Αρτεμισία, η βασίλισσα της Αλικαρνασσού, να τον μεταπείσει, λέγοντας ότι θα πρέπει να περιμένει τους Έλληνες να διαλυθούν από μόνοι τους, αφού η συμμαχία τους ήταν ούτως ή άλλως εύθραυστη, εξαιτίας της συμμετοχής σ' αυτήν πολλών μικρών πόλεων - κρατών με αντικρουόμενα συμφέροντα. Πολλοί σύγχρονοι ερευνητές απορρίπτουν αυτή την κρίσιμη λεπτομέρεια, δηλαδή την αποστολή του Σικκίνου στον Ξέρξη.

Ωστόσο, πέραν του Ηροδότου που έγραψε για το επεισόδιο αυτό μερικές δεκαετίες μετά τα Μηδικά, άλλη μία σημαντικότερη πηγή, ο Αισχύλος, αναφέρει το στρατήγημα του Θεμιστοκλή. Ο Αισχύλος, μάλιστα, αντίθετα με τον Ηρόδοτο, υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας της ναυμαχίας. Άλλωστε οι "Πέρσαι" του θεωρούνται γενικώς αξιόπιστο έργο για τα Μηδικά. Στην "πιο μακριά νύχτα στην ιστορία της Ελλάδας", ο Περσικός στόλος άρχισε να χτενίζει τη θαλάσσια περιοχή μεταξύ της Σαλαμίνας και της Αττικής, σε μία προσπάθεια εντοπισμού του υποχωρούντος Ελληνικού στόλου.

Μονάδες του περσικού στρατού αποβιβάστηκαν στο νησάκι της Ψυττάλειας, που δέσποζε στο κέντρο των στενών, με στόχο να

περισυλλέγουν τα πληρώματα που θα έπεφταν στο νερό κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας και να θανατώνουν τους αντιπάλους. Την ίδια ώρα, τα πληρώματα των Ελληνικών πλοίων βρίσκονταν στη στεριά και αναπαύονταν, ενώ οι ηγέτες τους φιλονικούσαν αδιάκοπα για το ποια είναι η ιδανική θέση άμυνας. Αγνοούσαν - πλην βεβαίως του Θεμιστοκλή - ότι δεν είχαν πλέον επιλογή και ότι θα έπρεπε, θέλοντας και μη, να μείνουν στη Σαλαμίνα και να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες. Τα νέα για τις Περσικές κινήσεις έφερε στους Έλληνες ένας άλλος Αθηναίος, ο Αριστείδης, ο επονομαζόμενος και "Δίκαιος". Ο μεγάλος αντίπαλος του Θεμιστοκλή, που είχε λίγα χρόνια πριν ανακληθεί από την εξορία, όπως άλλωστε και ο Ξάνθιππος, είχε ξεχάσει την αντιπαλότητά τους και ενεργούσε για το κοινό καλό. Τα νέα που έφερε ο Αριστείδης (ο οποίος φυσικά γνώριζε για το τέχνασμα του πολιτικού αντιπάλου του) είχαν το αποτέλεσμα που περίμενε ο Θεμιστοκλής. Αγνοώντας ότι ένα τέχνασμα του Αθηναίου ναυάρχου ήταν αυτό που "έπεισε" τους Πέρσες να επιτεθούν, οι Έλληνες ξέχασαν σε μια στιγμή όλες τις διαφορές τους. Μέσα στην έξαψη της προσμονής για την αναπόφευκτη πλέον μάχη, όλοι ορκίστηκαν

ότι τη μέρα αυτή θα νικήσουν.

Καθώς ξημέρωνε η 28η Σεπτεμβρίου του 480 π.Χ. το σκηνικό είχε στηθεί για τη μεγαλύτερη μέχρι τότε ναυμαχία της ιστορίας, για μία σύγκρουση που θα καθόριζε το μέλλον της ανθρωπότητας.

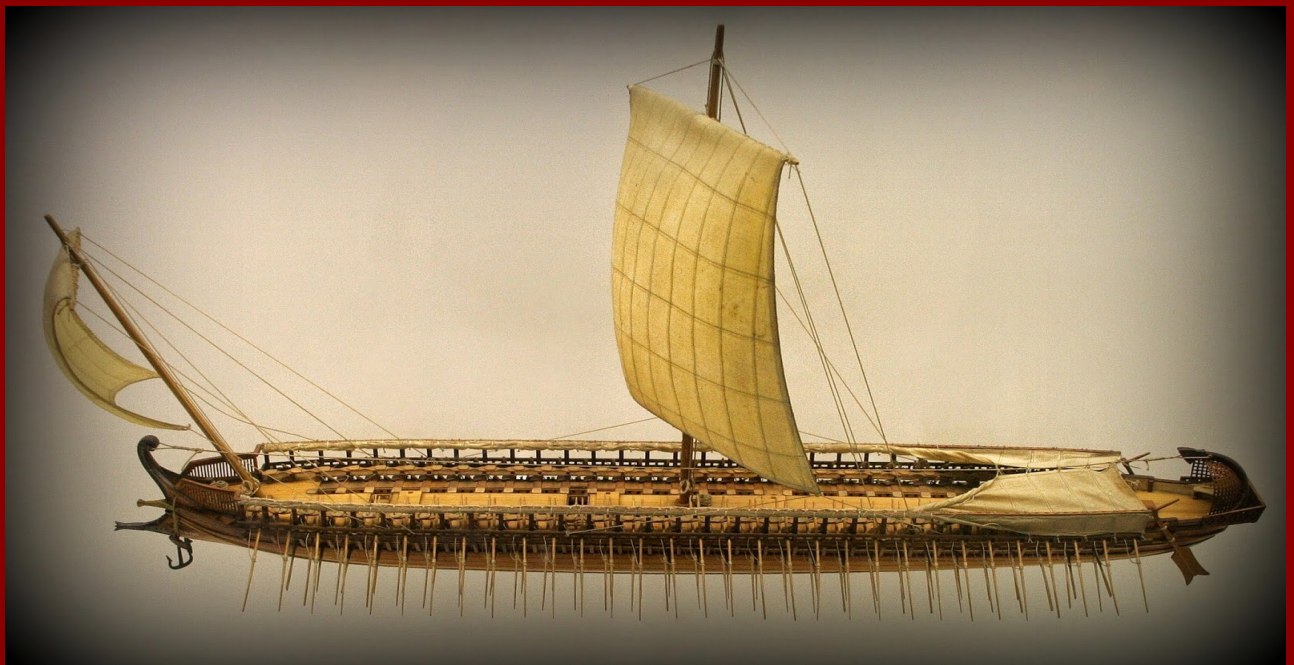
Από τη μια οι ελεύθεροι Έλληνες και από την άλλη οι υποτελείς της δεσποτικής Περσικής μοναρχίας και πειθήνια όργανά της, δύο διαμετρικά αντίθετοι τρόποι σκέψης, δύο διαφορετικοί κόσμοι επρόκειτο να συγκρουστούν εκείνη την ημέρα στο στενό της Σαλαμίνας. Αν επικρατούσε η "Ανατολή", ο Ελληνικός πολιτισμός ουδέποτε θα γεννιόταν και κατ' επέκταση η σημερινή Δύση θα είχε ένα πολύ διαφορετικό πρόσωπο. Ουδέποτε σε ολόκληρη την ιστορία έχουν διακυβευτεί τόσα πολλά σε μία μόνο μάχη.

18. Ο ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ **ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ**

Αιώνες εξέλιξης στη ναυτική τέχνη είχαν ως αποτέλεσμα την "εφεύρεση" ενός τρόπου ναυτικής μάχης που για πολλούς αιώνες θα παρέμενε अपαραράλλαχτος: τον εμβολισμό. Στόχος του εμβολισμού ήταν να βυθιστεί το αντίπαλο πλοίο ή να καταστεί αδύνατη η περαιτέρω συμμετοχή στη ναυμαχία. Για να επιτυγχάνουν τον εμβολισμό τα πλοία της εποχής, ήταν εξοπλισμένα αρχικά με ενισχυμένη πλώρη και στη συνέχεια με μεταλλικά έμβολα, δηλαδή ένα πρόσθετο εξάρτημα που στηριζόταν στην πλώρη και διαπερνούσε το αντίπαλο πλοίο χωρίς να υφίσταται ζημιές το σκάφος του επιτιθέμενου. Μία εναλλακτική τακτική ήταν η αγκίστρωση του αντίπαλου πλοίου, η έφοδος αγημάτων ("πεζοναυτών") σ' αυτό και η μάχη σώμα με σώμα για την κατάληψή του. Οι Έλληνες κατά παράδοση προτιμούσαν τον εμβολισμό, ωστόσο οι Ελληνικές τριήρεις μετέφεραν αγήματα, τόσο τοξότες όσο και ελαφρούς οπλίτες. Και αυτό διότι σε πολλές περιπτώσεις ο εμβολισμός ακολουθούνταν από έφοδο. Πολύ συχνά, το πλοίο που επιτίθετο ήταν αδύνατο να "ξεκολλήσει" από το εμβολισμένο πλοίο ή οι επιβαίνοντες στο τελευταίο επιβιβάζονταν στο πλοίο

που τους εμβόλισε με στόχο να το καταλάβουν και να μετατρέψουν έτσι την καταστροφή του δικού τους σκάφους σε νίκη.

Η τριήρης γνώρισε εποχές δόξας για περισσότερους από δύο αιώνες και κυριάρχησε απόλυτα στις θάλασσες της Κεντρικής και Ανατολικής Μεσογείου από την εποχή των Περσικών Πολέμων έως τις αρχές του 3ου αιώνα. Την εποχή αυτή τα νεοπαγή Ελληνιστικά βασίλεια ξεκίνησαν την κατασκευή πολύ μεγαλύτερων πολεμικών σκαφών, τα οποία πλέον ναυμαχούσαν με διαφορετικές τακτικές. Προπομπός τους ήταν οι τετρήρεις και πεντήρεις τις οποίες είχε ναυπηγήσει ο Διονύσιος των Συρακουσών μερικά χρόνια νωρίτερα. Με την εφεύρεση του μηχανισμού αγκίστρωσης των εχθρικών πλοίων (του "κόρακος" ή "corvus" στα Λατινικά) ο εμβολισμός ως τακτική στις θαλάσσιες συγκρούσεις άρχισε σταδιακά να περνά σε δεύτερη μοίρα και η έφοδος των επιβαινόντων αγημάτων να κερδίζει έδαφος. Παράλληλα μπήκαν σε χρήση εκηβόλα όπλα, που κατέστησαν τα πλοία κινητές εξέδρες εκτόξευσης βλημάτων.

19. ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Η βασική στρατιωτική μονάδα του αρχαίου κόσμου, η φάλαγγα οπλιτών, ήταν επαρκέστατη στην άμυνα, αλλά δεν επαρκούσε επιθετικά, αφού δεν μπορούσε να καταλάβει πόλεις που δεν εξαρτώντο από το απόθεμα τοπικών τροφίμων (όπως συνέβαινε μεταξύ Ελληνικών κρατών - πόλεων). Όλοι αυτοί οι περιορισμοί και προβληματισμοί θα εμφανιστούν όταν οι Έλληνες αρχίσουν ηγεμονική πολιτική και θα πρέπει πια να κυριεύουν πόλεις.

Αυτό το σχήμα, όμως, σημαίνει ότι οι Ελληνικές δυνάμεις που κινητοποιούνται σε συνομοσπονδιακό επίπεδο είναι τεράστιες, αφού η κατανομή ρόλων στις μικρές κοινωνίες είναι ατελής, με αποτέλεσμα την καθολική και επί μακρόν στρατιωτική θητεία. Η περιορισμένη μετακίνηση δυνάμεων οδηγεί σε εκστρατευτικά σώματα με καλή γνώση του πεδίου και προσαρμοσμένα σε αυτό. Έτσι, η συντριβή σε ένα μέτωπο δεν προκαλεί άμεσο κίνδυνο επιβίωσης στον εθνικό κορμό. Χρειάζεται η ταυτόχρονη κατάρρευση δύο μετώπων για να συμβεί αυτό.

Η πολυδιάσπαση εμπόδιζε τους κραδασμούς από μια μεγάλη ήττα να αποδιοργανώσουν το σύνολο της Ελληνικής επικράτειας. Σε αντίθεση με την άμυνα, το συνομοσπονδιακό μωσαϊκό σχήμα είναι άβολο για επιθετικό πόλεμο, καθώς εκεί απαιτείται ισχυρή κεντρική μέριμνα για σχεδιασμό και υλοποίηση προπαρασκευής, στρατηγικών ελιγμών και πολιτικής διείσδυσης και αποσταθεροποίησης. Εναντίον της Περσίας αυτό επετεύχθη, αφού χρειάστηκαν μόλις τρία χρόνια και άλλες τόσες ήττες για την αποσύνθεση της Περσικής Αυτοκρατορίας.

20. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΗ

Οι Πέρσες, σύμφωνα με τους σύγχρονους ιστορικούς, είχαν σκοπό να καταλάβουν, μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα, την Ελλάδα, έχοντας φέρει μεγάλες δυνάμεις. Από την άλλη, οι Έλληνες αποφάσισαν να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες σε στενούς χώρους, όπου δεν θα ήταν χρήσιμη η αριθμή υπεροχή τους. Ο Ξέρξης δε φανταζόταν τέτοια αντίσταση, για αυτό περίμενε τέσσερις μέρες να διασκορπιστούν οι Έλληνες στις Θερμοπύλες. Ο χρόνος ήταν ζωτικής σημασίας παράγων για τους Πέρσες, καθώς δεν μπορούσαν να συντηρούν τον στρατό τους για πολύ καιρό, και ο Ξέρξης επιθυμούσε να επιστρέψει γρήγορα στην Περσία.

Η μάχη των Θερμοπυλών απέδειξε ότι η μετωπική επίθεση κατά των Ελλήνων ήταν άχρηστη, και ότι, με τους Σύμμαχους στον Ισθμό, η κατάληψη της Ελλάδος από την ξηρά ήταν σχεδόν απίθανη. Όμως, η μάχη των Θερμοπυλών απέδειξε επίσης ότι οι Έλληνες καταστρέφονταν όταν οι Πέρσες τους υπερφαλάγγιζαν. Για να καταστρέψει τους σύμμαχους στον Ισθμό, έπρεπε να πετύχει σοβαρή νίκη σε ναυμαχία, κάτι που θα του έδινε την ευκαιρία να τελειώσει γρήγορα και νικηφόρα τον πόλεμο. Από την άλλη, οι Έλληνες θα απέφευγαν την καταστροφή μόνο αν περικύκλωναν και κατέστρεφαν τον περσικό στόλο, όπως ήλπιζε ο Θεμιστοκλής.

Οι Πέρσες, σύμφωνα με τους σύγχρονους ιστορικούς, δεν έπρεπε να είχαν πολεμήσει στη Σαλαμίνα, καθώς θα είχαν τακτικό μειονέκτημα. Ο Ηρόδοτος, στο βιβλίο Ουρανία, αναφέρεται στο συνέδριο που έγινε πριν την ναυμαχία της Σαλαμίνας, στο οποίο μόνο η Αρτεμισία τάχθηκε κατά της ιδέας για ναυμαχία στην Σαλαμίνα, λέγοντας τα εξής:

Αυτή είναι η συμβουλή μου για σένα: μην δώσεις μάχη στη θάλασσα. Οι άνδρες τους είναι ανώτεροι από τους δικούς μας στη θάλασσα όπως οι άνδρες είναι ανώτεροι των γυναικών [...] Θα πρέπει να σου εξηγήσω πώς θα εξελιχθούν τα πράγματα για τον αντίπαλο. Αν δεν επιτεθείς αλλά κρατήσεις τον στόλο στην ακτή, ή αν επιτεθείς στην Πελοπόννησο, δέσποτα, θα πετύχεις

τους στόχους σου χωρίς κόπο. Δεν θα μπορέσουν οι Έλληνες να σου αντισταθούν πολύν καιρό, θα σκορπιστούν και θα γυρίσουν στις πόλεις τους.

Δεν έχουν προμήθειες σε αυτό το νησί, όπως με πληροφόρησαν, ούτε είναι φυσικό, αν στείλεις στρατό στην Πελοπόννησο, να μείνουν εδώ όσοι κατάγονται από εκεί ούτε να ναυμαχήσουν για τους Αθηναίους. Αν όμως αποφασίσεις να δώσεις ναυμαχία, φοβάμαι ότι θα κακοπάθει ο στόλος αλλά και ο στρατός συγχρόνως.

Οι Πέρσες είχαν αρκετά πλοία για να αντιμετωπίσουν τους Έλληνες στη Σαλαμίνα και να στείλουν ένα μικρό στόλο στην Πελοπόννησο. Παρ' ολ' αυτά, οι δύο πλευρές αποφάσισαν να δώσουν μια ναυμαχία, με την ελπίδα να αλλάξουν αποφασιστικά την πορεία του πολέμου. Οι Πέρσες είχαν πλεονέκτημα, λόγω αριθμητικής υπεροχής και περισσότερων ποιοτικών πλοίων. Οι Πέρσες, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, είχαν καλύτερους ναυτικούς- τα περισσότερα Αθηναϊκά πλοία (και κατ' επέκταση το μεγαλύτερο μέρος του στόλου) είχαν δημιουργηθεί πρόσφατα και τα πληρώματα τους δεν ήταν έμπειρα.

Η πιο κοινή θαλάσσια τακτική στην Μεσόγειο αυτό τον καιρό ήταν ο εμβολισμός (οι τριήρεις ήταν εξοπλισμένες με ένα έμβολο), ή η χρησιμοποίηση οπλιτών (επιβατών, όπως οι σημερινοί πεζοναύτες). Οι Πέρσες και οι Έλληνες της Μικράς Ασίας είχαν αρχίσει να χρησιμοποιούν έναν ελιγμό που ήταν γνωστός ως «διέκπλους». Κατά τον ελιγμό αυτόν, το πλοίο εισχωρούσε σε κενό μεταξύ πλοίων της εχθρικής παράταξης και έστρεφε απότομα, εμβολίζοντας το εχθρικό πλοίο στα πλευρά. Οι Πέρσες είχαν αρκετά έμπειρους ναυτικούς για τον ελιγμό αυτό, αλλά οι Έλληνες είχαν σχεδιάσει μια τακτική για να τον εξουδετερώσουν. Υπήρξαν πολλές συζητήσεις σχετικά με το αξιόμαχο του Ελληνικού και του Περσικού στόλου. Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι τα Ελληνικά πλοία ήταν βαρύτερα, άρα και λιγότερο ευέλικτα. Σύμφωνα με σύγχρονους ιστορικούς, τα Ελληνικά πλοία ήταν βαρύτερα εκ κατασκευής ή δεν είχαν στεγνώσει από τον χειμώνα. Άλλοι αναφέρουν ότι το μεγάλο βάρος των Ελληνικών πλοίων προερχόταν από το βάρος των οπλιτών (επιβατών), είκοσι από τους οποίους φαίνεται να

ζύγιζαν (με τον εξοπλισμό τους) δύο τόνους. Το μεγάλο βάρος θα μείωνε τις πιθανότητες των Ελλήνων να αποκρούσουν τον διέκπλουν. Παρ' ολ' αυτά, φαίνεται ότι οι Έλληνες είχαν περισσότερους από το κανονικό οπλίτες, γιατί η κύρια τακτική τους ήταν η επιβίβαση (ρεσάλτο). Πράγματι, ο

Ηρόδοτος αναφέρει ότι οι Έλληνες δεν βύθιζαν πλοία στο Αρτεμίσιο, αλλά τα αιχμαλώτιζαν. Μεταξύ των σύγχρονων ιστορικών διατυπώθηκε η άποψη ότι το μεγάλο βάρος των Ελληνικών πλοίων τους επέτρεψε να αντέξουν τους ισχυρούς ανέμους στις ακτές της Σαλαμίνας και να αποφύγουν τον εμβολισμό ή μάλλον τις συνέπειές του.

Οι Πέρσες μπορούσαν να νικήσουν τον Ελληνικό στόλο σε ναυμαχία στον ανοικτό χώρο, λόγω αριθμητικής υπεροχής και μεγαλύτερης ναυτικής εμπειρίας, ενώ οι Έλληνες μπορούσαν να νικήσουν τους Πέρσες μόνο σε στενό χώρο, όπου η αριθμητική υπεροχή των Περσών θα τους προκαλούσε προβλήματα. Η

ναυμαχία του Αρτεμισίου έδειξε στους Έλληνες ότι μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες, αλλά χρειάζονταν πιο στενό χώρο από ότι το Αρτεμίσιο. Σύμφωνα με τον Lazenby (Λάζενμπι), οι Πέρσες επιτέθηκαν στη Σαλαμίνα επειδή ήταν σίγουροι για την νίκη τους και επειδή έπεσαν στην παγίδα του Θεμιστοκλή.

21. ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ

Ο Ελληνικός στόλος, μετά την κατάληψη της Αττικής απ' τους Πέρσες, συγκεντρώθηκε σε τρία σημεία: ο κύριος όγκος του στα σημερινά Αμπελάκια, απ' όπου φαίνονταν η Αθήνα παραδομένη στις φλόγες, ένα μικρότερο τμήμα αποτελούμενο από Αιγινήτικα πλοία έμεινε να φυλάει την Αίγινα και ένα τρίτο τμήμα κατευθύνθηκε στον Πώγωνα, τον σημερινό Πόρο. Απ' την άλλη πλευρά ο Περσικός στόλος έπρεπε να βρίσκεται πάντοτε κοντά σε λιμάνια κατεχόμενα από τον Περσικό στρατό, για να τα χρησιμοποιήσει ως βάσεις.

Έτσι ο Ξέρξης στάθμευσε στη νότια παράλια της Αττικής έχοντας το στρατηγείο του στο Φάληρο. Οι Πέρσες, στην προσπάθεια τους να επιτύχουν ευνοϊκή έκβαση του αγώνος, συνέβαλαν το σχέδιο να καταστρέψουν αιφνιδιαστικά τα Ελληνικά πλοία που ήταν συρμένα στις αμμουδιές ή αγκυροβολημένα στους κόλπους της ΒΑ ακτής της Σαλαμίνας και σε μια δεύτερη φάση να καταλάβουν τη Σαλαμίνα, που την υπεράσπιζε ένα πολύ μικρό τμήμα του Αθηναϊκού στρατού. Ενδεχόμενη επιτυχία σ' αυτό το σχέδιο θα τους άνοιγε ασφαλώς το δρόμο για τον Ισθμό και την κατάληψη έπειτα της υπόλοιπης Ελλάδας.

Από την Ελληνική πλευρά ο Θεμιστοκλής αντιλήφθηκε αμέσως τα μεγάλα πλεονεκτήματα της θαλάσσιας αμυντικής γραμμής και ιδιαίτερα της Σαλαμίνας. Το νησί αυτό, το μόνο εδαφικό τμήμα του Αθηναϊκού κράτους που δεν υποδουλώθηκε στους Πέρσες, χρησίμευε ως καταφύγιο για μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Αττικής, ως στρατιωτική βάση στα νώτα του Περσικού στρατού

σε περίπτωση προελάσεως από τον Ισθμό και αποτελούσε, με τις προφυλαγμένες από τους ανέμους ακτές του απέναντι από την Αττική, ιδεώδη βάση για το Ελληνικό ναυτικό που κάλυπτε από τη Θάλασσα τον Ισθμό.

Σε μια ή περισσότερες συσκέψεις των αρχηγών των στόλων των πόλεων ο Θεμιστοκλής, επιδεικνύοντας την εξαιρετική μεγαλοφυΐα και το απαράμιλλο σθένος του, κατόρθωσε να κάμψει τις αντιρρήσεις του Κορίνθιου στρατηγού Αδείμαντου και την αναποφασιστικότητα του Λακεδαιμόνιου Ναυάρχου Ευρυβιάδη πείθοντας τους για την καταλληλότητα της θέσεως στη Σαλαμίνα.

22. ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ ΣΤΟΛΟΙ

Οι δυνάμεις των δύο αντίπαλων στόλων παρατάχθηκαν στη Σαλαμίνα, η μια απέναντι στην άλλη, με την εξής διάταξη: τα Περσικά πλοία σχημάτιζαν τρεις σειρές στην είσοδο και την έξοδο του στενού. Στο αριστερό άκρο είχαν παραταχθεί οι Ίωνες και οι Κάρες. Στο κέντρο βρίσκονταν οι δυνάμεις από την Παμφυλία, τη Λυκία, την Κιλικία και την Κύπρο. Στα δεξιά, προς τον Πειραιά, είχε παραταχθεί η φοινικική μοίρα (από τις πιο αξιόμαχες δυνάμεις του περσικού στόλου) με τους Αιγύπτιους. Απέναντί τους παρατάχθηκαν οι Έλληνες.

Στη δεξιά πτέρυγα, απέναντι από τους Ίωνες και τους Κάρες, παρατάχθηκαν τα 16 πλοία των Σπαρτιατών υπό τον Ευρυβιάδη. Δίπλα τους, οι 30 τριήρεις των Αιγινήτων και στη συνέχεια τα πλοία των Μεγάρων. Στο κέντρο είχαν παραταχθεί οι τριήρεις των μικρότερων Ελληνικών πόλεων. Τέλος, στο αριστερό άκρο (απέναντι από τους Φοίνικες και τους Αιγύπτιους) είχαν πάρει θέση τα 180 Αθηναϊκά πλοία υπό τον Θεμιστοκλή. Η Κορινθιακή μοίρα κάλυπτε τη βόρεια είσοδο του στενού.

Στην απέναντι ακτή της ξηράς, σε μια πλαγιά του όρους Αιγάλεω, είχε στηθεί ένας αργυρός θρόνος, από τον οποίο ο ίδιος ο Ξέρξης ήταν έτοιμος να παρακολουθήσει την εξέλιξη της

ναυμαχίας. Η πιο πιθανή θέση για το παρατηρητήριο του Ξέρξη είναι λόφος του Αγίου Γεωργίου στο Κερατσίνι, ύψους 54 μέτρων. Βρίσκεται στο μυχό του κόλπου και αφήνει αρκετό χώρο μεταξύ παραλίας και υψώματος για να παραταχθεί ισχυρό τμήμα στρατού.

Καθώς τα Ελληνικά πληρώματα ξυπνούσαν ξεκούραστα και ετοιμάζονταν να αποπλεύσουν για να συναντήσουν τον εισβολέα, το ναυτικό του Μεγάλου Βασιλιά δεν ήταν σε τόση καλή κατάσταση. Δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για τον αριθμό των πλοίων που παρέταξαν οι Πέρσες εκείνη την ημέρα. Οι δύο βασικές πηγές μας για τη Σαλαμίνα, ο Ηρόδοτος και ο Αισχύλος, αναφέρουν ότι τα πλοία των Περσών ήταν 1.207. Ωστόσο, ο Ηρόδοτος αναφέρει τον ίδιο αριθμό και για τα πολεμικά πλοία του Ξέρξη που συγκεντρώθηκαν στη Θράκη για την εισβολή.

Μας πληροφορεί βεβαίως για τις μεγάλες απώλειες του Περσικού στόλου από τη θαλασσοταραχή και τη ναυμαχία του Αρτεμισίου, οι οποίες υπολογίζονται σε 400 τουλάχιστον σκάφη, σημειώνοντας ότι οι απώλειες αναπληρώθηκαν, αλλά

αναφέρεται μόνο στην αναπλήρωση 120 πλοίων, αυτών των Ελλήνων της Θράκης που εξαναγκάστηκαν να συμμετάσχουν στην εκστρατεία του Πέρση ηγεμόνα. Έτσι, στη Σαλαμίνα οι Πέρσες δεν ήταν δυνατό να έχουν αναπληρώσει το σύνολο των απωλειών τους.

Οι υπόλοιπες πηγές για τη μάχη, ο Αισχύλος, ο Κτησίας, ο Ισοκράτης, ακόμη και ο Πλάτων μιλούν για περισσότερα από 1.000 Περσικά πλοία, όμως ο αριθμός ίσως είναι διογκωμένος. Αν και ο αριθμός των 1.200 πολεμικών πλοίων που ξεκίνησαν την εκστρατεία θα πρέπει να θεωρηθεί ακριβής, το σύνολο των πλοίων που διέθετε στην παρούσα φάση της εκστρατείας ο Ξέρξης πρέπει να ήταν από 700 έως 850 περίπου.

Απέναντι στην υπέρτερη ισχύ των αντιπάλων, οι Έλληνες παρέταξαν 180 Αθηναϊκά πλοία, 40 Κορινθιακά, 30 από την Αίγινα, 20 από τη Χαλκίδα, άλλα τόσα από τα Μέγαρα, 16 από τη Σπάρτη και 15 από τη Σικυώνα, ενώ μικρότερη συμμετοχή είχαν η Ερέτρια, η Αμβρακία, η Σέριφος, η Επίδαυρος, η Τροιζήνα, η Μήλος, η Σίφνος, η Λευκάδα, η Νάξος, η Ερμιόνη, τα Στύρα, η Κύθνος, ακόμη και ο μακρινός Κρότωνας. Ενα πλοίο από τη Λήμνο και ένα από την Τήνο, τα οποία αποσπάστηκαν από τους Πέρσες και αυτομόλησαν στον Ελληνικό στόλο, συμπλήρωναν την Ελληνική δύναμη.

Βέβαια, δεν επρόκειτο για Ελληνική πανστρατιά, καθώς δεν απουσίαζαν μόνο όλες οι ναυτικές δυνάμεις της Μεγάλης Ελλάδας και της Δωρίδας, αλλά ακόμη και παραδοσιακές ναυτικές δυνάμεις του κυρίως Ελληνικού χώρου, όπως της Κέρκυρας και αρκετών άλλων νησιών. Στην περίπτωση των Κερκυραίων, ο Ηρόδοτος αφήνει υπόνοιες για παρελκυστική τακτική, αναφέροντας τη μοίρα των πλοίων που έστειλαν τα οποία όμως δεν πρόλαβαν (ή... φρόντισαν να μην προλάβουν) να συμμετάσχουν στη ναυμαχία.

Ως προς το σύνολο της Ελληνικής δύναμης, ο Ηρόδοτος αναφέρει 378 τριήρεις και 7 πεντηκόντορους. Η συντριπτική πλειονότητα των πλοίων που παρέταξαν οι Ελληνικές πόλεις ήταν τριήρεις, κάτι που μέτρησε αποφασιστικά στην αναμέτρηση που ακολούθησε. Οσον αφορά στα αγήματα, δηλαδή τους μάχιμους άνδρες που έπαιζαν το ρόλο πεζοναυτών, δεν έχουμε ξεκάθαρη εικόνα από τις πηγές για το αν αυξήθηκε ο συνήθης αριθμός τους (10 έως 18 σε κάθε πλοίο,

ανάλογα με τον τύπο και την πόλη). Ο στόλος του Ξέρξη ήταν χαρακτηριστικός του πολυεθνικού χαρακτήρα του κράτους του. Υπήρχαν πλοία απ' όλες τις κατακτημένες περιοχές της αυτοκρατορίας που διέθεταν ναυτική παράδοση. Η μεγαλύτερη μοίρα προερχόταν από τις πόλεις της Φοινίκης και αριθμούσε περίπου 300 πλοία. Άλλωστε οι Φοίνικες ήταν ο κατεξοχήν θαλασσοπόρος λαός της ανατολικής Μεσογείου και τα πλοία τους είχαν φθάσει στα πέρατα της Μεσογείου και στις ακτές του Ατλαντικού. Ισχυρότατες ήταν και οι ναυτικές μοίρες των κατοίκων της Μικράς Ασίας και ιδιαίτερα των Ελλήνων της Ιωνίας, των Καρών και άλλων. Ισχυρή παρουσία είχαν και οι Έλληνες της Θράκης, καθώς και οι Έλληνες της Κύπρου. Βλέπουμε δηλαδή ότι σε ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό ο Περσικός στόλος απαρτιζόταν από Ελληνικά πλοία. Συνολικά Θράκες και Ιωνες συνεισέφεραν περί τα 200 έως 250 πλοία! Ιδιαίτερα μεγάλη ήταν και η μοίρα των Αιγυπτίων, που αριθμούσε περί τα 200 πλοία. Ακόμη υπήρχαν μοίρες από την Κιλικία, την Λυκία, την Παμφυλία, τη Βιθυνία και άλλες περιοχές της Αυτοκρατορίας. Εξ αυτών, τα πλοία των Αιγυπτίων δεν έμελλε να λάβουν μέρος στην κυρίως μάχη, αφού έμειναν να φυλάνε το πέρασμα προς τον Ισθμό, αν και κατά πάσα πιθανότητα - όπως θα δούμε στη συνέχεια - συγκρούστηκαν με Κορινθιακά πλοία.

Ολοι αυτοί οι λαοί που αποτελούσαν το στόλο του Πέρση μονάρχη είχαν ναυτική παράδοση και διέθεταν έμπειρα πληρώματα. Ο κυβερνήτης σε κάθε πλοίο ήταν Πέρσης ή Μήδης τριήραρχος, ενώ και τα πληρώματα ήταν αποκλειστικά Ιρανικής καταγωγής (Πέρσες, Μήδοι, Σάκες). Τα αγήματα προέρχονταν κατά βάση από το στρατό ξηράς του Ξέρξη και μάλιστα ήταν μερικές από τις πλέον επίλεκτες δυνάμεις που είχε στη διάθεσή του ο Αχαιμενίδης μονάρχης. Η παρουσία των επίλεκτων στρατιωτών της Αυτοκρατορίας στα πλοία καταδεικνύει την έλλειψη εμπιστοσύνης που υπήρχε μεταξύ του Αυτοκράτορα και των υπηκόων του.

23. ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Ο Ξέρξης συγκάλεσε σύσκεψη όλων των διοικητών ναυτικών τμημάτων. Ο Μαρδόνιος ήταν το «αυτί του βασιλιά», ο άνθρωπος που άκουγε τις γνώμες και τις μετέφερε, καθώς ο Ξέρξης δεν μιλούσε ποτέ καταπρόσωπο σε άλλο θνητό. Ο Βασιλιάς δεν πρέπει να ήταν σε πολύ καλή διάθεση με τον στόλο του, αφού πίστευε ότι είχε αποδώσει κατώτερα των προσδοκιών του στο Αρτεμίσιο. Έτσι συγκάλεσε τη σύσκεψη, για να μάθει αν ο στόλος ήταν έτοιμος και πρόθυμος να ναυμαχήσει.

Όλοι οι ναύαρχοι του επιθυμούν να ναυμαχήσουν και τον παρασύρουν σε μια απόφαση που ήθελε και ο ίδιος. Ο Ξέρξης σέβεται τη γνώμη της Αρτεμισίας, της υποτελούς ηγεμονίδας της Αλικαρνασσού, που διαφωνεί. Η Αρτεμισία, επικεφαλής μόλις 12 πλοίων στον στόλο εισβολής των 1207, φαίνεται να απολαμβάνει δυσανάλογης εκτίμησης από τον Βασιλιά.

Η ηγεμών της Αλικαρνασσού προτείνει είτε παθητική αδράνεια, είτε λύση με τον στρατό ξηράς: κινώντας τον Περσικό στρατό προς Ισθμό, ο Ελληνικός στόλος θα αποχωρήσει για να καλύψει το πλευρό του Κλεόμβροτου στον Ισθμό, εγκαταλείποντας τη Σαλαμίνα και αφήνοντας ελευθερία κινήσεων στον Περσικό στόλο. Ακόμη κι αν δεν επιτεθεί στον Ισθμό, η προσποίηση του Περσικού στρατού θα απομακρύνει τον ελληνικό στόλο και θα δώσει τη θαλάσσια πρωτοβουλία κινήσεων στους Πέρσες.

Ο Ξέρξης, ωστόσο, δεν ρισκάρει διότι, αν κινήσει τον στρατό του προς Πελοπόννησο, φοβάται ότι οι Έλληνες θα επιτεθούν αιφνιδιαστικά στον ανυποστήρικτο στόλο του και, άρα, θα γευτεί μια ακόμη κρίσιμη ήττα. Θέλει να ακολουθήσει μια πρόταση που του προτείνει μια χερσαία νίκη με ναυτικά μέσα. Για να μπορέσει να το κάνει, πρέπει να καθαρίσει τη θάλασσα από τον Ελληνικό στόλο και αυτό γίνεται μόνο με αποφασιστική ναυμαχία.

Εξουδετέρωση του Ελληνικού στόλου θα επέτρεπε απόβαση στην Τροιζήνα, την Αργολίδα, τη Σπάρτη ή τα Κύθηρα και συνεχή ροή στρατευμάτων για ενίσχυση της αμφίβιας δύναμης κρούσης. Τόσο ο Ξέρξης, όσο και οι Έλληνες καταλαβαίνουν ότι

όσο ο Ελληνικός στόλος είναι συγκεντρωμένος και σε κοντινή απόσταση από τον Περσικό, οι Πέρσες δύσκολα θα επιχειρήσουν οποιαδήποτε πραγματικά σημαντική αμφίβια επιχείρηση.

Ο Ξέρξης αντιλαμβάνεται ότι, εκτός από θέση ανάσχεσης, η Σαλαμίνα έχει και επιθετική προοπτική στο Ελληνικό σχέδιο επιχειρήσεων. Οι Έλληνες θέλουν να του καταφέρουν ένα ακόμη αιφνιδιαστικό ναυτικό πλήγμα και, για τον λόγο αυτό, είναι τόσο προκλητικά τοποθετημένοι (σε αυτή την άσχημη, κατά τ' άλλα, θέση) στη Σαλαμίνα, μακριά από τον στρατό ξηράς τους και εκτεθειμένοι. Αν ο Βασιλιάς χάσει αρκετά πλοία χωρίς να πετύχει πλήρη εξόντωση του Ελληνικού στόλου, δεν θα τολμήσει να παραβιάσει τον Ισθμό με επίθεση πεζικού εναντίον οπλιτών σε οχυρωμένα περάσματα.

Η εμπιστοσύνη του στο Περσικό πεζικό παραμένει, αλλά όχι γενικά σε οποιαδήποτε τακτική, γεωφυσική ή άλλη περίπτωση που θυμίζει Θερμοπύλες. Θα μπορούσε να περιμένει, ελπίζοντας ότι η έλλειψη τροφίμων θα διώξει τους Έλληνες από τη Σαλαμίνα. Αλλά η εποχή είναι προχωρημένη και φοβάται μερικές ακόμη θύελλες - παράγοντα που έχει προκαλέσει στον στόλο του πολύ περισσότερες απώλειες από τις ναυμαχίες. Οι Έλληνες παίζουν με τον χρόνο υπέρ τους σε αυτό το σημείο. Ο Ξέρξης χρειάζεται τον δικό του στόλο για να νικήσει, οι Έλληνες όχι. Μπορούν να νικήσουν και χωρίς στόλο, αν χάσει τον δικό του ο Ξέρξης. Θα δώσει, λοιπόν, τη ναυμαχία εκεί και τότε. Ο στρατός του θα είναι εκεί για να υποστηρίξει τον στόλο, μια ζωτική παρουσία, η έλλειψη της οποίας του κόστισε την Κιλικιανή μοίρα στο Αρτεμίσιο. Ο ίδιος θα παραβρίσκεται και θα παρατηρεί, άρα κανείς δεν θα τολμήσει να υστερήσει. Και θα πολεμήσει στα ανοικτά νερά, όπου το μέγεθος των πλοίων, η ταχύτητα τους και ο αριθμός τους προσφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα.

24. ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Η αντίσταση των Αθηναίων στην Ακρόπολη έδινε ένα πλεονέκτημα στους Έλληνες: όσο κρατούσε απασχολημένο τον στρατό του Ξέρξη, θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν μερικούς αιφνιδιασμούς (κατά την πρακτική του Αρτεμισίου) στον απομονωμένο Περσικό στόλο που βρισκόταν εκτεθειμένος στο Φάληρο.

Για τον λόγο αυτό, ο Ελληνικός στόλος είχε πιάσει Σαλαμίνα και εκεί συγκεντρώθηκαν και οι Ελληνικές ναυτικές εφεδρείες, που πριν ναυλοχούσαν στον Πώγωνα της Τροιζήνας. Επιπλέον, καθώς η εκστρατευτική εποχή πλησίαζε στη λήξη της, είτε η Περσική πλημμυρίς θα γύριζε σε άμπωτη για να ξεχειμωνιάσει κάπου βορειότερα (και όχι στη φτωχή Αττική), είτε θα προχωρούσε προς Ισθμό (με ένα αγκάθι στο πλευρό της). Μια ικανή φρουρά, σε μια τέτοια ισχυρή τοποθεσία, περιμετρικά προστατευμένη και με επαρκή εφόδια, λογικά μπορούσε να κρατήσει επ' άπειρον, όπως υποδείκνυαν και οι Θερμοπύλες. Αυτή η παραμονή φρουράς στην Ακρόπολη, οχυρωμένης σε ξύλινο οχυρωματικό σύστημα, ήταν επίσημη και ειλημμένη απόφαση, πράγμα που φαίνεται από το ότι οι ναοί, με τους θησαυρούς και τα τιμαλφή, δεν εκκενώθηκαν, ενώ ταμίες και λοιπό προσωπικό των ναών (δημόσιοι υπάλληλοι και δημόσιες υπηρεσίες, με τη σημερινή ορολογία) έμειναν στις θέσεις τους, φυσικά σε μικρότερο αριθμό (προσωπικό ανάγκης, με τη σημερινή ορολογία).

Δύο, όμως, τινά δεν είχαν υπολογιστεί: η απροσεξία στη φρούρηση, που έκανε δυνατή την Περσική ειδική επιχείρηση ανάβασης και διείσδυσης, και ο συνδυασμός της ξύλινης οχύρωσης με το μεγάλο βεληνεκές των Περσικών τόξων, πιθανόν και με χρήση κάποιου μίγματος νάφθας ως εμπρηστικού στα βέλη τους. Αυτό επέτρεψε τον εμπρησμό της οχύρωσης, γεγονός που μείωσε την ορατότητα και

αποσάθρωσε την άμυνα, με αποτέλεσμα την αδυναμία έγκαιρης αντίληψης του τμήματος εφόδου που σκαρφάλωσε στον βράχο, εισέδυσε στο φρούριο και άνοιξε τις πύλες.

Η σύσκεψη που έγινε στη Σαλαμίνα, μετά την πτώση της Ακρόπολης, αποφάσισε το προφανές να γίνει η ύστατη ναυμαχία κοντά στον Ισθμό. Είχαν συμφωνήσει να επιχειρήσουν προωθημένη ναυτική άμυνα, όπου ήταν εφικτό (Παγασητικός, Αρτεμίσιο, Εύρυπος, ανατολικός Σαρωνικός), αλλά η ύστατη προσπάθεια θα γινόταν στον Ισθμό. Η παραμονή στη Σαλαμίνα σκόπευε σε ένα αιφνιδιαστικό πλήγμα, εφόσον ο Περσικός στρατός ξηράς θα ητούνταν στην πολιορκία της Ακρόπολης. Με την πτώση της, όμως, ο Περσικός στρατός προστάτευε τον στόλο στο Φάληρο και ο αιφνιδιασμός αποκλειόταν.

Άρα δεν συνέτρεχε λόγος παραμονής στη Σαλαμίνα, και η επόμενη θέση ναυτικής άμυνας ήταν ο Ισθμός. Όλοι θα πολεμούσαν για την υπέρτατη σωτηρία, όχι μόνο για τη σωτηρία της Πελοποννήσου. Η Πελοπόννησος ήταν η μόνη υπερασπίσιμη ελεύθερη περιοχή. Η Αθήνα, τα Μέγαρα και η Αίγινα θα εγκαταλείπονταν και θα εκκενώνονταν στην Πελοπόννησο, όπως και η Σαλαμίνα, αν ο ενωμένος Ελληνικός στόλος απέπλεε από αυτή. Αυτό ήταν δεδομένο εξ αρχής.

25. ΟΔΕΥΟΝΤΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ

Κατά τον Ξέρξη, οι «ψυχοπαθείς» Έλληνες που προσέβαλαν τον τεράστιο στόλο, μόλις εμφανίστηκε στη Σηπιάδα, βορείως του Αρτεμισίου, χωρίς αιδώ και δέος. θα ξαναορμήσουν εκ νέου με την πρώτη ευκαιρία. Το ήθος των Θερμοπυλών, ιδίως της τελευταίας ημέρας, σε συνδυασμό με τις διηγήσεις περί Αρτεμισίου, προφανώς τον οδηγεί στο να θεωρεί τους Έλληνες ημιπαράφρονες και βάρβαρους που εξαπολύουν μανιώδεις επιθέσεις.

Έτσι, τα Περσικά πλοία κόβουν βόλτες νοτίως της Σαλαμίνας, προκαλώντας τους Έλληνες και αναμένοντας την έφοδο τους.

Αλλά οι Έλληνες δεν ξεμυτίζουν, δεν εξορμούν μανιασμένα στην Περσική παγίδα. Κάθονται ήσυχοι και βλέπουν τα Περσικά Ερετικά (πληρώματα κωπηλατών) να εξαντλούνται. Άραγε περιμένουν πάλι το ηλιοβασίλεμα για μια αιφνιδιαστική απογευματινή επίθεση, όπως στο Αρτεμίσιο; Οι Πέρσες, φυσικά, δεν διανοούνται να εισέλθουν στα στενά και να τους επιτεθούν. Στο Αρτεμίσιο, οι Έλληνες την πρώτη φορά τους στρίμωξαν κοντά στα αγκυροβολιά τους, τη δεύτερη εντός αυτών και την τρίτη έμειναν πεισματικά αγκιστρωμένοι στη θέση που είχαν επιλέξει. Οι Πέρσες δεν σκοπεύουν με τίποτα να στριμωχτούν στα στενά μεταξύ Αττικής και Σαλαμίνα. Θα περιμένουν έξω, εκεί που έχουν το πλεονέκτημα των αριθμών και την άπλα του χώρου. Και όσο οι Ερέτες τους, κατά την αναμονή αυτή, κουράζονται από τον παρατεταμένο -αν και ήπιο- ρυθμό κωπηλασίας και οι Επιβάτες ζαλίζονται, τόσο οι αριθμοί είναι το μόνο πλεονέκτημα που τους μένει.

Οι Έλληνες κάθονται δίπλα στα πλοία τους για να μπορούν να τα επανδρώσουν άμεσα σε πιθανότητα Περσικής εισόδου, και παίζουν πεσσούς για να περνούν ευχάριστα τον -διαβρωτικό για το περσικό ηθικό- χρόνο αναμονής. Οι ίδιοι αντιλαμβάνονται ότι ο Ξέρξης δεν θέλει να πάνε στον Ισθμό, αφού αυτό τους δίνει καλύτερη ευκαιρία για ναυμαχία, έχουν φιλική ξηρά για να καταφύγουν και ένα ογκώδες πεζικό στράτευμα για να τους υποστηρίξει, το οποίο εκεί στερούνται οι Πέρσες.

Η απροθυμία τους για σύγκρουση, όμως, βελτιώνει πολύ το Περσικό ηθικό. Οι Έλληνες συζητούν το τι δει γενέσθαι και είναι σε αυτό το συμβούλιο που αποφασίζεται να ναυμαχήσουν στον Ισθμό. Ο Ηρόδοτος λέει ότι το συμβούλιο έληξε περί τη δύση, δηλαδή ενώ οι Πέρσες είχαν αποπλεύσει για ανάπαυση. Η καλύτερη ώρα για τους Έλληνες να διαφύγουν. Όσο οι Πέρσες δεν προωθούνταν στα Μέγαρα, οι Έλληνες θα μπορούσαν να διαφύγουν στην ακτή της Μεγαρίδας, μετά από μια ναυτική ήττα στη Σαλαμίνα.

Για τον λόγο αυτό, ο Ξέρξης κινήθηκε το βράδυ με τον στρατό ξηράς προς Μέγαρα, ενώ ο Θεμιστοκλής είχε άλλη μια ευκαιρία να πείσει τον Σπαρτιάτη ναύαρχο Ευρυβιάδη να παραμείνει στη Σαλαμίνα. Ο Θεμιστοκλής σαφώς θεωρεί ότι η προωθημένη θέση στη Σαλαμίνα προσφέρει πολλά στρατηγικά πλεονεκτήματα.

- Πρώτον, απαγορεύει την προέλαση των Περσών προς τον Ισθμό, κάτι που θα γίνει αμέσως μόλις φύγουν τα Ελληνικά πλοία από τη Σαλαμίνα και κατακλυστούν οι Μεγαρικές ακτές από τα Περσικά πλοία.
- Δεύτερον, η Ελληνική ναυτική δύναμη, συγκεντρωμένη τόσο ανατολικά, είναι πολύ απειλητικότερη για τις Περσικές ναυτικές δυνάμεις που ίσως εμπλακούν σε αμφίβιες επιχειρήσεις κατά των Κυθήρων (εξέλιξη που τρέμουν οι Σπαρτιάτες) ή της Τροιζήνας (όπου βρίσκονται τα γυναικόπαιδα των Αθηναίων).

Αν οι Ελληνικές μοίρες μετακινούνταν στον Ισθμό, τίποτα δεν εμπόδιζε τον περσικό στόλο να κάνει μια μαζική απόβαση στη φιλική γη του Άργους που μηδίζει. Στον Ισθμό ο στόλος θα κάλυπτε μόνο την Κόρινθο (ακάλυπτη τώρα) και ο Κορίνθιος ναύαρχος Αδείμαντος είχε κάθε συμφέρον να φωνάζει να πάνε εκεί. Αντιθέτως, Αίγινα, Μέγαρα, Σαλαμίνα, πιθανώς τα μη Μηδίζοντα νησιά του νοτίου Αιγαίου (Σέριφος, Σίφνος, Μήλος) και ίσως Τροιζήνα και Επίδαυρος, παύουν να καλύπτονται από περσικές αμφίβιες επιθέσεις και το ίδιο συμβαίνει με τη Λακωνία, που είναι και ο λόγος που ο Ευρυβιάδης ακούει «τόσο σκανδαλωδώς» (κατά τον Αδείμαντο) τα επιχειρήματα του Θεμιστοκλή.

Ο Αθηναίος Μνησίφιλος, όμως ορθά διαβλέπει (και πείθει τον Θεμιστοκλή, που πείθει τον Ευρυβιάδη) και μια ακόμη δυσμενέστερη προοπτική: μετακινούμενοι στον Ισθμό, αφήνουν την πρωτοβουλία στους Πέρσες, που πιθανώς θα εξαπολύσουν επιθέσεις τρομοκράτησης στα ανατολικά παράλια της Πελοποννήσου, χωρίς να αποτολμήσουν απαραίτητα μαζική απόβαση. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, όλοι οι σύμμαχοι ναύαρχοι θα κοιτάζουν τις δικές τους πόλεις, οπότε οι διάφορες μοίρες θα κινηθούν να καλύψουν τις περιοχές προέλευσης τους για να βοηθήσουν στις εκκενώσεις.

Έτσι, όμως, ο μεν Ευρυβιάδης βλέπει ότι, με τα ελάχιστα πλοία που θα του μείνουν δεν μπορεί να καλύψει το θαλάσσιο πλευρό του Κλεόμβροτου στον Ισθμό, ενώ οι Αθηναίοι μένουν με τα μισά πλοία στη Σαλαμίνα. Συνεπώς, δεν μπορούν να την

υπερασπιστούν και αναγκαστικά θα πρέπει να μεταναστεύσουν στην Ιταλία (κάτι που δεν επιθυμούν καθόλου). Αυτό είναι που, τελικά, κρατά τους πάντες ενωμένους και επιτρέπει στον Ευρυβιάδη να μην υπακούσει στη διαταγή για ναυμαχία στον Ισθμό. Ο Ευρυβιάδης νιώθει άβολα που θα αφήσει ακάλυπτη από αμφίβια επίθεση τη Σπάρτη.

Είναι ο άνθρωπος που θα μπορούσε να πεισθεί ευκολότερα. Ο Θεμιστοκλής θα του εξήγησε ότι δεν συντρέχουν λόγοι βιασύνης. Οι Πέρσες εμφανώς δεν εισέρχονται στα στενά και κανείς δεν μπορεί να υποχρεώσει τους Έλληνες να βγουν έξω από αυτά. Μένοντας οι Έλληνες, κρατούν τον Περσικό στόλο στο Φάληρο, μακριά από τον Ισθμό, αλλά και από την Σπάρτη. Το κακό, βέβαια, αφορά στην αξιοπιστία των Αθηναίων, αφού δεν τους εμπιστεύονταν: ο στόλος απαρτιζόταν και από Δωριείς, που έχουν φυλετική έχθρα με τους Ίωνες.

Εκτός αυτού, ο στόλος αποτελείται και από αποσπάσματα προερχόμενα από εμπορικές πόλεις, ανταγωνιστικές της Αθήνας. Η συγκέντρωση των ναυτικών εφεδρειών, κατά την εκστρατεία του Αρτεμισίου, στον Πώγωνα της Τροιζήνας (αντί στο Φάληρο ή τη Σαλαμίνα), δείχνει ακριβώς την έλλειψη εμπιστοσύνης όλων έναντι των Αθηναίων. Ο Ευρυβιάδης, αλλά κυρίως ο Αδείμαντος δεν ήθελε να κινδυνεύσουν με αποκλεισμό στη Σαλαμίνα, ώστε οι Αθηναίοι να έχουν να λένε ότι δεν παρέδωσαν όλη την Αττική και δεν είναι Απάτριδες.

Άλλωστε αφού (κατά το επιχείρημα του Θεμιστοκλή) η ναυτική νίκη στη Σαλαμίνα οδηγεί σε εγκατάλειψη της Αττικής από τους Πέρσες, το ίδιο θα γίνει και σε Περσική ήττα ήττα στον Ισθμό. Επιπλέον, οι δύο Δωριείς ναύαρχοι πρόσεχαν ότι το αθηναϊκό μεγαλείο ήταν... εύκαμπτο! Δεν απαιτούσε ελληνική νίκη. Με τους Πεισιστρατίδες και τους άλλους Μηδίσαντες εξόριστους, θα μπορούσε να υπάρξει μια πολιτική αλλαγή (υπό Περσική κατοχή), όπως συνέβη και με τις Ιωνικές πόλεις.

Ο Αδείμαντος είχε βάθος σκέψης και έβλεπε ότι η διαφορά στην ήττα στη Σαλαμίνα (σε σχέση με ήττα στον Ισθμό) ήταν ότι 80.000 άνδρες του στόλου (Αθηναϊκά πληρώματα) δεν θα επάνδρωναν τη χερσαία άμυνα. Ο Θεμιστοκλής και οι Αθηναίοι θα μήδιζαν αμέσως και θα παρέδιδαν ως δώρο υποταγής στον Ξέρξη τους Πελοποννήσιους ναυτικούς και όλον τον επιβιώσαντα στόλο. Ο Ευρυβιάδης αντιλαμβάνεται την

προοπτική προδοσίας και δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Όχι μόνο είναι περισσότερος ο Αθηναϊκός στόλος, αλλά υπάρχει στην ακτή και ο Αθηναϊκός στρατός.

Οπλίτες, πλοία, ερέτες, όλα είναι περισσότερα και ευνοούν τους Αθηναίους. Εκείνοι είναι πιο έτοιμοι να κινηθούν. Οι Πελοποννήσιοι δεν προλαβαίνουν καν να ξεφύγουν. Τώρα αντιλαμβάνεται γιατί ο Θεμιστοκλής επέμενε να μείνει όλος ο στόλος στη Σαλαμίνα, με τόσους Αθηναίους στις ακτές της. Ο Ευρυβιάδης συγκαλεί συμβούλιο και, μετά από άγρια ανταλλαγή απόψεων, αποφασίζεται η ναυμαχία στην Σαλαμίνα. Η παράμετρος που έκρινε τελεσίδικα το πεδίο της μάχης ήταν ο αποκλεισμός της Σαλαμίνας από τον Περσικό στόλο που μεθόδευσε ο Θεμιστοκλής, αποστέλλοντας τον δούλο του Σίκιννο στον Ξέρξη.

Ο Πλούταρχος λέει ότι ο Σίκιννος ήταν Πέρσης και παιδαγωγός των γιων του Θεμιστοκλή. Οι Πέρσες εμπιστεύονται τον Σίκιννο και τον πιστεύουν χωρίς δεύτερη σκέψη, αφού τον ήξεραν από άλλες αποστολές. Ο Θεμιστοκλής ίσως διατηρούσε ένα κανάλι επικοινωνίας με τους Πέρσες και αυτό είναι πλέον φανερό. Είναι εξάλλου γνωστό πως, επί μία σχεδόν 25ετία, η δημοκρατική παράταξη της Αττικής διατηρεί διαύλους επικοινωνίας με τους Πέρσες, καθώς ο κύριος όγκος της αποτελείται από εμπόρους και βιοτέχνες.

Αναμφίβολα ο Θεμιστοκλής, μέσω Σίκιννου, είπε σαφώς στον Ξέρξη να μην αφήσει τους Έλληνες να διαφύγουν. Με το να τους αποκλείσει, αυτοί αναγκαστικά θα έσπευδαν να παραδοθούν ή να ναυμαχήσουν. Ο Ξέρξης, που καταλάβαινε ότι οι Έλληνες, αν ήθελαν να φύγουν, θα το έπρατταν μετά την απογευματινή απόσυρση του στόλου του, διατάζει τα πληρώματα να ξαναβγούν τα πλοία του σε τάξη αποκλεισμού μέσα στη νύχτα. Ένας αποκλεισμός γίνεται με περιπολία μοιρών, όχι με διάταξη μάχης, διότι μπορεί να κρατήσει αρκετά και τα πλοία δεν μπορούν εύκολα να είναι σταθερά και ακίνητα για ώρες στην ίδια θέση.

Αυτή η περιπολία εξαντλεί τους κωπηλάτες. Το λογικό ήταν οι Έλληνες να φύγουν προς νότο, καθώς θα μπορούσαν να κατευθυνθούν και προς Αίγινα, Πώγωνα ή οπουδήποτε αλλού. Αλλά έπρεπε να αποκλειστεί και η βόρεια πρόσβαση, αποστολή που ανατίθεται στην αιγυπτιακή μοίρα που διοικεί ο

Αρχιναύαρχος Αχαιμένης. Αυτή η διευθέτηση έχει έναν κίνδυνο: να μην προσπαθήσουν να διαφύγουν οι Έλληνες. Αν αντιληφθούν τα τεκταινόμενα και το ξημέρωμα επιτεθούν στη βόρεια μοίρα αποκλεισμού, τα 200 Αιγυπτιακά πλοία δεν μπορούν να αναπτυχθούν σε τάξη μάχης, στηριγμένα στις ακτές.

Τόσο η Μεγαρική όσο και η ακτή της Σαλαμίνας κατέχονται από τους Έλληνες, με αποτέλεσμα δραματικό πλεονέκτημα σε πιθανή σύγκρουση. Έτσι, πιθανότατα, ο Ελληνικός στόλος των 380 πλοίων θα διαφύγει, προκαλώντας μεγάλες απώλειες στους Αιγυπτίους ή και εξολόθρευση. Ο Περσικός στόλος τότε θα έχει απολέσει κάθε επιθετική χρησιμότητα, καθώς δεν θα υπάρχουν αρκετές ναυτικές δυνάμεις για να επιβληθεί οποιαδήποτε στρατηγική λύση...

26. ΤΟ ΥΨΙΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΜΑΧΗΣ

Ο Ξέρξης ήταν ένας μεγαλοφυής, μεγαλομανής και φανατικός θρησκευτικός ζηλωτής. Οι ιδιότητες αυτές τον καθιστούσαν εξαιρετικά ικανό για Μεγάλο Βασιλιά, καθώς έπρεπε να εμπνέει ιερό δέος με απάνθρωπα μέτρα και αδίστακτες πρακτικές. Ωστόσο, δημιουργούσαν προβλήματα στην αντιμετώπιση συνθηκών που άπτονταν της διαλεκτικής σύγκρουσης.

Η εικόνα που είχε για τους αντιπάλους του ήταν γενικώς λανθασμένη. Από την Περσική οπτική γωνία, οι Έλληνες ήταν πολιτικώς και κοινωνικώς υπανάπτυκτοι, αφού δεν σχημάτιζαν ενιαία πολιτική οντότητα και δεν είχαν φτάσει στην πολιτειακή ολοκλήρωση της βασιλείας, πελαγοδρομώντας μεταξύ ολιγαρχίας, τιμοκρατίας, ισοκρατίας ή αριστοκρατίας.

Η φιλοσοφία, οι γυμνικοί και μουσικοί αγώνες και η επική ποίηση έδειχναν έναν γραφικό πρωτογονισμό. Η ηθική τους, με τις προδοσίες και την υποκρισία τους (αθέτηση εθελούσιας υποταγής των Αθηναίων στον Δαρείο), αλλά και με την αλαζονεία τους (τελεσίγραφο Σπάρτης στον Κύρο τον Μέγα) που συνοδευόταν από εθелоδουλεία, εκδικητικότητα,

μισαλλοδοξία και δειλία (συμπεριφορά Ιστιαίου και Ιππία), τους κατέτασσε στον κόσμο των ύπουλων και αναξιόπιστων, που δεν έχουν ηθική συνείδηση για να εδραστεί η συνέπεια, η φερεγγυότητα και η ειλικρίνεια.

Όμως, το χειρότερο στον ψυχισμό των Ελλήνων είναι η θρησκεία τους: στα μάτια του μονοθεϊστή και θρησκευτικού ζηλωτή Ξέρξη ήταν βρωμερή, ανήθικη και πρωτόγονη. Αφού δεν δέχονταν τον μοναδικό Αχούρα Μάζντα και την Ζωροαστρική αποκάλυψη, που θεμελίωνε το θείο δικαίωμα του Αχαιμενικού θρόνου, είναι αρνητές του Καλού, υπηρέτες του Σατάν και ψυχικώς δόλιοι εξ ορισμού (όπως σήμερα οι αρνητές της Δημοκρατίας Αμερικανικού τύπου). Πλην όλων των άλλων, είχαν δολοφονήσει κήρυκες, κάτι ασυνήθιστο. αλλά όχι πρωτάκουστο.

Η πολεμική τους πρακτική ήταν μονοδιάστατη, ανεξέλικτη και απλοϊκή, δεν προσέφερε την ολοκλήρωση πολλαπλών στρατιωτικών ειδικοτήτων και τεχνολογικών επιτευγμάτων και, λόγω πολιτεύματος και στρατολογικής φύσης, ενείχε προβλήματα πειθαρχίας, εκπαίδευσης και συνοχής. Δεν έδειχναν κανένα ιδιαίτερο θάρρος, και, αν και υπήρχαν στιγμιότυπα ευφυΐας και μανιακής τόλμης, στερούνταν διοικητικών αρετών και εξελιγμένης στρατιωτικής πρακτικής και σκέψης.

Τα τελευταία στερεότυπα αναπαράγονται έκτοτε σε όλους σχεδόν τους ξένους και στους περισσότερους Έλληνες μελετητές. Είναι πάμπολλα τα σχόλια για την Ελληνική αρετή και το Ελληνικό θάρρος, και για την Περσική διοικητική, στρατηγική και λογιστική ικανότητα. Αυτά συνιστούν την κορυφαία διαστρέβλωση των ιστορικών γεγονότων, αφού εκτός από τύχη και ανδρεία, τα Μηδικά ήταν το καλύτερο γνωστό παράδειγμα διεξαγωγής σύγχρονου, ολοκληρωτικού τύπου επιχειρήσεων και από τις δυο πλευρές.

Η περιγραφή του Ηροδότου για την Περσική εντύπωση στον Μαραθώνα, όπου η Δρομαία Έφοδος οδήγησε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται περί τρελών, δεν θα έπρεπε να ληφθεί μονοδιάστατα Τρελοί δεν είναι μόνο οι ανόητοι άφρονες που οδεύουν προς την καταστροφή τους. Τρελοί είναι και οι φανατισμένοι που ορμούν άφοβα, φαινομενικά χωρίς ίχνος οργάνωσης, συστήματος, σχεδίου και λογικής. Και από την

Περσική πλευρά, η έφοδος των Μαραθωνομάχων έτσι πρέπει να έμοιαζε.

Η απίστευτη σφαγή που ακολούθησε (δεν αναφέρονται αιχμάλωτοι, ενώ 6400 ήταν μόνο οι νεκροί επί του πεδίου, στους οποίους πρέπει να προστεθούν οι πνιγμένοι στο βάλτο και όσοι τραυματίες κατέληξαν αργότερα εν πλω), η επίθεση στα πλοία και το λουτρό αίματος σαφώς θα άφησαν αυτό το εντύπωμα στον μέσο Πέρση επιβιώσαντα. Ούτε θα είδε, ούτε θα ανέλυσε την μαεστρική παράταξη, την καλά υπολογισμένη ταχύτητα της εφόδου και την (εκπληκτικής πειθαρχίας και συγχρονισμού) κίνηση της διπλής υπερκέρασης, που συνοδεύτηκε από μετρημένη καταδίωξη, απεμπλοκή, αναστροφή, εγκάρσια κίνηση και δεύτερη έφοδο.

Ο Ξέρξης είχε λάβει αυτές τις πληροφορίες από τους βετεράνους του Μαραθώνα. Θυμόταν, επίσης, ότι (στην Ιωνική Επανάσταση) οι Πέρσες κέρδισαν όλες τις μάχες ξηράς πλην μιας, όπου ηττήθηκαν ολοκληρωτικά, αλλά με ενέδρα. Αυτό οδηγεί στον υποβιβασμό του αντιπάλου σε πονηρό και θρασύ βάρβαρο. Ο Μαραθώνας, με την αιφνιδιαστική έφοδο, μπορεί κάλλιστα να θεωρήθηκε άλλη μια ενέδρα, όπου ο Περσικός στρατός κτυπήθηκε ενώ ήταν ανέτοιμος.

Και οι Έλληνες, όμως, κάνουν ότι μπορούν για να του δικαιολογήσουν αυτή την άποψη. Στις Θερμοπύλες, 3 σημαντικά περιστατικά χαρακτηρίζονται από μανιώδες θάρρος βαρβάρων ή από ύπουλους αιφνιδιασμούς:

α) Οι Αθάνατοι (την πρώτη μέρα) παρασύρονται σε ενέδρα και κατανικούνται, κάτι που συνιστά τέχνασμα,

β) Η επίθεση στο στρατόπεδο του Ξέρξη για τη δολοφονία του είναι ύπουλο, αιφνιδιαστικό και άνανδρο κτύπημα, και

γ) Η εξωφρενική «επί θανάτω έξοδος» της τρίτης ημέρας, με μέγιστο άνοιγμα μετώπου και επιθετική κίνηση, που σκόπευε στη μέγιστη δυνατή ζημιά στον αντίπαλο για ένα προδιαγραφμένο ηρωικό τέλος, ήταν απόλυτα βάρβαρη και ενδεικτική ενός μη ορθολογικού αγώνα, που δεν αντιλαμβανόταν την υποχώρηση ή την παράδοση και την πολιτιστική επιλογή της αποδοχής της ήττας.

Σε συνδυασμό με τη δολοφονία των Περσών κηρύκων του Δαρείου από τον Κλεομένη, αυτή η ιδέα πιθανότατα οδήγησε στη σύληση του νεκρού Λεωνίδα από τον Ξέρξη. Την ίδια ιδέα πρέπει να αποκόμισαν και οι Πέρσες ναύαρχοι στο Αρτεμίσιο, όπου οι Έλληνες επιτέθηκαν στα Περσικά αγκυροβόλια χτυπώντας караβοτσακισμένο και εξαντλημένο αντίπαλο. Μετά από αυτά, είναι προφανές για τους Πέρσες ότι οι Έλληνες αποφεύγουν σε στεριά και θάλασσα τις εκ παρατάξεως μάχες. Κτυπούν στα όρια της τρέλας σε κάθε ευκαιρία, αλλά περιμένουν και εκμεταλλεύονται περιστάσεις και αδυναμίες: χαλαρή επιφυλακή, κουρασμένο αντίπαλο, ευνοϊκό έδαφος και καιρό. Δεν πρόκειται για ευγενική μάχη κυρίων, αλλά για πόλεμο τεχνασμάτων.

Αντί να καταλάβουν την διαλεκτική τους, οι Πέρσες προτιμούν να τους θεωρήσουν ύπουλους, άφρονες, παρανοϊκούς, χωρίς πραγματική πολεμική αρετή, αφού εκμεταλλεύονται τις συγκυρίες. Η περίεργη μίξη δασύτατης τόλμης και ευνοϊκών συνθηκών δεν οδηγεί τον Περσικό επιτελικό νου στην απόδοση στοχαστικών στρατηγικών ικανοτήτων στην Ελληνική πλευρά, αλλά στην υποτίμηση της.

Αυτή η κοντόφθαλμη θεώρηση θα οδηγήσει στην καθοριστική ήττα στις Πλαταιές, πάλι με τέχνασμα (σπαρτιατική υποχώρηση), συνδυασμένο από υπεράνθρωπη δοκιμασία θάρρους (ακλόνητη παραμονή υπό βροχή βελών για ώρα, μέχρι την έλευση στη σωστή θέση του περσικού πεζικού ώστε να εξαπολυθεί επίθεση). Αυτή η αντοχή (υπό την καταιγίδα βελών) δείχνει το σφάλμα στην περσική αντίληψη: αν επρόκειτο για αντιπάλους χωρίς αρετή, το σφυροκόπημα θα τους είχε κλονίσει.

27. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ

Αυτή η ηθική και διανοητική υπέρβαση αγνοείται και αποκρύπτεται από τους νεότερους μελετητές. Ο χαρακτηρισμός των Σπαρτιατών ως πειθαρχημένων «χοντροκέφαλων» και ανεγκέφαλων πολεμικών μηχανών βασίζεται στα εμπαθή σχόλια του Θουκυδίδη και συνιστά προκλητική ιστορική εθελotuφλία. Ήδη από την Ηροδότεια εξιστόρηση της μάχης στη Σηπεία (494 π.Χ.), γίνεται λόγος όχι για την ανώτερη Σπαρτιατική ανδρεία, αλλά για την ικανότητα τους στα τεχνάσματα, που ανάγεται στην εποχή του Α' Μεσσηνιακού Πολέμου.

Η συμπλεγματική θεώρηση των Σπαρτιατών ως ανίδεων ως προς τα θαλασσινά, έχει επίσης ιστορική διάψευση. Δεν χωρίζουν από ναυμαχίες, αλλά αναλαμβάνουν και υλοποιούν αμφίβιες επιχειρήσεις, αντιλαμβανόμενοι πλήρως τα χαρακτηριστικά αυτού του είδους πολέμου: εξώνουν τον Λύγδαμι από τη Νάξο. εισβάλλουν στην Αττική δια θαλάσσης (για να νικηθούν από το Θεσσαλικό ιππικό το 511 π.Χ.). υποτάσσουν την Αίγινα, κάνουν αμφίβια υπερκέραση στην Αργολίδα (494 π.Χ.) και εκτελούν στη Μυκάλη (479 π.Χ.) την πλέον επιτυχημένη επιχείρηση αμφίβιας εφόδου που γνωρίζουμε.

Μεγάλο μέρος της παρεξήγησης οφείλεται και στην εικόνα που έχουμε για τον πόλεμο στην εποχή των Μηδικών. Αν και ο Ηρόδοτος δεν αναφέρει τίποτα τέτοιο, τα συμπεράσματα των μελετητών προάγουν τον οπλιτικό τρόπο μάχης σε ένα ημιτελετουργικό, σχεδόν καρικατουρίστικο στυλ πολέμου, που θεωρούμε ότι υπήρχε λίγο πριν ή κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο. Η Αθηναίοκεντρική θεώρηση της κλασικής εποχής αναφέρει ότι οι μάχες ήταν θέμα οπλιτών και κρίνονταν με τη σύγκρουση βαρέος πεζικού που διέπετο από αυστηρούς κανόνες.

Η άποψη αυτή δεν μπορεί να ισχύει. Οι αυστηροί κανόνες ομοιάζουν με το σημερινό Διεθνές Δίκαιο του Πολέμου, με σκοπό τον περιορισμό μιας άγριας κατάστασης, προτού εκφύγει σε θηριωδίες. Η στυλιζαρισμένη διεξαγωγή πολέμου δεν

υπήρξε ποτέ: εκτός των σπαρτιατικών τεχνασμάτων, ο Ηρόδοτος αναφέρει πληθώρα άλλων, όπως των Φωκέων εναντίον των Θεσσαλών. Το βαρύ πεζικό, όντως, ήταν το όπλο κρίσης του αγώνα και είχε τη μερίδα του λέοντος, διότι όταν γινόταν σύγκρουση φαλαγγών, όλα τα άλλα έπαυαν να έχουν σημασία.

Αλλά δεν ήταν αυτή η μοναδική διέξοδος. Η ενέδρα των Καρών στους Πέρσες και των Φωκέων στους Θεσσαλούς δίνουν χαρακτηριστικά παραδείγματα. Είναι ασαφές αν η υποτίμηση και η ανυπαρξία των άλλων Όπλων στην αρχαία Ελλάδα των Μηδικών Πολέμων είναι σημερινή ή ύστερη ιστορική παρανόηση, κοινωνική πραγματικότητα, προκατάληψη ή πρωθύστερη ερμηνεία στα πλαίσια του Πελοποννησιακού Πολέμου και των προ αυτού γεγονότων, οπότε γράφονται οι Ιστορίες που διαθέτουμε.

28. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΗΘΟΣ

Ενώ παλαιότερα υπήρχε η απλουστευτική τάση να αποδίδεται η νίκη στο Ελληνικό θάρρος και γενικώς στη ηθική ανωτερότητα και πολεμική δεινότητα, τα τελευταία χρόνια έχουμε φτάσει στο άλλο άκρο, με το αποτέλεσμα να αποδίδεται σε οπλισμό, τακτικές, διοίκηση, επιμελητεία και όχι σε θάρρος και πολεμική αρετή, που για κάποιο λόγο εκλαμβάνονται ίσες στους αντιμαχόμενους. Κι όμως, οι ίδιοι οι Αρχαίοι, που θα είχαν κάθε λόγο να τονίσουν τις διαφορές του υλικού πολιτισμού και των επιτευγμάτων τους. βασικά απέδιδαν σε ηθικούς λόγους τη νίκη. χωρίς να αρνούνται το τεχνικό θέμα.

Οι άνθρωποι εκείνης της εποχής, όμως, ζώντας καθημερινά με τον θάνατο αντίκρυ, ακόμη και στην ειρήνη (λόγω εσωτερικών ταραχών, καταπίεσης ή αγρίων ζώων), το είχαν μελετήσει καλύτερα. Οι βαρέως θωρακισμένοι Έλληνες, που πολεμούσαν ο ένας κοντά στον άλλο και είχαν σχηματίσει και εξελίξει ένα είδος αγώνα που ελαχιστοποιούσε τις απώλειες, θεωρούσαν απόλυτα πιθανό να πεθάνουν μέσα στην καταιγίδα χάλυβα και

χαλκού. Η θωράκιση και ο τρόπος τού μάχεσθαι δείχνει ότι δεν ήταν ερασιθάνατοι, πολύ δε ήττον οι Σπαρτιάτες.

Για τον λόγο αυτό, υπήρχε μια εκτενής φιλολογία και ιδεολογία αλα και εκπαίδευση και θρησκεία, νια να τους συμφιλιώνει με τον θάνατο, ιδίως στη μάχη. Αλλά τον θεωρούσαν ως μια καθ' όλα αποδεκτή πιθανότητα και δεν πολεμούσαν πεπεισμένοι ντα την ασφάλεια τους. είτε εμπιστευόμενοι τις ασπίδες, είτε τους παραστάτες τους. Η ασπίδα ήταν χρήσιμη, ο παραστάτης βασικός, αλλά ο θάνατος μπορούσε να έρθει παρ' όλ' αυτά. Δεν ήταν αυτό το πρόβλημα τους. Ήταν το καθήκον.

Τόσο στον Μαραθώνα, όσο και σε Σαλαμίνα, Πλαταιές και Θερμοπύλες, οι Έλληνες δεν είχαν κανέναν ενδοιασμό να πολεμήσουν και να πεθάνουν για την πόλη τους, για την κοινή πατρίδα, για τις οικογένειες και τους φίλους τους. Δεν θεωρούσαν καθήκον να ζήσουν, αλλά να πολεμήσουν επιτυχώς. Σε καμία περίπτωση, πάντως, δεν υπήρχε έλλειψη ανδρείας και στους Πέρσες. Ιδίως οι γηγενείς Πέρσες έδειξαν σε όλες τις περιπτώσεις πολεμική αρετή ανώτερη από αυτή των υποτελών τους.

Στις Πλαταιές ήταν οι μόνοι που ενεπλάκησαν αποφασιστικά (εξαιρούνται οι Μηδίζοντες Έλληνες), στη Μυκάλη οι μόνοι που αντιστάθηκαν μετά την πρώτη ατυχία. Όμως οι Πέρσες ήταν εκεί για να σκοτώσουν, όχι για να σκοτωθούν - όπως αναφέρει ο ιστορικός Β. Χάνσον. Γι' αυτούς, ο πόλεμος ήταν μια κατάσταση στην οποία πολεμούσες και (αν όλα συνέβαιναν κατά τον συνήθη τρόπο) επιζούσες. Επιζούσαν εκείνοι, όχι οι αντίπαλοι. Είχαν παιδιά, γυναίκες, οικογένειες για να γυρίσουν σε αυτούς. Η ιδεολογία τους ότι ο Βασιλεύς τους παρακολουθεί για να αποδώσει τιμές στους αριστεύοντες και ποινές στους υστερούντες δείχνει ότι, σε κάθε περίπτωση, περίμεναν να επιζήσουν, διότι αλλιώς οι ποινές και οι τιμές δεν έχουν νόημα. Δεν ήταν τώρα οι Πέρσες που, αν νικούσαν, θα ξεσπούσαν στα γυναικόπαιδα των εχθρών τους. Ήταν ότι, αν τύχαινε και έχαναν, οι εχθροί θα ξεσπούσαν σε αυτούς. Όχι στα παιδιά τους, στους θεούς τους, αλλά σε αυτούς τους ίδιους. Όσο αυτό μπορούσε να κουκουλώνεται, όπως έγινε στις Θερμοπύλες, το γενικό ηθικό διατηρούνταν.

Όταν, όμως, έμπαιναν στη μάχη μονάδες που είχαν βιώσει τον Ελληνικό φανατισμό, τα πράγματα άλλαζαν. Όταν στρατός και

στόλος συναντήθηκαν στις Θερμοπύλες και μετά στην Αττική, και έγινε σαφές στους μεν ότι και οι δε είχαν αντιμετωπίσει την ίδια φονική μανία, τότε το ηθικό ράγιζε. Ο Ναπολέων πίστευε ότι το ηθικό υπερτερεί 3 προς 1, σε σχέση με υλικούς παράγοντες, και σε αυτούς δεν είναι μόνο οι αριθμοί, αλλά και η τεχνολογία, η εκπαίδευση, ο εφοδιασμός, η ποιότητα και οι επιδόσεις των όπλων. Μια ενδιαφέρουσα διάσταση των ανωτέρω είναι η περίπτωση του Αλέξανδρου.

Οι άνδρες του Μακεδονικού στρατού, παλαίμαχοι οι περισσότεροι και έχοντας ζήσει ή ακούσει από τους γονείς τους τις ταπεινώσεις και τα πάθη της Μακεδονίας, πολεμούσαν με κατάλληλη χειραγώγηση μέχρι το τέλος του κόσμου, με την ίδια σχεδόν μανία υπέρ βωμών και εστιών. Ήταν ο λόγος που ο Αλέξανδρος δεν ήθελε να τους αλλάξει και δεν συμφωνούσε με τον Κοίνο, που συμβούλευε να πάρει νέους, φιλόδοξους και ανθεκτικούς στρατιώτες, απαλλάσσοντας τους παλαίμαχους. Ο Αλέξανδρος ήξερε ότι η νέα γενιά στρατιωτών, που ούτως ή άλλως εξέτρεψε ο ίδιος, δεν θα ήταν ως αυτοί. Θα ήταν Αυτοκρατορικοί στρατιώτες, όχι οι άνδρες του Μακεδονικού έθνους.

29. Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΞΕΚΙΝΑ

Τα πληρώματα των Περσικών πλοίων ήταν εξουθενωμένα από τη νυχτερινή κωπηλασία και τον πολύωρο περιορισμό στους στενούς και άβολους πάγκους των πλοίων. Οι Πέρσες ευγενείς που διοικούσαν τις μοίρες, έδωσαν το παράγγελμα και ολόκληρος ο στόλος άρχισε να κινείται με το ξημέρωμα για να σχηματίσει μία γραμμή μάχης στα στενά της Σαλαμίνας. Στο δεξί μέρος της παράταξης των Περσών ήταν η Φοινικική μοίρα, τα 300 πλέον αξιόμαχα πλοία του Ξέρξη.

Απ' αυτήν τη θέση τα Φοινικικά πλοία πρόσφεραν ένα πρώτης τάξεως θέαμα στον ηγεμόνα τους: ο Ξέρξης είχε διατάξει να στήσουν τον χρυσοποίκιλτο θρόνο του σε έναν λόφο στους πρόποδες του όρους Αιγάλεω, ώστε να παρακολουθήσει από

εκεί τη συντριβή του Ελληνικού στόλου. Στο κέντρο παρατάχθηκαν τα πλοία διάφορων υποτελών των Περσών από την Κιλικία, την Παμφυλία, τη Λυκία κ.λπ. πιθανόν μαζί με κάποια Φοινικικά. Στο αριστερό πλευρό τοποθετήθηκαν οι Ίωνες και οι Κάρες.

Ο Ελληνικός στόλος εμφανίστηκε στα ανοιχτά, απαντώντας στην πρόκληση του Ξέρξη λίγη ώρα μετά. Τα πλοία αναπτύχθηκαν σε μία γραμμή 2,5 - 3 χιλιομέτρων. Στο τιμητικό δεξί της παράταξης ήταν οι θεωρούμενοι ως "μάστορες" του ναυτικού πολέμου στην εποχή των Μηδικών, οι Αιγινήτες και οι Μεγαρείς, μαζί με τους επικεφαλής της Ελληνικής συμμαχίας, τους Σπαρτιάτες. Το αριστερό άκρο, απέναντι στους Φοίνικες, κατέλαβαν οι Αθηναίοι υπό τον Θεμιστοκλή.

Στο κέντρο παρατάχθηκαν οι μοίρες των υπόλοιπων Ελληνικών πόλεων, εκτός από τους Κορίνθιους, οι οποίοι στάλθηκαν δυτικά, στο στενό όπου οι Έλληνες γνώριζαν ότι βρίσκονταν τα Αιγυπτιακά πλοία, που ήταν ένας μεγάλος κίνδυνος για τα νώτα του Ελληνικού στόλου. Απερίσπαστοι από την Αιγυπτιακή απειλή, οι Έλληνες άρχισαν να κωπηλατούν με σταθερό ρυθμό, προσεγγίζοντας με μέση ταχύτητα τον Περσικό στόλο. Από τα Ελληνικά πλοία αντήχησε μια βοή, που κάλυψε τον παφλασμό των κυμάτων και το ρυθμικό χτύπημα των κουπιών στο νερό. Ένας παιάνας αντήχησε.

Οι Έλληνες τραγουδούσαν με μία φωνή. Και σαν ένα σώμα όλοι οι Έλληνες κωπηλατούσαν, φέρνοντας λεπτό το λεπτό τα πλοία τους πιο κοντά στα εχθρικά. Και ενώ φαινόταν πλέον πως η σύγκρουση ήταν θέμα χρόνου, ξαφνικά τα Ελληνικά πλοία σταμάτησαν. Τα παραγγέλματα των κελευστών ακούστηκαν δυνατά και οι κωπηλάτες άρχισαν να κωπηλατούν ανάστροφα. Τι είχε συμβεί; Είχαν φθάσει στο μέσο περίπου των στενών και άρα σε ένα σημείο όπου τα άκρα της Ελληνικής παράταξης διέτρεχαν τον κίνδυνο να υπερκεραστούν από τα πολυπληθέστερα βαρβαρικά πλοία.

Ωστόσο, ο λόγος για τον οποίο επιλέχθηκαν τα στενά ήταν ακριβώς για να παρασυρθούν οι Πέρσες να ναυμαχήσουν σε ένα σημείο όπου το αριθμητικό πλεονέκτημά τους όχι μόνο θα εξουδετερωνόταν, αλλά θα δυσχέραινε και τις κινήσεις τους. Έτσι, η τακτική ήταν να κινηθούν μπροστά για να παρασύρουν τους Πέρσες εντός των στενών και στη συνέχεια να κινηθούν

ανάστροφα, αλλά χωρίς να εκθέσουν τις πλώρες τους στον εχθρό, ώστε να βρεθούν πάλι σε ευνοϊκό για τα Ελληνικά πλοία σημείο. Το σχέδιο αυτό έφερε τη σφραγίδα του δαιμόνιου Θεμιστοκλή.

Η σκόπιμη υποχώρηση ενθουσίασε τους διοικητές του Περσικού στόλου. Οι πιο έμπειροι περί τα ναυτικά Φοίνικες και Ίωνες ίσως κατάλαβαν ότι κάτι δεν πάει καλά, αφού η υποχώρηση ήταν εξαιρετικά οργανωμένη για να είναι φυγή. Αλλά αυτό δεν στάθηκε ικανό να σταματήσει τους Πέρσες τριήραρχους, που απαίτησαν από τα ήδη εξουθενωμένα πληρώματά τους να αρχίσουν να κωπηλατούν ακόμη πιο γρήγορα για να βρεθούν πιο κοντά στους "υποχωρούντες" Έλληνες.

Στο προκαθορισμένο σημείο, στη νοητή γραμμή που ορίζεται από τη νησίδα του Αγίου Γεωργίου και τη χερσόνησο της Κυνόσουρας, οι Έλληνες έκαναν ξανά κράτει. Εδώ το μικρό πλάτος των στενών καθιστούσε αδύνατη την υπερφαλάγγιση των Ελληνικών πλοίων. Τότε ακριβώς μία κραυγή εξαπλώθηκε από πλοίο σε πλοίο: "ως τότε Έλληνες θα υποχωρείτε;". Ήταν το γενικό σύνθημα για την επίθεση. Για άλλη μία φορά, οι 60.000 κωπηλάτες σαν ένας άνδρας άρχισαν να κινούν τον Ελληνικό στόλο, αυτή τη φορά προς τη σωστή κατεύθυνση.

Εσπευδαν να συναντήσουν τον εχθρό, αυτόν που είχε υποτάξει τα 2/3 της Ελλάδας, είχε υποδουλώσει τους αδελφούς τους, είχε κάψει τα σπίτια τους. Οι ελεύθεροι Έλληνες πολίτες έσπευδαν να συναντήσουν τους υποτελείς του Μεγάλου Βασιλιά. Ο χρόνος επίθεσης δεν θα μπορούσε να ήταν ιδανικότερος: την ώρα που η Ελληνική γραμμή ξεχυνόταν μπροστά, ένα πρωινό αεράκι άρχισε να φυσά. Τα Ελληνικά πλοία, με το πολύ χαμηλό ύψος και το μεγαλύτερο βάρος τους, δεν είχαν κανένα πρόβλημα με τον άνεμο.

Αντίθετα, οι κωπηλάτες των υψηλότερων και ελαφρύτερων Φοινικικών έπρεπε να καταβάλουν μεγάλη προσπάθεια για να κρατήσουν την πλώρη στραμμένη στον αντίπαλο. Σύμφωνα με την παράδοση, η πρώτη Ελληνική τριήρης που συνάντησε εχθρικό πλοίο ήταν Αθηναϊκή, του τριήραρχου Αμεινία, που εμβόλισε μία Φοινικική. Μάλιστα το πλοίο του Αμεινία "κόλλησε" στο Περσικό και τα επιβαίνοντα σ' αυτό αγήματα ανέλαβαν δράση. Κάποια πλοία των Αθηναίων έσπευσαν σε

βοήθεια, ενώ ταυτόχρονα κατά μήκος ολόκληρου του θαλάσσιου "μετώπου" τα πλοία των αντιπάλων συναντήθηκαν και άρχισαν να συγκρούονται με ορμή.

Οι Έλληνες οδηγούσαν με εξαιρετική επιδεξιότητα τα πλοία τους ανάμεσα από τα Περσικά, σε μια μοναδική εφαρμογή των τακτικών του διέκπλου σε ευρεία κλίμακα. Σε αυτό το είδος της μάχης και κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι Έλληνες είχαν το πλεονέκτημα. Αντίθετα, τα δύο βασικά πλεονεκτήματα των Περσών, δηλαδή η ταχύτητα των Φοινικικών πλοίων και η αριθμητική υπεροχή τους, είχαν πλήρως εξουδετερωθεί από την τακτική του Θεμιστοκλή, λόγω της εξαιρετικά ευμενούς για τον Ελληνικό στόλο θέσης αλλά και της επιλογής του σωστού χρόνου για την επίθεση.

Η γραμμή των Περσών συμπύχθηκε, καθώς τα πλοία τους προσπαθούσαν να αναπροσαρμόσουν τη θέση τους ώστε να συναντηθούν με τα Ελληνικά στο σημείο που τα τελευταία είχαν επιλέξει. Όπως ήταν επόμενο, ένας τέτοιος ελιγμός ήταν μοιραίο να προκαλέσει αναστάτωση στον Περσικό στόλο, ιδιαίτερα μάλιστα ελλείψει κεντρικού συντονισμού. Αυτήν την αναστάτωση, που εντεινόταν από την κόπωση των πληρωμάτων και από τον πλάγιο άνεμο, εκμεταλλεύτηκαν τα Ελληνικά πλοία.

Οι καλά εκπαιδευμένοι και ξεκούραστοι κωπηλάτες των πλοίων της συμμαχίας δεν αντιμετώπιζαν το παραμικρό πρόβλημα στο να ολοκληρώνουν τους ελιγμούς που γνώριζαν τόσο καλά. Μάχονταν υπέρ βωμών και εστιών, πολεμούσαν για την ελευθερία τους και τις πατρογονικές εστίες τους, αντίθετα με τα πληρώματα των Περσικών πλοίων που κωπηλατούσαν και μάχονταν μόνο από φόβο για την οργή του Μεγάλου Βασιλιά και των Περσών που διοικούσαν τα πλοία τους. Όμως και ο πειθαναγκασμός σε πολλές περιπτώσεις είναι επαρκές κίνητρο, άλλωστε οι υποτελείς των Περσών μάχονταν και για την επιβίωσή τους.

Η ναυμαχία δεν θα ήταν εύκολη για τους Έλληνες, αφού ο αντίπαλος δεν θα κατέθετε, παρά τη δυσμενή θέση του, τα όπλα. Λόγω της θέσης των δύο στόλων, το αριστερό άκρο των Ελλήνων, όπου βρίσκονταν οι Αθηναίοι, ήλθε πρώτο σε επαφή με τη γραμμή των Περσικών πλοίων και τους Φοίνικες που ήταν αντίκρυ τους. Οι έμπειροι θαλασσοπόροι από την Τύρο, τη

Σιδώνα, τη Βύβλο και τις άλλες Φοινικικές πόλεις προσπαθούσαν να συγκρατήσουν τα πλοία τους αλλά μπροστά στην αποφασιστικότητα των Ελλήνων δεν μπορούσαν να αντιπαρατάξουν ισχυρή αντίσταση.

Το ένα μετά το άλλο τα προπορευόμενα Φοινικικά πλοία εμβολίζονταν από τις ταχύπλοες Αθηναϊκές τριήρεις. Όταν οι Αθηναίοι δεν μπορούσαν να βυθίσουν τα πλοία των αντιπάλων τους με εμβολισμό, φρόντιζαν να τα ακινητοποιούν τσακίζοντας τα κουπιά τους. Στη συνέχεια, αναλάμβαναν δράση τα αγήματα, που ορμούσαν στα Φοινικικά πλοία και τσάκιζαν την αντίσταση των Περσών, των Μήδων και των Σακών.

30. Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΑΥΜΑΧΙΑΣ

Η ναυμαχία διεξήχθη στις 28 ή 29 Σεπτεμβρίου (21 - 22 Βοηδρομιώνος) του 480 π.Χ. Τη νύχτα μιας από αυτές τις μέρες ο Περσικός στόλος απέπλευσε από το Φάληρο με κατεύθυνση προς τα Δυτικά, ενώ τμήμα του Περσικού στρατού αποβιβάσθηκε και κατέλαβε την Ψυτάλεια με σκοπό, κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας, την περισυλλογή των Περσών ναυαγών και την εξόντωση των Ελλήνων ναυαγών.

Γύρω στις δύο μετά τα μεσάνυχτα τα Περσικά πλοία προχωρούσαν κατά μήκος των ακτών της Αττικής με την εξής σειρά: Φοινικικά και Αιγυπτιακά προς το μέρος της Ελευσίνας, κατόπιν τα πλοία της Κύπρου, της Λυκίας και της Παμφυλίας και τέλος προς τον Πειραιά, τα Καρικά και τα πλοία της Ιωνίας. Οι Έλληνες πληροφορήθηκαν εγκαίρως τις κινήσεις του Περσικού στόλου από τον Αριστείδη, που ήλθε νύχτα από την Αίγινα. Έτσι οι Πέρσες έχασαν το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού όταν, σύμφωνα με την περιγραφή του Αισχύλου, άκουσαν ξαφνικά, με την ανατολή του ηλίου, τους ήχους της σάλπιγγας και τον Παιάνα να αντηχεί από όλα τα Ελληνικά πλοία:

"Ω, παῖδες Ελλήνων ἴτε,
Ελευθερούτε πατρί

ελευθερούτε δε παῖδας, γυναῖκας,
θεῶν τε πατρῶων ἔδη,
θήκας τε προγόνων,
νύν υπέρ παντῶν ἀγών"

Η Ναυμαχία Απόσπασμα από τον Διόδωρο Σικελιώτη

16. Όταν τελικά λήφθηκε η κοινή απόφαση να γίνει η ναυμαχία στη Σαλαμίνα, οι Έλληνες άρχισαν τις προετοιμασίες για την αντιμετώπιση των Περσών και των κινδύνων. Ο Ευρυβιάδης, λοιπόν, συνοδευόμενος από τον Θεμιστοκλή, ανέλαβε να παρακινήσει τα πληρώματα και να τα προτρέψει να αντιμετωπίσουν τον επερχόμενο κίνδυνο. Ωστόσο, οι άντρες δεν υπάκουγαν και, επειδή ήταν όλοι κατατρομαγμένοι από το μέγεθος των Περσικών δυνάμεων, δεν έδιναν σημασία στους αρχηγούς, αλλά καθένας έσπευδε να αποπλεύσει από τη Σαλαμίνα για την Πελοπόννησο.

Αλλά και το πεζικό των Ελλήνων δε φοβόταν λιγότερο τις δυνάμεις των εχθρών, καθώς τους τρόμαζε η απώλεια των πιο αξιόλογων ανδρών στις Θερμοπύλες, και ταυτόχρονα οι καταστροφές στην Αττική που βρίσκονταν μπροστά στα μάτια τους προκαλούσαν μεγάλη λιποψυχία στους Έλληνες. Τα μέλη του συνεδρίου των Ελλήνων, βλέποντας την ταραχή των μαζών και το γενικό φόβο, ψήφισαν να χτιστεί τείχος κατά μήκος του Ισθμού. Τα έργα συντελέστηκαν με ταχύτητα λόγω του ζήλου και του πλήθους των εργαζομένων.

Οι Πελοποννήσιοι ισχυροποιούσαν το τείχος, που εκτεινόταν επί σαράντα στάδια, από Λέχαιο μέχρι τις Κεγχρεές, ενώ εκείνοι που βρίσκονταν στη Σαλαμίνα, μαζί με όλο τον στόλο, ήταν τόσο φοβισμένοι που δεν πειθαρχούσαν πια στους αρχηγούς τους.

17. Ο Θεμιστοκλής, βλέποντας τον ναύαρχο Ευρυβιάδη να μη μπορεί να καταβάλει την ορμή του πλήθους αλλά βλέποντας επίσης ότι τα στενά της Σαλαμίνας μπορούσαν να συμβάλουν κατά πολύ στη νίκη, μηχανεύτηκε το εξής. Έπεισε κάποιον να αυτομολήσει προς τον Ξέρξη και να τον διαβεβαιώσει ότι τα πλοία επρόκειτο να φύγουν κρυφά από εκείνη την περιοχή και να συγκεντρωθούν στον Ισθμό. Έτσι ο βασιλιάς, που πίστεψε

αυτά που του ανακοινώθηκαν, επειδή έμοιαζαν πιθανά, βιάστηκε να εμποδίσει τις ναυτικές δυνάμεις των Ελλήνων να πλησιάσουν τις δυνάμεις του πεζικού.

Έστειλε λοιπόν αμέσως το ναυτικό των Αιγυπτίων, προστάζοντάς τους να φράξουν το πέρασμα ανάμεσα στη Σαλαμίνα και στην περιοχή της Μεγαρίδας. Το υπόλοιπο πλήθος των πλοίων το έστειλε στη Σαλαμίνα, δίνοντας εντολή να προκαλέσουν τους εχθρούς και να κριθεί ο αγώνας με ναυμαχία. Οι τριήρεις ήταν διατεταγμένες κατά σειρά εθνών, ώστε λόγω της ίδιας γλώσσας και της γνωριμίας μεταξύ τους να βοηθούν με προθυμία ο ένας τον άλλον. Όταν ο στόλος παρατάχθηκε με αυτό τον τρόπο, το δεξιό κέρας το κατείχαν οι Φοίνικες ενώ το αριστερό οι Έλληνες που ήταν με το μέρος των Περσών.

Οι αρχηγοί των Ιώνων έστειλαν ένα άντρα από τη Σάμο στους Έλληνες για να τους πληροφορήσει λεπτομερώς για τα όσα είχε αποφασίσει να κάνει ο βασιλιάς και για τη διάταξη των δυνάμεων, καθώς επίσης και για το ότι κατά τη διάρκεια της μάχης θα αποστατούσαν από τους βαρβάρους. Όταν ο Σάμιος, αφού ήρθε κρυφά κολυμπώντας, πληροφόρησε τον Ευρυβιάδη σχετικά με τούτο, ο Θεμιστοκλής, διαπιστώνοντας ότι το στρατήγημά του εξελισσόταν όπως είχε κατά νου, ήταν περιχαρής και παρακινούσε τα πληρώματα στον αγώνα.

Ο Έλληνας, παίρνοντας θάρρος από την υπόσχεση των Ιώνων, καθόσον και η περίσταση τους ανάγκαζε να ναυμαχήσουν έστω και παρά τη δική τους θέληση, κατέβηκαν όλοι μαζί με προθυμία από τη Σαλαμίνα για τη ναυμαχία.

18. Τέλος, όταν οι άνδρες του Ευρυβιάδη και του Θεμιστοκλή παρέταξαν τις δυνάμεις τους, το αριστερό μέρος κατείχαν Αθηναίοι και Λακεδαιμόνιοι, απέναντι από πλοία των Φοινίκων, γιατί οι Φοίνικες είχαν μεγάλη υπεροχή τόσο από τον μεγάλο αριθμό πλοίων όσο και από την πείρα που είχαν από τους προγόνους τους στα ναυτικά έργα. Οι Αιγινήτες και οι Μεγαρείς καταλάμβαναν δεξιό κέρας, γιατί αυτοί θεωρούνταν σι καλύτεροι ναυτικοί μετά τους Αθηναίους και ότι θα φιλοτιμούνταν περισσότερο από όλους, επειδή ήταν οι μόνοι από τους Έλληνες που δεν θα είχαν κανένα καταφύγιο αν κάτι πήγαινε στραβά στη ναυμαχία.

Το μέσον το καταλάμβανε το υπόλοιπο πλήθος των Ελλήνων. Μ' αυτή τη σύνταξη λοιπόν σάλπαραν και κατέλαβαν το στενό πέρασμα ανάμεσα στη Σαλαμίνα και το Ηρακλείο Ο βασιλιάς πρόσταξε το ναύαρχο να πλεύσει εναντίον των εχθρών, ενώ ο ίδιος πέρασε απέναντι από τη Σαλαμίνα, σ ένα σημείο από όπου θα μπορούσε να παρακολουθεί την πορεία της ναυμαχίας. Οι Πέρσες, στην αρχή της πλεύσης τους, διατηρούσαν τον σχηματισμό τους, καθώς είχαν πολλή ευρυχωρία. Μόλις όμως έφτασαν στο στενό, αναγκάστηκαν να αποσπάσουν μερικά πλοία από τον σχηματισμό, κάνοντας μεγάλη φασαρία. Ο ναύαρχος, που προηγούνταν του σχηματισμού και ήταν ο πρώτος που συνήψε μάχη, σκοτώθηκε έχοντας αγωνιστεί λαμπρά. Όταν βυθίστηκε το πλοίο του, το ναυτικό των βαρβάρων καταλήφθηκε από σύγχυση, γιατί προστάζοντες ήταν τώρα πολλοί και δεν έδιναν όλοι τις ίδιες διαταγές. Γι' αυτό σταμάτησαν την προς τα μπρος πορεία κι έκοψαν ταχύτητα για να επιστρέψουν στην ευρυχωρία. Οι Αθηναίοι, βλέποντας τη σύγχυση των βαρβάρων, τους ακολουθούσαν κι άλλα πλοία τα χτυπούσαν με τα έμβολα ενώ από άλλα παρέσυραν τις σειρές των κουπιών. Καθώς οι κωπηλάτες δεν μπορούσαν να κάνουν τη δουλειά τους, πολλές από τις τριήρεις των Περσών γύρισαν στο πλάι και εμβολίζονταν απανωτά. Γι' αυτό έπαψαν να οπισθοχωρούν απλώς και, κάνοντας στροφή, τράπηκαν σε φυγή πλέοντας μ' όλη τους την ταχύτητα.

19. Όταν τα Φοινικικά και Κυπριακά πλοία νικήθηκαν από τους Αθηναίους, τα πλοία των Κιλίκων και των Παμφύλων, καθώς επίσης και των Λυκίων, που βρίσκονταν αμέσως μετά από τα πρώτα στη σειρά, αρχικά αντιστέκονταν ρωμαλέα, αλλά μόλις είδαν τα πιο ισχυρά πλοία να έχουν τραπεί σε φυγή, εγκατέλειψαν κι αυτά τη μάχη. Στο άλλο κέρας, δόθηκε ισχυρή ναυμαχία και για κάποιο χρονικό διάστημα η μάχη ήταν ισόρροπη. Μόλις όμως οι Αθηναίοι, αφού είχαν καταδιώξει τους Φοίνικες και τους Κύπριους μέχρι την ξηρά, επέστρεψαν, οι βάρβαροι εξαναγκάστηκαν από αυτούς να κάνουν στροφή και έχασαν πολλά πλοία. Μ' αυτό λοιπόν τον τρόπο επικράτησαν οι Έλληνες νικώντας τους βαρβάρους σε περίλαμπρη ναυμαχία. Κατά τη μάχη,

καταστράφηκαν σαράντα πλοία των Ελλήνων, ενώ των Περσών περισσότερα από διακόσια, χωρίς να υπολογίσουμε εκείνα που αιχμαλωτίστηκαν αύτανδρα. Ο βασιλιάς, που είχε αναπάντεχα ηττηθεί, εκτέλεσε τους Φοίνικες, όσους ήταν οι κυρίως υπεύθυνοι για την αρχή της φυγής, και απείλησε να επιβάλει και στους υπόλοιπους την προσήκουσα τιμωρία. Οι Φοίνικες, φοβισμένοι από τις απειλές, αρχικά κατέπλευσαν στην Αττική και, όταν νύχτωσε, άνοιξαν πανιά για την Ασία.

Ο Θεμιστοκλής τώρα, που θεωρήθηκε ο αίτιος της νίκης, επινόησε άλλο, όχι κατώτερο στρατήγημα από αυτό που περιγράψαμε. Γιατί, επειδή οι Έλληνες φοβούνταν να αγωνιστούν στην ξηρά εναντίον τόσων πολλών μυριάδων, μείωσε δραστικά τις χερσαίες δυνάμεις των Περσών με τον εξής τρόπο: έστειλε τον παιδαγωγό των ίδιων του των γιων στον Ξέρξη για να τον πληροφορήσει ότι οι Έλληνες σκοπεύουν να πλεύσουν στο ζεύγμα που είχε σχηματίσει με τα πλοία και να το καταστρέψουν.

Γι' αυτό τον λόγο ο βασιλιάς, που πίστεψε τα λόγια του επειδή του φάνηκαν πιθανά, τρόμαξε μήπως στερηθεί τη δυνατότητα επανόδου στην Ασία, αφού οι Έλληνες ήλεγχαν τη Θάλασσα, και αποφάσισε να περάσει όσο πιο γρήγορα γινόταν από την Ευρώπη στην Ασία, αφήνοντας τον Μαρδόνιο στην Ελλάδα μαζί με τους άριστους ιππείς και πεζούς, των οποίων ο συνολικός αριθμός δεν ήταν μικρότερος από τετρακόσιες χιλιάδες. Ο Θεμιστοκλής, λοιπόν, με δυο στρατηγήματα έγινε αίτιος μεγάλων πλεονεκτημάτων για τους Έλληνες. Αυτά ήταν, λοιπόν, τα όσα έγιναν στην Ελλάδα.

Οι Φάσεις της Ναυμαχίας

Η παράταξη των δύο αντιπάλων ήταν δηλωτική των προθέσεών τους στην αρχή της μάχης. Οι Πέρσες πόνταραν στην "ισχύ κρούσης" και στην αριθμητική υπεροχή τους, ενώ οι Έλληνες στην επιδεξιότητά τους και στη γνώση των νερών του Σαρωνικού. Η ανάπτυξη των Ελληνικών δυνάμεων εξασφάλισε ότι δεν υπήρχε περίπτωση υπερφαλάγγισης. Μετά την αρχική σύγκρουση και ενώ η ναυμαχία στο κέντρο και στο δεξί της Ελληνικής παράταξης ήταν αμφίρροπη, οι Αθηναίοι κατόρθωσαν γρήγορα να αποκτήσουν υπεροχή έναντι των

Φοινίκων.

Η προσπάθεια των τελευταίων να απεμπλακούν είχε ολέθρια αποτελέσματα για τους Πέρσες. Η φυγή των Φοινίκων διέλυσε ολόκληρη την περσική γραμμή. Ο στόλος του Ξέρξη προσπάθησε να διαφύγει, αλλά εμποδίστηκε από τα στενά και πολλά περσικά πλοία χάθηκαν στο σημείο αυτό. Οι Έλληνες εξαπέλυσαν απηνή καταδίωξη.

ΦΑΣΗ Ι

Τη νύχτα της παραμονής της σύγκρουσης οι Πέρσες απέκλεισαν την είσοδο και την έξοδο του στενού και κατέλαβαν την Ψυτάλλεια. Η στενότητα του χώρου και η περιορισμένη έκταση

του μετώπου δεν επέτρεπε στους Πέρσες να χρησιμοποιούν στην πρώτη γραμμή περισσότερα πλοία από τα Ελληνικά, τα οποία συνεπώς αντιμετώπιζαν στη σύγκρουση ίσο περίπου αριθμό πλοίων έτσι στον αγώνα έπαιζε σημαντικό ρόλο η ανδρεία και η επιδεξιότητα των αξιωματικών και των πληρωμάτων καθώς και η τακτική των αντιπάλων στόλων. Οι ελεύθεροι πολίτες των Ελληνικών πόλεων στις οποίες η ευψυχία μαζί με την ελευθερία ήταν οι υπέρτατες αξίες, αγωνίζονταν υπέρ βωμών και εστιών με ανδρεία και αυταπάρνηση που ενέτεινε η μεταξύ τους και μεταξύ των πόλεων άμιλλα. Αλλά και οι Πέρσες πολεμούσαν με εξαιρετική γενναιότητα, γιατί ήθελαν να φανούν ευάρεστοι στον Ξέρξη, που παρακολουθούσε τη ναυμαχία από το όρος Αιγάλεω, αλλά και

γιατί φοβόταν την οργή του αν υστερούσαν.

ΦΑΣΗ II

Ο κύριος όγκος του Περσικού στόλου που ακολούθησε, μπήκε στο στενό τη νύχτα και το πρωί παρατάχθηκε για επίθεση. Αλλά ο αιφνιδιασμός απέτυχε. Ολόκληρος ο Ελληνικός στόλος κινήθηκε εναντίον του εχθρού και ύστερα από σειρά τακτικών ελιγμών άρχισε η σύρραξη σε μέτωπο 3 χιλιομέτρων περίπου από την Κυνόσουρα ως τη νησίδα του Αγ. Γεωργίου. Έτσι στην αρχή η ναυμαχία ήταν αμφίτροπη και οι Πέρσες κρατούσαν, μάλιστα στη δεξιά πλευρά οι Ίωνες πίεζαν σοβαρά του Λακεδαιμόνιους και τους Αιγινήτες, οι δε Σάμιοι κυρίευσαν μερικές Ελληνικές τριήρεις.

Όσο προχωρούσε η ώρα άρχισε να επικρατεί η εξαιρετική επιδεξιότητα των Ελληνικών πληρωμάτων και η ανώτερη τακτική των Ελλήνων και πρώτα στο αριστερό μέρος τη Ελληνικής παράταξης, όπου βρισκόταν η ισχυρότατη μοίρα των 200 Αθηναίων τριήρεων έχοντας απέναντι της τα πλοία των Φοινίκων. Η τακτική των Φοινίκων ήταν κυρίως να πολεμούν ρίχνοντας βροχή βελών και ακοντίων από τα ψηλά καταστρώματα τους καθώς μάλιστα διέθεταν 30 τοξότες σε κάθε πλοίο.

Από την άλλη πλευρά οι Αθηναίοι διέθεταν 4 τοξότες και 14 οπλίτες σε κάθε τριήρη, πλεονεκτούσαν όμως στη χρήση του εμβόλου, έτσι εκμεταλλευόμενοι τον κλυδωνισμό των Φοινικικών πλοίων από τον άνεμο και το κύμα, που είχε ως αποτέλεσμα να αστοχούν τα τοξεύματα, ορμούσαν εναντίον τους και είτε έθραυαν τα κουπιά και ακινητοποιούσαν τα εχθρικά πλοία είτε τα κτυπούσαν με τα έμβολα στα πλευρά. Έπειτα οι Αθηναίοι οπλίτες πηδούσαν στο κατάστρωμα και εξόντωναν τα εχθρικά πληρώματα ή άφηναν τα πλοία να βυθιστούν από τα ρήγματα των εμβόλων.

ΦΑΣΗ III

Η Αθηναϊκή μοίρα υπό τον Θεμιστοκλή τρέπει σε φυγή το δεξιό της Περσικής παράταξης. Ύστερα λοιπόν από την καταβύθιση των πρώτων Φοινικικών πλοίων, η πρώτη γραμμή του Φοινικικού στόλου αποδιοργανώθηκε και τα πλοία άρχισαν να τρέπονται σε φυγή, άλλα προς τις απέναντι ακτές της Αττικής κι άλλα προς τα ανατολικά, πολλά όμως δεν κατάφεραν να απομακρυνθούν γιατί στην προσπάθειά τους αυτή συγκρούστηκαν μεταξύ τους και βυθίστηκαν.

Σε λίγο η ταραχή και η σύγχυση μεταδόθηκε στο κέντρο και το αριστερό μέρος του Περσικού στόλου, διότι οι Αθηναϊκές τριήρεις, διαθέσιμες μετά την κατανίκη των Φοινίκων άρχισαν να επιτίθενται προς τα εκεί. Η ναυμαχία εξελίχθηκε τότε ραγδαία σε βάρος των Περσών και σε λίγο και ο υπόλοιπος Περσικός στόλος, που είχε συνθλιβεί στην Περιοχή του στενού προς την Κυνόσουρα και τη ΝΑ έξοδο, άρχισε, να τρέπεται σε φυγή με κατεύθυνση το Φάληρο, ενώ καταδιώκονταν από τον Ελληνικό στόλο. Η καταδίωξη εξακολούθησε, όπως αναφέρει ο Πλούταρχος, "μέχρι δείλης".

Προς το τέλος της Ναυμαχίας, ο Αριστείδης, με Αθηναίους οπλίτες από τους παρατεταγμένους στην ακτή της Σαλαμίνας, αποβιβάσθηκε στην Ψυτάλλεια και εξόντωσε την εκεί απομονωμένη Περσική φρουρά.

ΦΑΣΗ IV

Ο Περσικός στόλος φεύγει καταδιωκόμενος και υφίσταται μεγάλη καταστροφή στο στενό μεταξύ Κυνόσουρας και Κερατσινίου. Το εχθρικό τμήμα που είχε αποβιβαστεί στην Ψυττάλεια εξοντώνεται από τους οπλίτες του Αριστείδη. Κατά τον Έφορο οι Πέρσες έχασαν 200 πλοία και οι Έλληνες 40, η αναλογία όμως απωλειών σε άνδρες ήταν βαρύτερη για τους Πέρσες γιατί αυτοί, καθώς δεν ήξεραν να κολυμπούν, πνίγονταν μετά τη βύθιση των πλοίων τους.

Η σημασία της ναυμαχίας της Σαλαμίνας υπήρξε μέγιστη διότι προκάλεσε την κατάρρευση του ηθικού της Περσικής ηγεσίας σε τέτοιο βαθμό, ώστε να εγκαταλείψει ουσιαστικά τον αγώνα, αν και διέθετε ακόμα υπερτριπλάσιο σχεδόν στόλο από το Ελληνικό. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόλις το βράδυ της επόμενης της μάχης ο Ξέρξης, επικεφαλής του Περσικού στόλου φοβούμενος μήπως οι Έλληνες πλεύσουν στον Ελλήσποντο και καταστρέφοντας τις γέφυρες που είχε κατασκευάσει, τον αποκλείσουν στην Ευρώπη, απέπλευσε από το Φάληρο και παραπλέοντας τις ακτές κατευθύνθηκε προς Βορρά.

31. ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΚΑΤΑΤΡΟΠΩΝΟΥΝ ΤΟΥΣ ΦΟΙΝΙΚΕΣ

Εκμεταλλευόμενοι τα πλεονεκτήματα που τους έδιναν τα πλοία, η αρτιότερη εκπαίδευση και οι συνθήκες της ναυμαχίας, οι Αθηναίοι άρχισαν γρήγορα να επικρατούν των Φοινίκων. Αντίθετα, στο κέντρο και στο δεξί τμήμα της Ελληνικής γραμμής τα πράγματα δεν πήγαιναν το ίδιο καλά. Οι Ίωνες, έχοντας στο μυαλό τους την οργή του Μεγάλου Βασιλιά και την τύχη που περίμενε τις οικογένειές τους και τις πόλεις τους αν δεν πολεμούσαν με θάρρος, είχαν εμπλακεί με τους άπειρους περί τα ναυτικά Σπαρτιάτες αλλά και με τους Αιγινήτες και Μεγαρείς. Ο αγώνας τους είχε αρκετή επιτυχία, ενώ παρόμοια ήταν και η επιτυχία των άλλων λαών της Αυτοκρατορίας που μάχονταν στο κέντρο του θαλάσσιου "μετώπου", αφού συγκρατούσαν τους Έλληνες που είχαν απέναντί τους αν και με σημαντικές απώλειες. Η μάχη όμως θα κρινόταν στη σύγκρουση Αθηναίων και Φοινίκων, των μεγαλύτερων ναυτικών δυνάμεων που τέθηκαν αντιμέτωπες στη Σαλαμίνα. Οι "εξόριστοι" Αθηναίοι,

που έβλεπαν μέχρι και δύο μέρες πριν τον καπνό από τις φλεγόμενες κατοικίες τους να καλύπτει τον ορίζοντα απ' άκρη σε άκρη, πολεμούσαν σαν λιοντάρια.

Γι' αυτούς ήταν πράγματι ο υπέρ πάντων αγών : αν ηττώντο, δεν θα είχαν πια δική τους πατρίδα. Δεν μπορούσαν να υπολογίζουν στην ευσπλαχνία του Ξέρξη και γνώριζαν ότι η ήττα σήμαινε τον αφανισμό της Αθήνας ως ανεξάρτητης πόλης και πιθανότατα και των ίδιων. Οι φλόγες από το κάψιμο της πόλης της Παλλάδας δεν ήταν τίποτε μπροστά σ' αυτές που έκαιγαν στις καρδιές των Αθηναίων ναυμάχων. Οι Αθηναϊκές τριήρεις είχαν περάσει σαν τυφώνας μέσα από την πρώτη γραμμή των Φοινικικών πλοίων, αφήνοντας πίσω τους μόνο συντρίμια και ναυάγια.

Τα πλοία της δεύτερης γραμμής των "βαρβάρων" τέθηκαν τώρα αντιμέτωπα με το Θεμιστοκλή και τους έμπειρους ναυτικούς του. Εφαρμόζοντας άριστα την τακτική του διέκπλου αλλά και τον περίπλου, κινούμενοι με άφθαστη ταχύτητα και ορμή, οι Έλληνες πλαγιοκοπούσαν τα Φοινικικά πλοία, τα παγίδευαν και τα ακινητοποιούσαν και είτε τα εμβόλιζαν είτε τα καταλάμβαναν με έφοδο. Το κρίσιμο σημείο της μάχης στην πλευρά των Αθηναίων ήταν η βύθιση του πλοίου του Αριαμένη, ενός εκ των ναυάρχων του Περσικού στόλου και αδελφού του Πέρση μονάρχη.

Το πλοίο του, η ναυαρχίδα της Φοινικικής μοίρας, εμβολίστηκε από ένα Αθηναϊκό πλοίο, που δεν μπορούσε να αποσπαστεί. Αμέσως έσπευσαν να συνδράμουν και άλλες Ελληνικές τριήρεις και τα αγήματα όρμησαν στο Περσικό πλοίο. Ο Αριαμένης πολέμησε γενναία, όπως αναφέρουν οι Έλληνες συγγραφείς, αλλά σύντομα έπεσε, οι Αθηναίοι κυρίευσαν τη ναυαρχίδα του και την έστειλαν στο βυθό, για να συνεχίσουν τη μάχη. Η βύθιση της ναυαρχίδας τους γέμισε με φόβο και απογοήτευση τους Φοίνικες, που δεν μπορούσαν πλέον να αντιμετωπίσουν την ορμή των Ελλήνων.

Η Αιγυπτιακή μοίρα δεν είναι σαφές με τι ακριβώς απασχολήθηκε κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας, ωστόσο με δεδομένο ότι όλες οι αναφορές για τα τρόπαια της μάχης μνημονεύουν τη γενναιότητα των Κορινθίων, είναι ασφαλές να υποθέσουμε ότι συνεπλάκη στο στενό βορειοδυτικά της Σαλαμίνας. Οι Φοίνικες ανέκρουσαν πρύμνα για να διαφύγουν

από το θανάσιμο κλοιό που είχαν δημιουργήσει γύρω τους τα Αθηναϊκά πλοία. Αλλά σε τέτοιο περιορισμένο χώρο και υπό το κράτος της σύγχυσης και του φόβου, μια υποχώρηση είναι εύκολο να μετατραπεί σε πανωλεθρία.

Αυτό ακριβώς συνέβη και στους Φοίνικες, τα πλοία των οποίων άρχισαν να συγκρούονται το ένα με το άλλο και να βυθίζονται άγανδρα, αφού οι επάλληλες σειρές των πλοίων συγκρούονταν. Παρότι ξεπερνούσαν σε ταχύτητα τα Αθηναϊκά, η διαφυγή μέσα από τα στενά ήταν εξαιρετικά δύσκολη λόγω του μεγάλου συνωστισμού. Ο πανικός μεταδόθηκε και στους άλλους υποτελείς των Περσών όταν διαπίστωσαν ότι από τη μια στιγμή στην άλλη το δεξί πλευρό της γραμμής τους είχε αρχίσει να διαλύεται.

Οι Αθηναίοι κυνηγούσαν τους Φοίνικες, αλλά στρέφονταν και δεξιά για να ναυμαχήσουν με τα πλοία από την Κύπρο, την Κιλικία, την Παμφυλία, τη Λυκία κ.ά. που απάρτιζαν το κέντρο της Περσικής παράταξης. Από τη συνδυασμένη μετωπική και από τα πλευρά πίεση που ασκούσαν οι Έλληνες, η γραμμή των Περσών άρχισε να "καταρρέει". Οι συνθήκες της μάχης μάλιστα έφεραν τους Αιγινήτες σε τέτοια θέση ώστε να έχουν την ευχέρεια να καταδιώκουν και να βυθίζουν τα πλοία των Περσών που προσπαθούσαν να διαφύγουν.

Η διάλυση του Περσικού στόλου ήταν πλήρης. Ο Ηρόδοτος περιγράφει παραστατικότατα τις απέλπιδες προσπάθειες των Περσικών πλοίων να διαφύγουν απ' αυτήν τη θαλάσσια παγίδα θανάτου και την αποφασιστικότητα των Ελλήνων στην καταδίωξή τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Αρτεμισία έσπευσε να εμβολίσει ένα Περσικό πλοίο στην προσπάθειά της να διαφύγει από μία αθηναϊκή τριήρη που την κατεδίωκε. Η πράξη αυτή έπεισε τους Αθηναίους ότι το πλοίο που είχαν απέναντί τους αυτομόλησε στην Ελληνική πλευρά και έτσι το άφησαν να διαφύγει.

Όμως και ο Ξέρξης παρεξήγησε την κίνηση της ναυάρχου του, αφού θεώρησε ότι το πλοίο που εμβόλισε ήταν εχθρικό και σχολίασε με θαυμασμό, αλλά και πικραμένος από τη συνολική απόδοση του στόλου του, ότι "οι άνδρες μου έγιναν γυναίκες και οι γυναίκες μου άνδρες". Τα εύσημα του Πέρση βασιλιά κέρδισαν και οι Ίωνες, οι οποίοι ακριβώς επειδή οι υποψίες είχαν πέσει πάνω τους και φοβούμενοι για την τύχη των οικείων

τους, πολέμησαν σκληρότερα και γενναιότερα από
οποιονδήποτε άλλο.

Αντίθετα, οι Φοίνικες αντιμετώπισαν την οργή του βασιλιά και
μάλιστα κάποιοι απ' αυτούς που έσπευσαν να συκοφαντήσουν
τους Έλληνες για δειλία, αποκεφαλίστηκαν.

32. ΜΕΤΑ ΤΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ

Η θέση όπου έγινε η ναυμαχία έγινε υγρός τάφος για τους
Πέρσες. Ήταν χιλιάδες οι κωπηλάτες, ναύτες και στρατιώτες που
βρήκαν το θάνατο στα κύματα του Σαρωνικού, ενώ εκείνοι που
κατόρθωσαν να επιπλεύσουν και να βγουν στις ακτές της
Σαλαμίνας, σφαγιάζονταν από τους μανιασμένους Αθηναίους
οπλίτες. Οι απώλειες των Περσών σε αυτήν τη μάχη ήταν
τεράστιες, τόσο σε έμπυχο δυναμικό όσο και σε πλοία. Όπως
παραδίδουν οι αρχαίες πηγές, περισσότερα από 200 περσικά
πλοία βυθίστηκαν και πολλά ακόμη έπεσαν στα χέρια των
Αθηναίων.

Οι ανθρώπινες απώλειες δεν μπορούν να υπολογιστούν με
ακρίβεια, αλλά σίγουρα υπερβαίνουν τις 35.000. Το Περσικό
απόσπασμα που είχε σταλεί στην Ψυττάλεια για να υποστηρίξει
τη δράση του στόλου κατεσφάγη μέχρι τον τελευταίο άνδρα από
Αθηναίους οπλίτες που οδήγησε εκεί ο Αριστείδης. Ακόμη όμως
και με αυτές τις απώλειες και τη φυγή αρκετών Φοινίκων, που
φοβόντουσαν να αντιμετωπίσουν την οργή του Ξέρξη, ο
Περσικός στόλος συνέχιζε να είναι πανίσχυρος, αλλά η νίκη των
Ελλήνων είχε καταστήσει τη συνέχιση της εκστρατείας
προβληματική.

Κατ' αρχάς, το ηθικό των Περσών έπεσε στο ναδίρ. Είχαν
αντιμετωπίσει τους Έλληνες σε μία αποφασιστική μάχη και
είχαν νικηθεί κατά κράτος. Ο ίδιος ο Πέρσης ηγεμόνας, που είχε
δει λίγες εβδομάδες πριν τις πιο επίλεκτες μονάδες του να
συντρίβονται μπροστά στα μπρούτζινα τείχη που όρθωσαν
μπροστά τους οι Σπαρτιάτες και οι Θεσπιείς στις Θερμοπύλες,
τώρα έβλεπε τον πανίσχυρο στόλο του να ταπεινώνεται από

τους λιγοστούς Έλληνες. Βεβαίως, το κρίσιμο ζήτημα δεν ήταν μόνο το ηθικό των Περσών. Η αδυναμία τους να εξασφαλίσουν την υπεροχή στη θάλασσα, έθετε σε κίνδυνο ολόκληρη την εκστρατεία.

Ο στρατός του Πέρση μονάρχη ήταν κολοσσιαίος και η συντήρησή του σε εχθρικό έδαφος όχι μόνο απαιτούσε το σύνολο των πόρων της χώρας όπου στρατοπέδευε, αλλά και άριστα οργανωμένο ανεφοδιασμό από τους πόρους της ίδιας της Αυτοκρατορίας των Αχαιμενιδών. Αλλά τα εφόδια αυτά μπορούσαν να μεταφερθούν μόνο δια θαλάσσης και με τον Ελληνικό στόλο να κυριαρχεί στο Αιγαίο, ο Ξέρξης γνώριζε πολύ καλά ότι ο στρατός του δεν θα ήταν δυνατόν να παραμείνει για πολύ καιρό στην Ελλάδα.

Άλλωστε, ο στρατηγικός στόχος του ήταν να τσακίσει την Ελληνική αντίσταση πριν από την έλευση του χειμώνα, ώστε να αποφύγει τα δυσεπίλυτα προβλήματα ανεφοδιασμού του μεγάλου στρατεύματός του. Έτσι, πριν ακόμη τελειώσει η ναυμαχία, ο Ξέρξης είχε πάρει τις αποφάσεις του: να αποχωρήσει από την Ελλάδα και να αποδεχτεί την ήττα. Ο Μαρδόνιος τον έπεισε να του αφήσει ένα μεγάλο μέρος του στρατού - όσους μπορούσαν να συντηρηθούν μόνο με εγχώριους πόρους - για να ολοκληρώσει την κατάκτηση του Ελλαδικού χώρου την επόμενη χρονιά.

Αυτή η προσπάθεια του Μαρδόνιου θα οδηγούσε στη μάχη των Πλαταιών και στην οριστική εκμηδένιση του Περσικού κινδύνου για την Ελλάδα.

33. Η ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Η υποχώρηση όμως του Περσικού στόλου δεν άργησε να έρθει. Σ' αυτό ασφαλώς συνετέλεσε και η τακτική των αντιπάλων. Τα Περσικά πλοία, σαφώς μεγαλύτερα από τα Ελληνικά, δεν μπορούσαν να κινηθούν εξαιτίας της στενότητας του χώρου. Από τα ψηλά τους επίσης καταστρώματα, από όπου εκτόξευαν βέλη και ακόντια, αδυνατούσαν να ευστοχήσουν λόγω του

κλυδωνισμού των σκαφών. Αντίθετα, οι Έλληνες, που κάθε σκάφος είχε 4 τοξότες και 14 οπλίτες, είχαν τη δυνατότητα μετά την εμπλοκή των πλοίων να μεταβάλουν τη σύγκρουση σε μάχη εκ του συστάδην. Και στο σημείο αυτό η υπεροχή των οπλιτών ήταν αναμφισβήτητη.

Οι Έλληνες πλεονεκτούσαν ακόμα και στη χρήση του εμβόλου. Είτε λοιπόν εμβόλιζαν τα εχθρικά σκάφη, που παρασυρόμενα από τα κύματα άφηναν έτσι τα πλευρά τους ακάλυπτα, είτε σπάζοντας τα κουπιά τα ακινητοποιούσαν και τα αχρήστευαν.

Μετά από πολλές απώλειες, οι Φοίνικες άρχισαν να υποχωρούν μπροστά στην ορμή των Ελλήνων. Η πρώτη γραμμή αποδιοργανώθηκε, συμπαρασύροντας και τις υπόλοιπες. Από τα φοινικικά πλοία, άλλα εξόκειλαν στις ακτές της Αττικής και άλλα καταδιώκονταν από τους Αθηναίους.

Η ναυμαχία άρχισε να εξελίσσεται σαφώς σε βάρος των Περσών. Η ταραχή και η σύγχυση μεταδόθηκε και στους Κύπριους που είχαν το κέντρο της παράταξης και από εκεί στα αριστερά του Περσικού στόλου, που δεχόταν τώρα την επίθεση των αθηναϊκών σκαφών. Τα περισσότερα Περσικά πλοία συντρίβονταν στο στενό και προς την Κυνόσουρα προσβάλλονταν ταυτόχρονα από τους Αθηναίους και τους

Αιγινήτες, που είχαν προχωρήσει στην είσοδο του κόλπου. Όσα διασώθηκαν, έφευγαν προς το Φάληρο, όπου άρχισε να κατευθύνεται έντρομος ο κύριος όγκος των Περσών, από περίπου 600 πλοία.

Κατά τον Πλούταρχο, η καταδίωξη των Ελλήνων συνεχίστηκε μέχρι το δειλινό. Ο Παπαρρηγόπουλος γράφει ότι «είχε πια νυχτώσει, αλλά πανσέληνος λαμπρή φώτιζε τον θρίαμβο των Ελλήνων. Ο θρίαμβος αυτός δεν φάνηκε από την αρχή τόσο οριστικός, όσο το κατόρθωμα στον Μαραθώνα». Ο Αριστείδης ολοκλήρωσε τη νίκη των Ελλήνων, με την εξόντωση του περσικού αγήματος της Ψυττάλειας.

34. ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ

Η σημασία της ναυμαχίας της Σαλαμίνας υπήρξε μέγιστη διότι προκάλεσε την κατάρρευση του ηθικού της Περσικής ηγεσίας σε τέτοιο βαθμό, ώστε να εγκαταλείψει ουσιαστικά τον αγώνα, αν και διέθετε ακόμα υπερτριπλάσιο σχεδόν στόλο από το Ελληνικό. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόλις το βράδυ της επόμενης της μάχης ο Ξέρξης, επικεφαλής του Περσικού στόλου φοβούμενος μήπως οι Έλληνες πλεύσουν στον Ελλήσποντο και καταστρέφοντας τις γέφυρες που είχε κατασκευάσει, τον αποκλείσουν στην Ευρώπη, απέπλευσε από το Φάληρο και παραπλέοντας τις ακτές κατευθύνθηκε προς Βορρά.

Οι κυριότεροι παράγοντες της Ελληνικής νίκης στην Σαλαμίνα ήταν οι εξής:

- Το γεγονός ότι οι Πέρσες παρασύρθηκαν να ναυμαχήσουν σε θαλάσσια περιοχή που είχε επιλέξει ο αντίπαλος γιατί παρουσίαζε εξαιρετικά πλεονεκτήματα για αυτόν, η στενότητα του χώρου εξουδετέρωνε την αριθμητική υπεροχή του Περσικού στόλου, ενώ αντίθετα ήταν ιδεώδης για τον Ελληνικό στόλο. Παρασύρθηκαν οι Πέρσες γιατί είχαν ανάγκη να συντρίψουν τον Ελληνικό στόλο ώστε να μπορούν τα δικά τους πλοία να παραπλεύουν απερίσπαστα τις Ελληνικές ακτές, για να

εφοδιάζουν τον Περσικό στρατό και να ενεργεί αποβάσεις στα μετόπισθεν των Ελληνικών αμυντικών γραμμών.

- Οι Πέρσες υποτίμησαν τον αντίπαλο και εκτίμησαν εσφαλμένα τις μαχητικές δυνατότητες και τις προθέσεις του.
- Η κατάλληλη στρατηγική του Ελληνικού στόλου στη Ναυμαχία, όπως τον συνέλαβαν και εφήρμοσαν ο Θεμιστοκλής και οι λοιποί Έλληνες Ναύαρχοι.
- Τέλος, ο ζήλος και η ανδρεία όλων των Ελλήνων που αγωνίσθηκαν στη Σαλαμίνα.

Η Ναυμαχία της Σαλαμίνας έληξε με θρίαμβο των Ελλήνων, πέρασε γρήγορα στο θρύλο, έγινε θέμα για τους ρήτορες και τους μεγάλους τραγικούς (οι Φοίνισσες του Φρυνίχου και οι Πέρσες του Αισχύλου έχουν ως σημείο αναφοράς τη νίκη των Ελλήνων), αποτέλεσε δίδαγμα για τους λαούς και καθιερώθηκε ως η αφετηρία όχι μόνο της Ελληνικής, αλλά και της παγκόσμιας Ναυτικής ιστορίας. Εκείνο που έγραψε ο Πλούταρχος στο βίο του Θεμιστοκλή, "Ουθ' Έλλησιν ούτε βάρβαρος ενάλιον έργον είργασται λαμπρότερον", μπορούμε ανεπιφύλακτα να το επαναλάβουμε και σήμερα.

35. Η ΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ

Μετά τη ναυμαχία, ο Ξέρξης δοκίμασε να χτίσει γέφυρα απέναντι από τα στενά για να επιτεθεί στους Αθηναίους, αλλά απέτυχε. Ο Ηρόδοτος αναφέρεται σε ένα πολεμικό συνέδριο μετά τη ναυμαχία, όπου ο Μαρδόνιος είπε:

"Δέσποτα, μη λυπάσαι για αυτό που έγινε και μη το θεωρείς μεγάλη συμφορά. Δεν εξαρτάται από τα ξύλα ο αγώνας που θα μας τα δώσει όλα, αλλά από τους άνδρες και τα άλογα [...] Αν θέλεις, θα επιτεθούμε στην Πελοπόννησο, αν όχι, μπορούμε να

περιμένουμε [...] Μη κάνεις τίποτα, Βασιλιά, που θα γελοιοποιήσει τους Πέρσες στους Έλληνες, γιατί δεν φάνηκαν οι Πέρσες δειλοί. Αν οι Φοίνικες και οι Αιγύπτιοι και οι Κύπριοι και οι Κύλικες φάνηκαν δειλοί, δεν φταίνει οι Πέρσες [...] Αν δεν θέλεις να μείνεις στην Ελλάδα, γύρισε πίσω με το μεγαλύτερο μέρος του στρατού και άφησέ με υποδουλώσω την Ελλάδα για σένα με τριακόσιες χιλιάδες στρατού που θα διαλέξω εγώ."

Ο Ξέρξης, φοβούμενος ότι οι Έλληνες θα κατέστρεφαν τη γέφυρα του Ελλησπόντου, αποφάσισε να υποχωρήσει με το μεγαλύτερο μέρος του στρατού του - ο Μαρδόνιος έμεινε με τους στρατιώτες που διάλεξε. Ο Μαρδόνιος πέρασε τον χειμώνα στη Βοιωτία και στη Θεσσαλία, ενώ οι Αθηναίοι επέστρεψαν στην πόλη τους. Οι Αιγινήτες πήραν το αριστείο της ανδρείας. Για τον στρατηγό που αρίστευσε, οι στρατηγοί ψήφισαν πρώτα τον εαυτό τους και μετά τον Θεμιστοκλή. Οι Σπαρτιάτες έδωσαν στεφάνι ανδρείας στον Ευρυβιάδη και στον Θεμιστοκλή στεφάνι αριστείας στη σύνεση και στην επιτηδειότητα.

Το επόμενο έτος, ο Μαρδόνιος ανακατέλαβε την Αθήνα. Αλλά, οι Έλληνες, υπό την ηγεσία των Σπαρτιατών, αποφάσισαν να αντιμετωπίσουν σε μάχη τον Μαρδόνιο, για αυτό βάδισαν για την Αττική. Ο Μαρδόνιος υποχώρησε στη Βοιωτία, για να δελεάσει τους Έλληνες να πολεμήσουν στις Πλαταιές. Στη μάχη των Πλαταιών, το ελληνικό πεζικό συνέτριψε τους Πέρσες, ενώ στη μάχη της Μυκάλης, ο ελληνικός στόλος πέτυχε σοβαρή νίκη επί του περσικού στόλου.

Για τους Πέρσες ήταν η πιο τρομερή καταστροφή και μια σπουδαία νίκη για τους Έλληνες, με το πιο μεγάλο ποσοστό απωλειών στην ιστορία των ναυμαχιών. Σύμφωνα με πληροφορίες του Πλούταρχου, οι Πέρσες έχασαν 200 πλοία και οι Έλληνες 40. Πιο βαριές ήταν οι απώλειες των Περσών σε έμψυχο δυναμικό. Κάπου 60.000 ναύτες και πεζοναύτες που επέβαιναν στα Περσικά πλοία φαίνεται ότι πνίγηκαν, γιατί όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος δεν ήξεραν να κολυμπούν, αντίθετα από τα Ελληνικά πληρώματα. Το νερό είχε γίνει αδιάβατο από συντρίμια και πτώματα.

Μέσα στη σύγχυση της σύγκρουσης αποκαλύφθηκε η έλλειψη αλληλεγγύης και συνοχής ανάμεσα στις πολυεθνικές δυνάμεις του Ξέρξη. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Αρτεμισίας:

η βασίλισσα της Αλικαρνασσού, καθώς καταδιωκόταν από Αθηναϊκή τριήρη, εμβόλισε και βύθισε το πλοίο του βασιλιά των Καλυνδίων Δαμασιθύμου. Ο Αθηναίος πλοίαρχος υπέθεσε ότι το πλοίο της Αρτεμισίας ήταν φιλικό και σταμάτησε την καταδίωξη. Αντίθετα ο Ξέρξης θεώρησε ότι το πλοίο του Δαμασιθύμου ήταν εχθρικό πλοίο και βλέποντας την ορμή της Αρτεμισίας, γεμάτος θαυμασμό φώναξε: «Οι μεν άντρες έγιναν γυναίκες, και οι γυναίκες άντρες».

Στην σπουδαία νίκη των Ελλήνων, μεγάλη σημασία είχε η ανδρεία, η ομοψυχία και η ναυτική επιδεξιότητα των πληρωμάτων. Οι Έλληνες δεν πολέμησαν μόνο για την επιβίωσή τους, αλλά και για το ύψιστο αγαθό της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας. Και στον αγώνα αυτόν είναι γεγονός ότι πρωτοστάτησε ο Θεμιστοκλής. Ο ευφυής ηγέτης επέλεξε το χώρο της σύγκρουσης και παρέσυρε τους Πέρσες στο στενό της Σαλαμίνας, όπου εξουδετέρωσε την αριθμητική τους υπεροχή. Εκμεταλλεύτηκε επίσης τη βιασύνη και την υπεροψία του Ξέρξη, που μάλλον υποτίμησε τις Ελληνικές δυνάμεις.

Μετά τη ναυμαχία, η κατάρρευση του ηθικού της Περσικής ηγεσίας ήταν πλήρης. Εγκατέλειψε ουσιαστικά τον αγώνα, αν και διέθετε υπερδιπλάσιες δυνάμεις από τις Ελληνικές. Και με αυτή την έννοια, η νίκη στη Σαλαμίνα εξασφάλισε τη γενικότερη νίκη. Πέρα όμως από το στρατιωτικό πλεονέκτημα, η νίκη στη Σαλαμίνα, όπως και άλλες επιτυχίες των Ελλήνων, επέτρεψαν στο έθνος να περάσει από την εφηβεία στην ωριμότητα και να δημιουργήσει τον κλασικό πολιτισμό, πάνω στον οποίον είναι θεμελιωμένος ο Ευρωπαϊκός πολιτισμός.

Σήμερα, ο όρμος της Ελευσίνας και το στενό της Σαλαμίνας ελάχιστα θυμίζουν την ιστορική ναυμαχία. Ερήμωση και αδιαφορία πλανιέται, εκεί που άλλοτε αντήχησαν οι παιάνες των Ελλήνων. Απέναντι μόνο, στο άλλο άκρο, στην είσοδο του λιμανιού του Πειραιά υψώνεται ο κίονας του ταφικού μνημείου που αποδίδεται στον Θεμιστοκλή, μετά τον θλιβερό θάνατό του.

36. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Η ναυμαχία της Σαλαμίνας αποτελεί σημείο καμπής στους Περσικούς Πολέμους. Χάρη στη νίκη τους, οι Έλληνες κατάφεραν να επιβιώσουν, ενώ οι Πέρσες υπέστησαν σοβαρές υλικές ζημιές. Στις μάχες των Πλαταιών και της Μυκάλης, η απειλή για την κατάληψη της Ελλάδος διαλύθηκε και οι Έλληνες πέρασαν στην αντεπίθεση. Στις επόμενες τρεις δεκαετίες, οι Αθηναίοι, χάρη στους πολέμους της Δηλιακής Συμμαχίας, κατάφεραν να απελευθερώσουν τη Θράκη, τη Μακεδονία, τα νησιά του Αιγαίου, την Ιωνία, και βοήθησαν τους Αιγύπτιους στην εξέγερση τους κατά των Περσών - αυτά τα γεγονότα μείωσαν το γόητρο των Περσών.

Οι μάχες στις Θερμοπύλες, στον Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα θεωρούνται σήμερα «θρυλικές», λόγω των δυσμενών συνθηκών για τους Έλληνες και της μεγάλης ανισότητας των δυνάμεων. Πολλοί ιστορικοί θεωρούν ότι η ναυμαχία της Σαλαμίνας είναι μια από τις πιο σημαντικές μάχες στην ιστορία. Για να υποστηρίξουν αυτή την άποψη, δηλώνουν ότι αν οι Έλληνες είχαν ηττηθεί στη ναυμαχία, η πιθανή κατάληψη της Ελλάδας από τους Πέρσες θα σταματούσε την ανάπτυξη του ελληνικού και του μετέπειτα δυτικού πολιτισμού.

Αυτή η οπτική γωνία βασίζεται στην προϋπόθεση ότι το μεγαλύτερο μέρος του σύγχρονου δυτικού πολιτισμού, όπως η φιλοσοφία, η επιστήμη, η ατομική ελευθερία και η δημοκρατία έχουν τις ρίζες τους στον αρχαίο Ελληνικό κόσμο. Παρόλα αυτά, ο Χόλλαντ υποστηρίζει ότι ο Ελληνικός πολιτισμός μπορούσε να αναπτυχθεί και υπό την περσική κυριαρχία - και φέρνει ως παράδειγμα τους Ίωνες που είχαν διατηρήσει τον πολιτισμό τους, παρόλο που αυτός ο πολιτισμός δεν ήταν δημοκρατικός και στερείται πολλών χαρακτηριστικών (ατομική ελευθερία, δημοκρατία) για τα οποία φημίζεται ο Αθηναϊκός πολιτισμός. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Αθήνα άνθησε αμέσως μετά τη νίκη στους Περσικούς Πολέμους. Όσον αφορά τον στρατιωτικό τομέα, είναι δύσκολο να βγουν συμπεράσματα, λόγω της αβεβαιότητας για το τι πράγματι συνέβη. Για ακόμα μια φορά οι

Έλληνες επέλεξαν σοφά το χώρο, όπου η αριθμητική υπεροχή των Περσών ήταν άχρηστη και προβληματική, αλλά αυτή τη φορά οι Έλληνες βασίστηκαν στην άσκοπη επίθεση των Περσών. Πάντως, θεωρείται ότι το πιο σημαντικό μάθημα είναι η εξαπάτηση των Περσών από τον Θεμιστοκλή.

37. ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

Η κυρίαρχη φυσιογνωμία στη ναυμαχία της Σαλαμίνας ήταν φυσικά ο Θεμιστοκλής. Σύμφωνα με κάποιες απόψεις, ο γιος του Νεοκλή, που γεννήθηκε το 527 ή το 525 π.Χ., ήταν ο αρχιτέκτονας της συνολικής επικράτησης των Ελλήνων σε βάρος των Περσών, αν δεχτούμε τη σύγκρουση της Σαλαμίνας ως την πλέον κρίσιμη των Περσικών Πολέμων. Αντίθετα με τους περισσότερους από τους υπόλοιπους γνωστούς Αθηναίους πολιτικούς και στρατηγούς, η οικογένεια του Θεμιστοκλή ήταν φτωχή και ο ίδιος μεγάλωσε με μέτρια μόρφωση.

Η προσωπικότητά του και η τεράστια συμβολή του τόσο στην απόκρουση των Περσών όσο και στην άνοδο της Αθήνας σε ηγεμονική δύναμη ώθησε πολλούς αρχαίους συγγραφείς να ασχοληθούν με τη ζωή και το έργο του, προσπαθώντας να ερμηνεύσουν πώς ο γιος ενός φτωχού Αθηναίου και μιας "βάρβαρης" (η μητέρα του ήταν κατά πάσα πιθανότητα από τη Θράκη) κατόρθωσε να πετύχει τόσα πολλά. Παρά τον πλούτο των αναφορών για εκείνη την εποχή, οι πληροφορίες μας για τα νεανικά χρόνια του Θεμιστοκλή είναι ελάχιστες.

Η μόνη κοινή αναφορά στις πηγές είναι ότι στην νεανική ηλικία του είχε ιδιαίτερα "επιθετική" συμπεριφορά και άμετρη φιλοδοξία. Συμμετείχε στη μάχη του Μαραθώνα, μάλιστα κάποιες πηγές τον φέρουν στρατηγό ("φύλαρχο") της φυλής του. Την εποχή αυτή είχε ήδη ξεκινήσει την πολιτική σταδιοδρομία του, ίσως μάλιστα να είχε υπηρετήσει ως "άρχων" λίγα χρόνια νωρίτερα. Χαρακτηριστικό του φιλόδοξου χαρακτήρα του είναι η περίφημη φράση που φέρεται να είπε:

"Ουκ εά με καθεύδειν το του Μιλτιάδου τρόπαιον".

Προτού αναδειχθεί σε αδιαμφισβήτητο ηγεμόνα των Αθηναίων, ως ριζοσπάστης δημοκρατικός έπρεπε να παραμερίσει τον κύριο πολιτικό αντίπαλό του, τον Αριστείδη. Κατάφερε να πετύχει τον εξοστρακισμό του το 483 π.Χ. Και ο πατέρας του Περικλή, Ξάνθιππος, εξορίστηκε την ίδια περίοδο. Ο Θεμιστοκλής ήταν αποφασισμένος να συνεχίσει την επεκτατική πολιτική του Μιλτιάδη, αλλά αποδείχθηκε πιο οξυδερκής από τον προκάτοχό του ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα πετύχαινε η Αθήνα αυτήν την επέκταση: τη δημιουργία ισχυρού στόλου. Κατόρθωσε να πείσει τους Αθηναίους να διαθέσουν ένα μεγάλο

ποσό από τα έσοδα των αργυρωρυχείων του Λαυρίου για τη ναυπήγηση 200 τριήρων, εκ των οποίων φαίνεται ότι κατασκευάστηκαν πάνω από 150. Επίσης, η ανάγκη για περισσότερους κωπηλάτες ωφέλησε οικονομικά και έδωσε πολιτική δύναμη στους φτωχότερους Αθηναίους, οι οποίοι για πρώτη φορά στρατολογήθηκαν σε μεγάλη κλίμακα προκειμένου να επανδρώσουν τα 200 πλοία του Αθηναϊκού στόλου.

Την εποχή της εκστρατείας των Περσών ο Θεμιστοκλής ήταν ο ουσιαστικός ηγέτης της Αθήνας και ανέλαβε τη διοίκηση των ναυτικών δυνάμεων της πόλης του που συμμετείχαν στο στόλο της συμμαχίας. Αν και τύποις υφιστάμενος του Σπαρτιάτη Ευρυβιάδη στο συμμαχικό στόλο, ο Θεμιστοκλής κατόρθωσε και στις δύο κρίσιμες περιστάσεις, στο Αρτεμίσιο και στη Σαλαμίνα, να "περάσει" την άποψή του, ακόμη και όταν χρειάστηκε να δωροδοκήσει (Αρτεμίσιο) ή να εκβιάσει (Σαλαμίνα) το Σπαρτιάτη ναύαρχο.

Και οι δύο μεγάλες συγκρούσεις των Ελλήνων με τους Πέρσες στη θάλασσα ήταν "έργο" του Θεμιστοκλή, ο οποίος φρόντισε στα δύο χρόνια μετά τη Σαλαμίνα να ανακατασκευάσει τα τείχη της Αθήνας και να την ενώσει με τον Πειραιά, όπου είχε ήδη φτιάξει νέα λιμάνια. Δημιούργησε έτσι - σε συνδυασμό με τον ισχυρό στόλο - τους όρους και τις προϋποθέσεις για τη ραγδαία επέκταση της Αθήνας που θα ακολουθούσε. Παρόλα αυτά, η κατάληξη του Θεμιστοκλή ήταν ανάλογη αυτής των περισσότερων "μεγάλων ανδρών" της Αθήνας.

Τα πρώτα σημάδια της αλλαγής που είχε σημειωθεί φάνηκαν το 479 π.Χ. Ο Θεμιστοκλής δεν αναφέρεται ούτε στις Πλαταιές ούτε στη Μυκάλη, στις δύο μάχες με τις οποίες οι Έλληνες εκδίωξαν τους Πέρσες από τον Ελλαδικό χώρο. Τη στιγμή που το άστρο του βρέθηκε στο ζενίθ, άρχισε ταυτόχρονα να δύει. Η πτώση του μάλιστα υπήρξε ραγδαία, αφού εξοστρακίστηκε κάποια στιγμή μετά το 476 π.Χ. από τους αχάριστους συμπατριώτες του. Ο Θεμιστοκλής δεν ήταν, φυσικά, άγιος. Είχε ξεκινήσει ταπεινά, αλλά σύντομα κατόρθωσε να αποκτήσει μεγάλη περιουσία από την ενασχόλησή του με τα πολιτικά πράγματα.

Ήταν διαβόητη η ευκολία με την οποία αποδεχόταν δωροδοκίες, όπως και η υπερηφάνεια και η αλαζονεία του σε ορισμένες περιπτώσεις. Μετά την απομάκρυνσή του από την Αθήνα, αρχικά βρήκε καταφύγιο στο Άργος. Αν και εξόριστος, ο

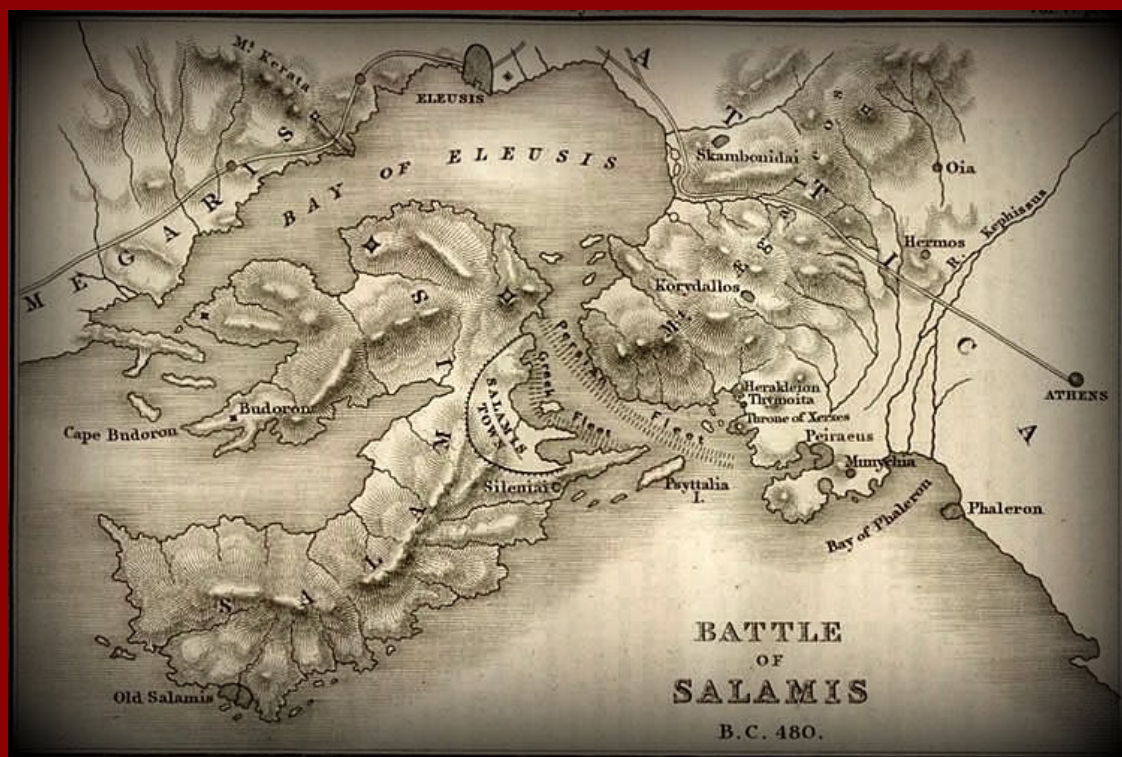
Θεμιστοκλής συνέχιζε μια επιθετική αντισπαρτιατική πολιτική. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι Σπαρτιάτες να τον διαβάλουν στους συμπατριώτες του, υποστηρίζοντας ότι συνεννοείται μυστικά με τον Ξέρξη.

Η μετατροπή της ποινής του από εξοστρακισμό σε θάνατο, ανάγκασε το Άργος να τον παραδώσει στην Αθήνα, αλλά ο Θεμιστοκλής δεν σκόπευε να επιστρέψει στην πόλη του για να παραδοθεί στους δημίους του. Μετά από μία σύντομη περιπλάνηση, κατέληξε στη Μικρά Ασία, όπου όντως ήλθε σε επαφή με τους ανθρώπους του Μεγάλου Βασιλιά. Ο Ξέρξης, γενναιόφρων προς τον άνθρωπο που του στέρησε ουσιαστικά την Ελλάδα, του φέρθηκε σαν σε άρχοντα: τον εγκατέστησε στη Μαγνησία της Μ. Ασίας, του παραχώρησε πλούσιες προσόδους για τη συντήρησή του και διέταξε τους ντόπιους να τον υπηρετούν.

Σύμφωνα με τις παραδόσεις που διασώζουν κάποιοι αρχαίοι συγγραφείς, οι ντόπιοι τον λάτρευαν σαν θεό, μια φήμη που ενισχύεται και από νομίσματα που τον εμφανίζουν με "θεϊκή" περιβολή. Στη Μαγνησία άφησε την τελευταία του πνοή το 459 π.Χ. Σύμφωνα με κάποιες πηγές αναγκάστηκε να αυτοκτονήσει, πίνοντας αίμα ταύρου, ίσως όταν κατάλαβε ότι δεν θα μπορούσε να εκπληρώσει τις υποσχέσεις που είχε δώσει στον διάδοχο του Ξέρξη, Αρταξέρξη. Ετάφη στη Μαγνησία. Οι περιηγητές του 2ου αιώνα μ.Χ. μπορούσαν ακόμα να αναγνωρίσουν τον τύμβο του.

38. ΧΑΡΤΕΣ

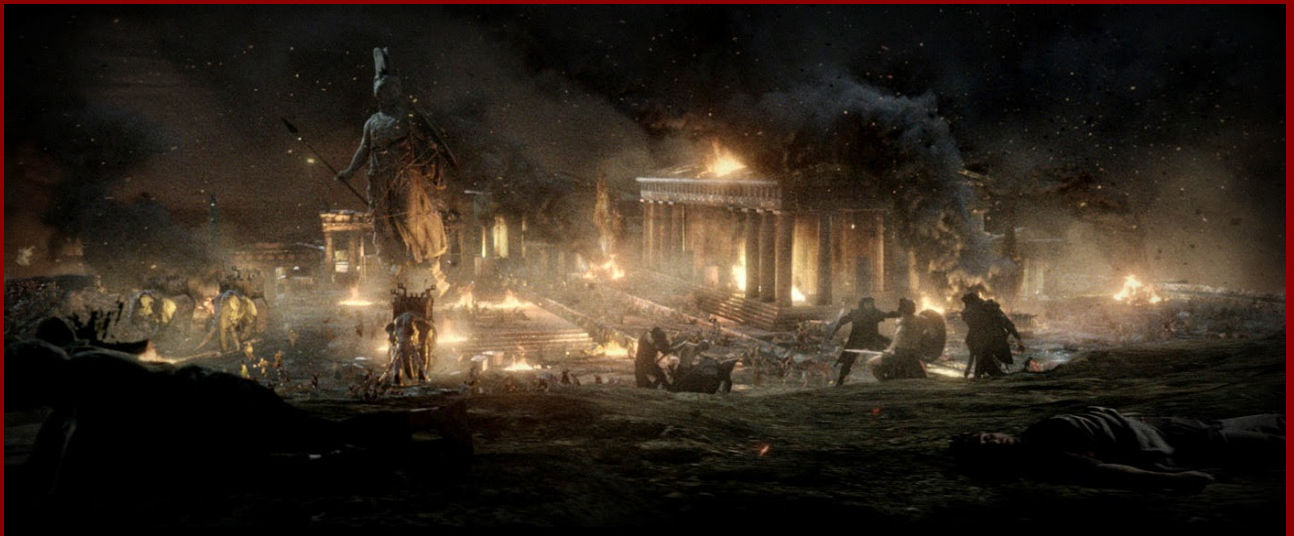

39. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

GREEK TRIREMES AT THE BATTLE OF SALAMIS.

Πηγή: <http://greekworldhistory.blogspot.gr/2014/06/28-480.html>

ΠΗΓΕΣ :

(1) :

<http://www.militaryhistory.gr/articles/view/29/>

(2) :

<http://img.pathfinder.gr/clubs/files/61405/40.html>

(3) :

<http://www.onalert.gr/stories/salamina-i-naumaxia-stin-opoia-i-dysi-ofeilei-tin-yparxi-tis>

(4) :

http://history-pages.blogspot.gr/2011/09/blog-post_09.html

(5) :

http://www.istorikathemata.com/2011/10/blog-post_7216.html

(6) :

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%B1%CF%85%CE%BC%CE%B1%CF%87%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%A3%CE%B1%CE%BB%CE%B1%CE%BC%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CF%82